

Grote

Link Jong Amsterdam.

afstand & betrokkenheid

politieke participatie van jongeren in Amsterdam.

inholland
hogeschool

SIETSKE ZWEEGMAN, FEMKE KAULINGFREKS, FLORIS VERMEULEN
SHARIFAH REDAN, ZULIA ROSALINA & ELENA PONZONI

Afbeelding omslag: Josh barwick on Unsplash

Pag. 9 - Jen Theodore on Unsplash

Pag. 22 - Brian Wertheim on Unsplash

Pag. 53 - Moses Vega on Unsplash

Pag. 75 - Brad Neathery on Unsplash

Toegankelijkheid van het recht van Link Jong Amsterdam. Grote afstand en grote betrokkenheid: politieke participatie van jongeren in Amsterdam is in licentie gegeven volgens een Creative Commons Naamsvermelding-GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie 2021 Hogeschool Inholland.

Colofon

Hogeschool Inholland: Lectoraat Jeugd en Samenleving

Universiteit van Amsterdam: Politicologie

Dit onderzoek is tot stand gekomen met behulp van financiering door Het Kenniscentrum Ongelijkheid: www.kenniscentrumongelijkheid.nl

7 november 2023

Onderzoekers: Sietske Zweegman, Femke Kaulingfreks, Floris Vermeulen, Sharifah Redan, Zulia Rosalina, Elena Ponzoni, met medewerking van Charissa Leiwakabessy, Reyhan Bencan en Malisa Agyeiwaa.

Design© Passaat Communicatie & Design

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Participatieve ongelijkheid	10
1.2 Dit onderzoek	11
1.3 Theoretisch kader	13
1.4 Wanneer spreken we van politieke participatie?	14
1.5 Democratisch leren	16
1.6 Ontwikkelplaatsen voor democratisch leren	17
1.7 Linking Sociaal Kapitaal en machtsverschillen	18
1.8 Verschillende relaties van linking sociaal kapitaal	20
2 Perspectieven op politieke participatie: jongeren, overheid en sleutelfiguren	22
2.1 Contextuele beschrijving stadsdelen	23
– Diversiteit en identiteit	23
– Verandering en gentrificatie	24
– Een negatief stigma	25
– Voorzieningen	26
– Participatie	27
2.2 Perspectief van jongeren op politieke participatie	28
– Ambivalente attitudes: politieke allergie en sterke mening	28
– Niet meedoen: kritisch op het systeem	28
– Niet genoeg weten over politiek	29
– Verloren vertrouwen	31
– Ervaren onrechtvaardigheid	32
– Ervaringen met en verwachtingen van participatie	33
2.3 Perspectieven van representanten van de overheid	35
– Ontevredenheid over huidige participatie	35
– Houding van representanten van de overheid in ontmoetingen met jongeren	36
– De jongere bestaat niet	38
– Visie op participatie	38

2.4 Perspectieven van sleutelfiguren	40
– Verschillende soorten sleutelfiguren en hun drijfveren	40
– Visie op politieke participatie van jongeren	40
– Van persoonlijke ontwikkeling tot collectieve belangenbehartiging	41
– De verschillende pedagogische rollen van sleutelfiguren	43
– Wat werkt volgens sleutelfiguren?	47
– Welke belemmeringen zien sleutelfiguren?	49
– Systeemkritiek door sleutelfiguren	50
– Randvoorwaarden voor succesvolle jongerenparticipatie	50
3. Ontmoetingen tussen jongeren en overheid	53
3.1 ‘Met alleen pizza’s kom je er niet’	55
3.2 Een gesprek over vrijheid	57
3.3 Op zoek naar koers in een jongerenraad	60
3.4 Een gezellig politiek café	64
3.5 Ruimte om je eigen verhaal te vertellen	67
3.6 ‘Wij stellen hier de vragen’	71
4. Conclusie & aanbevelingen	75
5. Referenties	79

Samenvatting

Opzet onderzoek

Dit rapport gaat over hoe formele en informele politieke participatie van adolescenten en jongvolwassenen (16-27 jaar) in Amsterdam Noord, Nieuw-West en Zuidoost zich verhouden tot participatieve ongelijkheid in de stad. Verschillen in opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen zijn de afgelopen decennia groter en structureel geworden, met name omdat in buurten aan de randen van Amsterdam de opkomst sneller blijft dalen dan in de rest van de stad (Vermeulen et al., 2020). We zien met name een lage stemintentie bij jongeren en dan in het bijzonder jongeren met een praktisch opleidingsniveau en/of een migratieachtergrond. Dat is problematisch, omdat deze jongeren minder goed vertegenwoordigd zijn in de formele politiek. De democratie functioneert optimaal als alle burgers kunnen participeren, gehoord en vertegenwoordigd worden en dit ook zo ervaren. Politiek actieve, geïnteresseerde burgers vormen echter zelden een dwarsdoorsnede van de bevolking. De ongelijkheid in participatie, vertegenwoordiging en invloed is niet willekeurig, maar is in het voordeel van burgers die meer kansen en kapitaal hebben.

We stellen ons in dit rapport de vraag welke rol lokale (zelf)organisaties, bewonersinitiatieven en jongerenplatforms kunnen spelen in het bestrijden van participatieve ongelijkheid. Zulke initiatieven vertegenwoordigen, verbinden, versterken en mobiliseren buurtbewoners, en geven hen de gelegenheid om voor gedeelde belangen op te komen. Het is echter nog onduidelijk in hoeverre praktijken van formele en informele participatie effectief zijn om participatieve ongelijkheid op institutioneel niveau te adresseren. Om de vraag te kunnen beantwoorden in hoeverre praktijken van politieke participatie ook daadwerkelijk leiden tot meer invloed van jongeren op politieke besluitvorming maken we gebruik van het concept ‘linking sociaal kapitaal’ (Szreter, 2002; Szreter & Woolcock, 2004). Linking sociaal kapitaal verbindt mensen via ‘verticale’ netwerken die machtsverschillen overbruggen aan overheidsinstellingen of politieke structuren. Linking sociaal kapitaal komt tot stand in directe contacten tussen burgers en vertegenwoordigers van overheidsinstellingen.

Door middel van individuele interviews en focusgroepen met sleutelfiguren, representanten van de overheid

en jongeren, en observaties van ontmoetingen tussen jongeren, politici, bestuurders en beleidsmakers hebben we gekeken hoe adolescenten en jongvolwassenen in Amsterdam Noord, Zuidoost en Nieuw-West in staat gesteld worden om betekenisvol te participeren en hoe jongeren hun relatie met de lokale politiek ervaren. We hebben ons specifiek gericht op groepen jongeren tussen de zestien en zevenentwintig jaar voor wie de opkomstcijfers laag zijn. Welke ervaringen hebben zij met participatie en hoe verhouden hun ervaringen zich tot de ervaringen en verwachtingen van politici, bestuurders en beleidsmakers? Wie speelt een rol in het verbinden van jongeren aan overheidsinstellingen en hoe gaan deze sleutelfiguren te werk? Hoe verlopen ontmoetingen tussen jongeren en representanten van de overheid, en in hoeverre lukt het initiatieven die (in) formele participatie van jongeren willen versterken om hun invloed te vergroten?

Op basis van theoretische inzichten over linking sociaal kapitaal en de verschillende vormen van macht die processen van beleidsvorming kunnen beïnvloeden verwachten we in dit onderzoek verschillende typen ontmoetingen tegen te komen tussen jongeren en representanten van de overheid. We onderscheiden daarbij drie typen relaties van linking sociaal kapitaal: In het eerste geval is er in feite niet echt sprake van een relatie, maar vooral van grote ervaren afstand. Overheidsinstellingen nemen beleidsbeslissingen die invloed hebben op de leefwereld van jongeren in een ‘closed space’ waar jongeren geen toegang toe hebben (Gaventa, 2006). Jongeren ervaren wel de impact van bepaald beleid op hun leefomgeving maar zien geen mogelijkheden om hier invloed op uit te oefenen en zijn hier vaak ook niet actief mee bezig. In sommige gevallen is de inactiviteit van jongeren op politiek gebied (niet-stemmen) een bewuste reactie van verzet tegen de overheid: als jullie niet geïnteresseerd zijn in ons, zijn we ook niet geïnteresseerd in jullie.

In het tweede geval zien we een formele relatie tussen jongeren en overheid, waarin jongeren worden uitgenodigd om input te geven op beleid door deel te nemen aan formele participatietrajecten, zoals inspraakavonden, politieke debatten of jongerenraden. De overheid bepaalt in deze ‘invited space’ wat de spelregels voor

participatie zijn en heeft de regie over het proces (Geventa, 2006). Het derde type relatie is meer informeel van aard. Hier zijn de jongeren zelf aan zet. Jongeren kaarten op eigen initiatief bepaalde maatschappelijke vraagstukken of behoeften aan die spelen in hun directe leefomgeving, en vormen op basis daarvan claims die ze naar overheidsrepresentanten toe communiceren. Dit type relatie kan gekenmerkt worden als 'claimed' of 'created' space, waarin jongeren zelf de agenda bepalen en duidelijke eigen wensen hebben over de verwachte uitkomsten van het proces van politieke participatie (Geventa, 2006).

Belangrijkste resultaten

In deel 2 **Verschillende perspectieven op politieke participatie** wordt duidelijk dat in alle drie de stadsdelen jongerenparticipatie zeer moeilijk op gang komt. De gemeente en professionals in het sociaal domein vinden het belangrijk om jongeren te betrekken bij de politiek, maar in de praktijk lukt dat in de meeste gevallen (nog) niet goed. Professionals die werken met jongeren geven aan dat het moeilijk is om jongeren te betrekken en betrokken te houden rondom politieke thema's en inspraak. In alle stadsdelen is er een grote afstand tussen de overheid en jongeren voelbaar. In onze gesprekken noemen veel jongeren politici en de gemeente 'een poppenkast'. Jongeren zeggen er weinig vertrouwen in te hebben dat ze met hun stem werkelijk invloed kunnen hebben. Ze zeggen dat de overheid en gemeentelijke diensten niet zichtbaar zijn en ver weg aanvoelen voor hen. De jongeren die wij hebben gesproken zijn er grotendeels van overtuigd dat het huidige formele politieke systeem niet goed werkt en niet eerlijk is. Veel jongeren hebben het idee dat de politiek er niet voor hen is. Ze hebben zelf negatieve ervaringen met overheidsinstanties of hebben over negatieve ervaringen gehoord in hun directe omgeving (bijv. rond de Toeslagenaffaire of het afschaffen van het leenstelsel), of ze vinden dat het in de politiek niet genoeg gaat over onderwerpen die zij belangrijk vinden. We spreken ook veel jongeren die het gevoel hebben dat ze niet genoeg weten van de politiek om te kunnen participeren.

De meeste jongeren laten zich echter wel informeren over maatschappelijke thema's en hebben hier vaak ook een sterke eigen mening over. Ze volgen bijvoorbeeld sociale media accounts en praten er over met

familie en vrienden. In onze gesprekken tonen veel jongeren maatschappelijk bewustzijn, en uiten ze ook een vorm van systeemkritiek door aan te geven dat ze bepaald beleid onrechtvaardig vinden. Veel jongeren zeggen in eerste instantie dat ze 'niets met politiek' hebben, maar vinden het wel interessant om met ons door te praten over hun idealen. Niet-stemmen lijkt daarbij voor sommige jongeren een soort statement te zijn: als de overheid er niet voor mij is of niet naar mij luistert, dan stem ik ook niet. Ze willen niet meedoen aan een formeel politiek systeem waarin ze zichzelf niet herkennen en waarin er te weinig ruimte is voor hun belangen. Niet meedoen kan voor jongeren dus ook een vorm van politiek handelen zijn. De jongeren die wél aan praktijken van politieke participatie deelnemen hebben wisselende ervaringen. Een kleine groep, veelal meer theoretisch opgeleide jongeren, heeft overwegend positieve ervaringen, omdat ze het gevoel hebben dat ze hun talenten kunnen inzetten en ontwikkelen. Anderen zeggen dat ze niet veel hebben aan hun deelname, omdat er bijvoorbeeld niet naar hun ideeën wordt geluisterd, omdat ze weinig beslissingen mogen of kunnen nemen, omdat ze zich niet thuis voelen bij de 'volwassen' vorm van de activiteit zoals vergaderen of debatteren op een podium, of omdat het niet duidelijk is wat jongeren mogen en kunnen doen.

De meeste overheidsvertegenwoordigers die we spreken zeggen (nog) niet tevreden te zijn met hoe de huidige participatie van jongeren wordt vormgegeven. Ze zijn voornamelijk ontevreden over de lage opkomst en weinig actieve deelname van jongeren. Sommige overheidsprofessionals, zoals ambtenaren met veel contacten in de wijk, lijken zich meer bewust te zijn van het negatieve beeld dat veel jongeren hebben van de gemeente en/of de overheid. Andere gemeenteprofessionals, zoals beleidsmakers, lijken zich hier minder bewust van te zijn. Veel representanten van de overheid wijzen op de eigen verantwoordelijkheid van jongeren om hun stem te laten horen en kansen te benutten door via formele kanalen inspraak op te eisen.

De perspectieven op participatie van jongeren en representanten van de overheid leiden tot een paradox: de overheid focust op vormen van participatie die gericht zijn op integratie van jongeren in bestaande structuren van het systeem van institutionele politiek, terwijl jongeren juist weinig vertrouwen hebben in de

mogelijkheid om invloed te krijgen binnen de institutionele politiek en daarom niet mee willen doen. Het formele karakter van veel participatie activiteiten past niet bij hun belevingswereld. Tegelijkertijd zeggen overheidsprofessionals dat er binnen de institutionele politiek niets kan veranderen als jongeren niet meedoen, omdat hun stem dan niet wordt gehoord. Professionals uit alle stadsdelen zijn ervan overtuigd dat meer duurzame jongerenparticipatie goed en nodig is, maar ze geven ook aan dat het gesprek over participatie te weinig gevoerd wordt. Ze kunnen goed benoemen wat jongerenparticipatie volgens hen niet zou moeten zijn, maar een meer uitgewerkte visie op hoe participatie wél vormgegeven zou moeten worden, horen we minder.

De manieren waarop sleutelfiguren aandacht besteden aan politieke en maatschappelijke betrokkenheid zijn uiteenlopend. Ze informeren jongeren en gaan met hen in gesprek over politieke thema's, ze organiseren, begeleiden en nemen deel aan ontmoetingen tussen jongeren en vertegenwoordigers van de overheid zoals debatten of dialoogavonden, of ze organiseren en begeleiden jongerenadviesraden. Sommige sleutelfiguren zien het als hun voornaamste taak om hier aandacht aan te besteden. Andere sleutelfiguren zeggen hun handen vol te hebben aan het 'gewone leven' van jongeren en voelen weinig ruimte om met politieke thema's bezig te zijn. Zij zeggen bijvoorbeeld dat jongeren te veel zorgen aan hun hoofd hebben, rond zaken als huisvesting, schulden, criminaliteit, verslaving of studie. Hierdoor komt hun prioriteit te liggen bij de ondersteuning van het individuele leven van jongeren, en ervaren ze weinig ruimte om zich ook met collectieve belangenbehartiging bezig te houden. We zien bij weinig professionals dat het bevorderen van politieke participatie van jongeren ook vanuit hun organisatie is opgenomen in het takenpakket. Sommige professionals geven daarom aan niet zeker te weten of dit een onderdeel is van hun functie. Vaker is maatschappelijke of politieke betrokkenheid en participatie een onderwerp dat ad hoc, vanuit persoonlijke interesse en vanuit de actualiteit wordt vormgegeven. Bijvoorbeeld als er een onderwerp in het nieuws is waar jongeren zich druk over maken, of wanneer er verkiezingen zijn.

Sleutelfiguren zeggen dat participatie beter werkt als de intrinsieke motivatie van jongeren wordt aange-

sproken. Volgens hen is het belangrijk dat politieke educatie aansluit bij de interesses en wensen van jongeren zelf. Bijvoorbeeld door de eigen ervaringen met onrecht van jongeren bespreekbaar te maken en van daaruit door te praten over bredere maatschappelijke problematiek rond in- en uitsluiting. Ze werken aan het vergroten van het zelfvertrouwen van jongeren, en geven aan dat het voor jongeren belangrijk is om hun mening te leren formuleren, verschillende argumenten te leren wegen en te bespreken waarom je een bepaalde overtuiging hebt in een omgeving waarin ze niet direct afgekeurd of uitgelachen worden als ze daarin iets onhandigs of extreems zeggen. In hun ervaring werkt het goed om jongeren al in een vroeg stadium te betrekken bij praktijken van politieke participatie.

Het is daarbij ook belangrijk om jongeren hun eigen verhaal te laten vertellen, vanuit hun eigen perspectief. Jongeren vinden het prettig als de rollen een keer omgedraaid zijn en volwassenen komen luisteren naar hen, in plaats van dat zij een bijdrage moeten leveren aan plannen die al in een bepaald format door volwassenen zijn bepaald.

Sommige professionals vertellen ons dat ze zelf politiek ook maar saai vinden en er weinig vertrouwen in hebben. Daarnaast vinden professionals het soms moeilijk om de vertaalslag te maken van wat er in de politiek gebeurt naar wat er speelt in de eigen wijk van jongeren. Sommige sleutelfiguren geven aan dat ze zich, net zoals veel jongeren, niet gerepresenteerd voelen door de politiek. Volgens hen lijkt institutionele politieke besluitvorming soms niet om de directe impact op de levens van de jongeren met wie ze werken te gaan, terwijl hun welzijn hen juist erg aan het hart gaat.

Meerdere sleutelfiguren kijken juist buiten hun eigen werkpraktijk en uiten scherpe kritiek op het institutionele politieke systeem en de ontwikkelingen op het gebied van politieke participatie die ze signaleren. Jongerenparticipatie lijkt volgens hen nog te vaak te gaan om 'box ticking': jongeren worden slechts symbolisch betrokken, zodat politici, bestuurders en beleidsmakers een vinkje kunnen zetten. Van echte participatie, nieuwsgierigheid naar de positie van jongeren en invloed is dan geen sprake. Sommige professionals zien het daarom als hun rol om eerst kritisch te bekijken wat jongeren aan een activiteit rond politieke participatie

kunnen hebben, voordat ze jongeren mee laten doen. In deel 3 **Ontmoetingen tussen jongeren en overheid** analyseren we de verschillende typen ontmoetingen tussen jongeren en representanten van de overheid die we in de praktijk zijn tegengekomen. Aan de hand van zes voorbeelden bespreken we welke ruimtes voor politieke participatie we hebben gezien, hoe macht daarin tot uiting komt en in hoeverre er sprake was van democratisch leren en linking sociaal kapitaal. De zes verschillende ontmoetingen die we analyseren typeren verschillende vormen van politieke participatie. Grofweg kunnen we de ontmoetingen in twee categorieën indelen: ontmoetingen waarbij het initiatief bij instituties ligt (invited space), en ontmoetingen waarbij het initiatief bij sleutelfiguren ligt die met jongeren samenwerken (created space) (Gaventa, 2006).

In het eerste geval gaat het om ontmoetingen waarbij jongeren worden uitgenodigd om deel te nemen aan formele participatieprocessen of in gesprek te gaan met representanten van de overheid in een setting die door institutionele partijen wordt vormgegeven.

In het tweede geval gaat het om ontmoetingen die meer plaatsvinden in de eigen, directe leefomgeving van jongeren. Dit zijn informele activiteiten die zich niet direct verhouden tot de formele politiek, maar wel een platform bieden om maatschappelijke problematiek en politieke thema's met jongeren te bespreken. Het onderscheid tussen 'invited' en 'created spaces' valt in de praktijk echter niet zo gemakkelijk te maken, we kwamen veel mengvormen tegen.

Toch kunnen we stellen dat jongeren vaak meer invloed ervaren in participatieve praktijken die informeler zijn en die ze meer zelf gecreëerd hebben dan in meer top-down, formele praktijken waarin jongeren door overheidsrepresentanten zijn uitgenodigd. Dit wil echter niet zeggen dat formele participatieve praktijken geen betekenis hebben voor jongeren. Ze kunnen daarin veel leren, maar jongeren ervaren bij deze praktijken vaak minder verbinding (linking sociaal kapitaal) dan bij de meer informele vormen van participatie.

Formele vormen van participatie zijn echter wel degelijk van waarde voor het tot stand brengen van linking sociaal kapitaal. Jongeren leren in formele praktijken of ontmoetingen over het functioneren van het institutionele politieke systeem en komen daadwerkelijk in contact met representanten van de overheid (in verschillende functies). Deze ontmoetingen kunnen maar in zeer beperkte mate gekenmerkt worden als relaties van sociaal kapitaal, aangezien er over het algemeen geen of weinig sprake was van wederzijds respect, gedeelde sociale normen, een gedeelde opvatting van rechtvaardigheid en gezamenlijke doelen. In verschillende ontmoetingen en praktijken die we observeerden was de machtsongelijkheid te groot voor jongeren om daadwerkelijke politieke invloed te ervaren. Ook van democratisch leren was niet altijd sprake, omdat jongeren niet altijd het gevoel hadden dat er serieus naar ze werd geluisterd, of dat zij konden oefenen met het vormen van hun eigen politieke visie.

1. Inleiding

1.1 Participatieve ongelijkheid

Sociaaleconomische ongelijkheid, ruimtelijke segregatie en lagere betrokkenheid van bepaalde groepen bij politieke besluitvorming leiden tot een groeiende participatieve ongelijkheid in Amsterdam. We stuiten al op deze participatieve ongelijkheid in ons eerdere onderzoek naar opkomstcijfers, buurtorganisaties en opvattingen van Amsterdamse jongvolwassenen (16-27 jaar) over politiek en verkiezingen (Vermeulen et al., 2016; Rosalina et al., 2021; Vermeulen et al., 2022).

Verschillen in opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen zijn de afgelopen decennia groter en structureel geworden, met name omdat in buurten aan de randen van Amsterdam de opkomst sneller blijft dalen dan in de rest van de stad (Vermeulen et al., 2022). De opkomst bij de Amsterdamse gemeenteraadsverkiezingen van 2022 was met 46,6% historisch laag en ook nog eens sterk ongelijk verdeeld over de stad¹. In de stadsdelen Noord, Nieuw-West en vooral Zuidoost is het opkomstpercentage al jaren veel lager dan in andere delen van de stad. Bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen was het opkomstpercentage bij stembureaus in sommige delen van de stad lager dan 20 procent (in bepaalde buurten in Amsterdam Zuidoost of Nieuw-West). In stembureaus in de binnenstad lag de opkomst daarentegen soms boven de negentig procent (Vermeulen et al., 2022, p. 18). Mensen woonachtig aan de randen van de stad en in buurten met een lage buurtorganisatiegraad, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een praktisch opleidingsniveau komen minder vaak opdagen bij verkiezingen (Vermeulen et al., 2020; 2022). Jongvolwassenen met een praktisch opleidingsniveau en jongvolwassenen met een migratieachtergrond zijn het minst geneigd om te gaan stemmen. Bij de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen bracht slechts 24 procent van de jongeren met alleen een VMBO-diploma een stem uit tegenover 42 procent van de jongeren met een theoretisch opleidingsniveau (Vermeulen et al., 2022). Dat is zorgelijk omdat zij nieuwe deelnemers zijn in het formele systeem van politieke inspraak.

Uit onderzoek blijkt dat wanneer mensen jong beginnen met stemmen, ze dit vaak de rest van hun leven blijven doen (ROB, 2019; Coppock & Green, 2016;

Meredith, 2009). Tegelijkertijd zien we ook dat jongeren vooral sinds de coronacrisis het gevoel hebben dat hun belangen onvoldoende vertegenwoordigd worden in de politiek.

Uit onze gesprekken met jongeren in de stadsdelen Noord, Nieuw-West en Zuidoost blijkt dat veel jongeren in Amsterdam zich zorgen maken over politieke en maatschappelijke kwesties, waaronder bijvoorbeeld het onderwijs, de wooncrisis en het klimaat. Alhoewel er dus wel degelijk politieke belangstelling is onder de jongeren ervaren velen van hen dat hun stem een minimale impact heeft op de formele politieke besluitvormingen (Rosalina et al., 2021). Een participant uit ons eerdere onderzoek (Rosalina et al., 2021, p. 7) dat we uitvoerden tijdens en kort na de coronacrisis deelt de volgende ervaring:

“De politiek luistert niet naar ons. Ik bedoel nu ook: we mogen wel protesteren en dan komen politici soms naar het protest om te ‘luisteren’ naar onze punten, allemaal mooie woorden, maar vervolgens doen ze er in de praktijk niks mee. Er wordt gewoon nooit actie ondernomen.”

Verder komt in dit onderzoek naar voren dat het politieke vertrouwen, in het bijzonder in de effectiviteit van stemmen, behoorlijk laag is onder jongeren die aan de randen van Amsterdam wonen. Daarnaast ervaren deze jongeren een gebrek aan representatie op formeel politiek niveau. Dit veroorzaakt een ervaren kloof tussen de formele politiek en de leefwereld van jongeren. Jongeren staan er meer voor open om politieke thema's te bespreken met positieve rolmodellen. Dit zijn vaak rolmodellen die via online platforms met de jongeren in contact staan.

Het gebrek aan vertrouwen in Noord, Nieuw-West en Zuidoost wordt versterkt door problemen in de eigen wijk en leefomgeving. Jongeren kunnen niet of nauwelijks betaalbare zelfstandige woonruimte vinden, of ze ervaren een gebrek aan plekken om elkaar te ontmoeten in hun wijk en maken zich zorgen over de groeiende bestaansonzekerheid in hun directe omgeving. In sommige wijken aan de randen van de stad vindt veel vernieuwing plaats, maar de woningen en

voorzieningen daar zijn vaak niet betaalbaar en voelen niet altijd toegankelijk voor de jongeren die er zijn opgegroeid. Deze problemen worden volgens jongeren niet voldoende serieus genomen door de overheid. Een gevoel van machteloosheid over groeiende maatschappelijke ongelijkheid vergroot de kloof tussen de eigen wereld van jongeren en de institutionele politiek (Rosalina et al., 2021, p. 11).

Ook uit het onderzoek van politicologe Eefje Steenvoorden onder praktisch opgeleide jongeren in Amsterdam blijkt dat zij weinig vertrouwen hebben in de politiek (Steenvoorden, 2023). Ze hebben het gevoel dat politici vaak niet doen wat ze beloven en oneerlijk zijn. Landelijke schandalen zoals de Toeslagenaffaire hebben hen het gevoel gegeven dat politici er niet voor iedereen willen zijn en niet bereid zijn om hun fouten toe te geven. Veel slachtoffers van de Toeslagenaffaire zijn nog steeds niet gecompenseerd, dat geeft jongeren het gevoel dat de overheid geen moeite doet om mensen in een kwetsbare positie te beschermen.

Dit gevoel straalt ook af op hun beeld van de lokale politiek. Ze hebben er weinig begrip voor dat politici ook compromissen moeten sluiten en zien het als misleiding wanneer politici hun verkiezingsbeloftes niet nakomen. Een deel van de jongeren toont helemaal geen interesse in de politiek omdat ze denken er toch geen invloed op te kunnen hebben.

De coronacrisis legde extra nadruk op deze participatieve ongelijkheid en het gebrek aan vertrouwen in de politiek van jongeren. We zagen de gemeente worstelen met het betrekken van jongeren bij besluitvorming die hen aanging. Als de stem van specifieke groepen niet gehoord wordt brengt dit risico's met zich mee. Het is problematisch als de standpunten van deze groepen afwijken van diegenen die wel participeren en/of als deze groepen specifieke problemen hebben die door hun lage participatiegraad niet op de politieke agenda komen. Gevoelens van onvrede over een gebrek aan representatie door de overheid kunnen zich vertalen in het niet naleven van wet- en regelgeving en een groeiende polarisatie tussen de overheid en bepaalde groepen jonge bewoners, maar ook tussen bewoners onderling.

1.2 Dit onderzoek

In het onderzoeksproject Link Jong Amsterdam waarvan we hier verslag doen richten we ons op de vraag hoe formele en informele politieke participatie van adolescenten en jongvolwassenen (16-27 jaar) in Noord, Nieuw-West en Zuidoost zich verhouden tot de participatieve ongelijkheid in de stad. We stellen ons de vraag welke rol lokale (zelf)organisaties, bewonersinitiatieven en jongerenplatforms kunnen spelen in het bestrijden van participatieve ongelijkheid. Zulke initiatieven vertegenwoordigen, verbinden, versterken en mobiliseren buurtbewoners, en geven hen de gelegenheid om voor gedeelde belangen op te komen (McQuarrie & Marwell, 2009; Vermeulen et al., 2016). Maar: het is nog onduidelijk in hoeverre praktijken van formele en informele participatie effectief zijn om participatieve ongelijkheid op institutioneel niveau te adresseren. In deze rapportage geven we antwoord op deze vragen:

.....
Welke ervaringen hebben jongeren met participatie en hoe verhouden hun ervaringen zich tot de ervaringen en verwachtingen van politici, bestuurders en beleidsmakers?
.....

Wie speelt een rol in het verbinden van jongeren aan overheidsinstellingen en hoe gaan deze sleutelfiguren te werk?
.....

Hoe verlopen ontmoetingen tussen jongeren, politici en representanten van de gemeente en zijn er initiatieven en ontmoetingsplekken voor (in)formele participatie in Nieuw-West, Noord en Zuidoost die de verbanden tussen jongerengemeenschappen en lokale overheidsinstellingen kunnen versterken?
.....

In hoeverre lukt het organisaties en initiatieven die (in)formele participatie van jongvolwassenen willen versterken om hun invloed te vergroten en daadwerkelijk een verschil te maken?
.....

Methode

Link Jong Amsterdam is een tweejarig onderzoek gefinancierd door het Amsterdamse Kenniscentrum Ongelijkheid², dat liep van april 2021 tot en met juni 2023.

1. Zie: Dataset: Verkiezingen gemeenteraad 2022 | Website Onderzoek en Statistiek (amsterdam.nl)

2. Zie: <https://www.kenniscentrumongelijkheid.nl/link-jong-amsterdam/>

Het onderzoek is uitgevoerd door Sietske Zweegman, Zulia Rosalina, Sharifah Redan, Elena Ponzoni, Reyhan Bençan, Malisa Agyeiwaa en Femke Kaulingfreks van het lectoraat Jeugd en Samenleving van Hogeschool Inholland en Charissa Leiwakabessy en Floris Vermeulen van de afdeling Politicologie van de Universiteit van Amsterdam. We hebben het project uitgevoerd samen met onze consortiumpartners Argan, Pakhuis de Zwijger, Swazoom, Framer Framed, Young Amsterdam, de Bildung Academie, Onderzoek en Statistiek (O&S) van de gemeente Amsterdam en Sensa Zorg.

Door middel van individuele interviews en focusgroepen met sleutelfiguren, representanten van de overheid en jongeren, en observaties van ontmoetingen tussen jongeren, politici en bestuurders hebben we gekeken hoe jongvolwassenen in Amsterdam Noord, Zuidoost en Nieuw-West in staat gesteld worden om betekenisvol te participeren. We hebben ons specifiek gericht op groepen jongeren tussen de zestien en zeventwintig jaar voor wie de opkomstcijfers laag zijn. Dit zijn jongeren met een migratieachtergrond en jongeren die praktisch opgeleid zijn.

In de periode van eind 2021 tot eind 2022 hebben we dertien participatieve observaties van ontmoetingen tussen jongeren en Amsterdamse politici en bestuurders uitgevoerd. We bezochten vrij toegankelijke ontmoetingen tussen jongeren, maatschappelijke organisaties en lokale politici en bestuurders. Via sociale media, onze consortiumpartners en onze contacten in jeugdhulpverlening en jongerenwerk werden we op ontmoetingen gewezen. Daarnaast zijn er zestien observaties uitgevoerd tijdens activiteiten zoals een verkiezingsshow of verkiezingscampagne voor jongeren, samenkomst van een jongerenraad/jongerenambassadeurs, jongerenwerkgroep verkiezingen, bijeenkomsten over de Masterplannen, thema-avonden met inspraak voor jongeren bij een culturele instelling en een debatcentrum. Deze activiteiten waren expliciet gericht op de inspraak van jongeren of op een politiek thema waarbij jongeren centraal stonden. In totaal zijn er dus negentwintig participerende observaties uitgevoerd. Tijdens ontmoetingen hebben we onszelf geïntroduceerd als onderzoekers, we hebben voor deze ontmoetingen geen schriftelijke informed consent voorgelegd. Van alle ontmoetingen zijn geanonimiseerde observatieverslagen

gemaakt. Tijdens de observaties gebruikten we een observatiekader met onderwerpen die waren afgeleid van ons theoretisch kader.

Aanvullend zijn er semigestructureerde interviews en focusgroepen afgenomen met in totaal vijftientig betrokken bestuurders, politici, gemeenteambtenaren en sociaal professionals, zoals jongerenwerkers. Hierin hebben we besproken hoe de respondenten op dit moment aan participatie werken en we hebben hun eigen (normatieve) rol en opvatting aangaande dit thema bevraagd. Er was in de gesprekken aandacht voor de successen, verbeterpunten en duurzaamheid van participatie. Tot slot zijn er vijf focusgroepen en een aantal losse interviews georganiseerd met in totaal vierentwintig jongeren. In de focusgroepen met jongeren hebben we gebruik gemaakt van alternatieve gespreksvormen. Middels foto-elicitering hebben we jongeren aangespoord om na te denken over hun relatie met politiek en de overheid. We gebruikten foto's, filmfragmenten en tekeningen om inzicht te krijgen in de reflecties en associaties van de jongeren (Bates et al., 2017).

Interviews en focusgroepen vonden plaats op voorkeurslocaties van respondenten. Voor de interviews en focusgroepen is een topiclijst gemaakt op basis van ons theoretisch kader en de inzichten uit de observaties. De focusgroepen en interviews zijn getranscribeerd en geanalyseerd. Alle geïnterviewden hebben een informed consent verklaring getekend. Jongeren ontvingen voor hun deelname een VVV-bon. We hebben ook informele korte interviews gehouden met jongeren tijdens straatgesprekken rond de gemeenteraadsverkiezingen en tijdens de participerende observaties van activiteiten. Hierbij hebben we in totaal nog ongeveer veertig jongeren gesproken.

We hebben alle data eerst open en vervolgens thematisch gecodeerd en geanalyseerd. Tijdens verschillende bijeenkomsten hebben de onderzoekers hun individuele analyses met elkaar vergeleken om tot de belangrijkste bevindingen te komen en een structuur voor deze eindrapportage uit te werken.

Deze rapportage is opgedeeld in twee delen. In het eerste deel bespreken we achtereenvolgens de ervaringen met en perspectieven op politiek-maatschappelijke

participatie van jongeren, de sleutelfiguren die hen begeleiden en van representanten van de overheid zoals politici, bestuurders en beleidsmakers. In het tweede deel werken we een analyse uit van een aantal ontmoetingen tussen jongeren en politici of bestuurders die typerend zijn voor de verschillende dynamieken in praktijken van participatie die we hebben geobserveerd. In de conclusie geven we antwoord op onze hoofdvraag:

In hoeverre dragen praktijken van formele en informele participatie van jongeren in Noord, Nieuw-West en Zuidoost bij aan een sterkere verbinding tussen jongeren en de overheid, en meer invloed van jongeren op de beleidsbeslissingen die hen aangaan?

1.3 Theoretisch kader

Als het gaat om het thema 'participatie' van jongeren, dan heeft de afgelopen jaren de nadruk in wetenschap en beleid vooral gelegen op de 'maatschappelijke participatie' van jongeren in onderwijs, op de arbeidsmarkt en in hun sociale omgeving. Er was veel aandacht voor burgerschapsonderwijs en initiatieven als de maatschappelijke stage zagen het licht om de sociale vaardigheden en netwerkvaardigheden van jongeren te versterken en hen te bewegen tot constructief 'meedoen' in de samenleving. In een grootstedelijke omgeving als Amsterdam was er veel aandacht voor sociale cohesie, leefbaarheid en kansengelijkheid, en de mogelijkheden voor jongeren om zich tot economisch en sociaal zelfstandige volwassenen te ontwikkelen met een sterk eigen vangnet³. In de context van de 'participatiesamenleving' waarin veel nadruk wordt gelegd op zelfredzaamheid en het inzetten van eigen kracht en het eigen sociale netwerk bij uitdagingen is dit niet verwonderlijk.

Het concept 'sociaal kapitaal' komt in dit licht vaak ter sprake als het gaat over de ontwikkelkansen voor jongeren, én over de mate waarin deze ontwikkelkansen ongelijk verdeeld zijn. De SER constateerde in 2019 en 2021 dat het opbouwen van een zelfstandig bestaan voor veel jongeren steeds lastiger wordt en dat de kans ongelijk-

heid toeneemt⁴. Jongeren die minder toegang hebben tot verschillende hulpbronnen, en die van huis uit een minder stabiele financiële en sociale basis en een minder groot sociaal netwerk hebben, lopen eerder vast op weg naar een zelfstandig volwassen leven. Wetenschap en beleid richtten zich de afgelopen jaren dan ook vooral op de bijdrage van participatie aan 'bonding' en 'bridging' sociaal kapitaal in de eigen sociale omgeving om ervaren ongelijkheid te adresseren (Putnam et al., 2004; Vermeulen et al., 2012). Bijvoorbeeld in talentgerichte programma's voor jongeren, programma's voor rolmodellen of voor of sociale cohesie in achterstandswijken. Er is relatief weinig aandacht geweest voor het belang en effect van 'linking' sociaal kapitaal in relatie tot overheidsinstellingen (Poortinga, 2012); de mate waarin jongeren niet alleen 'mee kunnen doen' aan de samenleving, maar ook zeggenschap hebben over hoe de samenleving wordt vormgegeven, omdat ze institutionele invloed ervaren en inspraak hebben in beleidsbeslissingen die hen aangaan. Wij vragen ons in dit onderzoek af hoe het gesteld is met het linking sociaal kapitaal van jongeren in relatie tot overheidsinstellingen, en daarmee met het vermogen tot het vertalen van de eigen kracht van jongeren (netwerken) in macht en invloed op een breder maatschappelijk en politiek vlak (Van Regenmortel, 2008; Wissink, 2021). We stellen daarmee niet de mogelijkheden voor maatschappelijke, maar voor politieke participatie van jongeren centraal.

In dit onderzoek maken we gebruik van verschillende theoretische concepten om de politieke participatie van jongeren in Amsterdam te analyseren. Hier bespreken we allereerst wat we verstaan onder politieke participatie. Vervolgens behandelen we enkele kerngedachten over de democratische ontwikkeling van jongeren, die helpen om het vermogen tot politiek handelen van jongeren in hun eigen, alledaagse omgeving te begrijpen. Daarna zoomen we in op de verschillende type ruimten waarin politieke participatie van jongeren kan ontstaan en door jeugdprofessionals gefaciliteerd kan worden. Tot slot bespreken we de theorie van 'linking sociaal kapitaal', waar we de titel van ons project aan hebben ontleend.

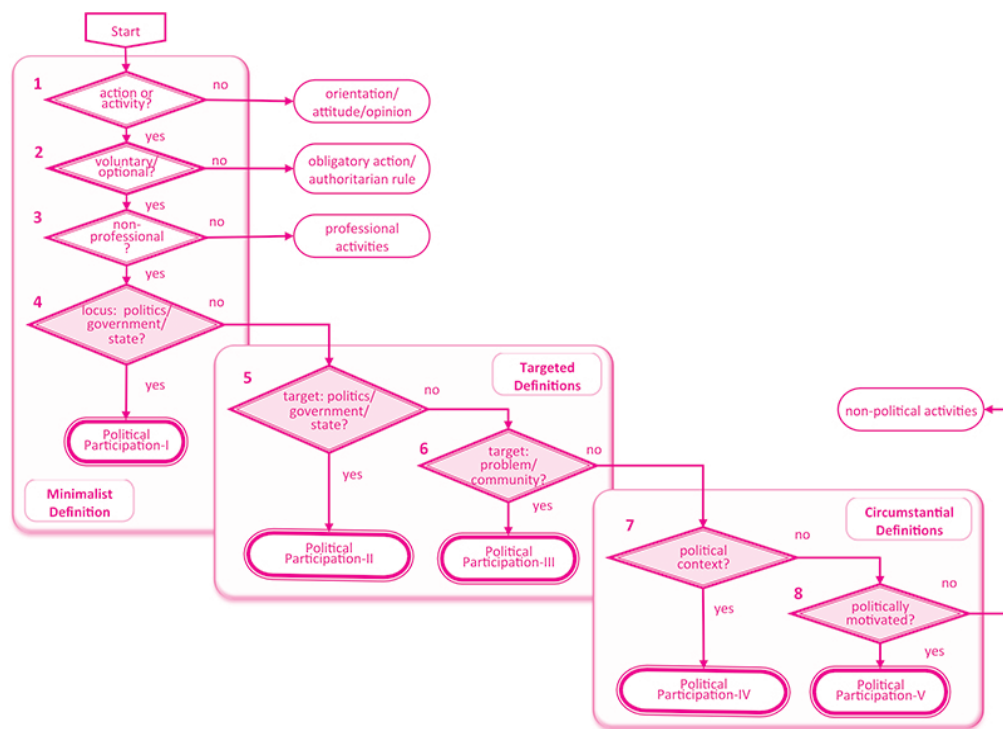
3. Zie: Gemeente Amsterdam | Gemeenten werken aan gelijke kansen | Gelijke kansen (gelijke-kansen.nl); Boekje positief perspectief (openresearch.amsterdam) en Positief Perspectief - Sociaal Domein (amsterdam.nl)

4. Zie: <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/kansen-belemmeringen-jongeren> en <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/veelbelovend-kansen-belemmeringen-jongeren>

1.4 Wanneer spreken we van politieke participatie?

Onder politieke participatie verstaan we activiteiten die burgers ondernemen om politieke beslissingen te beïnvloeden (Van Deth, 2014). Politieke participatie omvat een breed scala van activiteiten waaronder voor de hand liggende zaken zoals stemmen, inspreken bij de gemeenteraad en demonstreren, maar ook activiteiten die misschien minder snel als politiek gezien worden zoals vormen van vrijwilligerswerk en boycotts. Om af te bakenen wat we definiëren als politieke participatie

gebruiken we Van Deths (2014) 'conceptual map of political participation' (figuur 1). Dit is een stroomschema om aan te geven of een bepaalde activiteit als politieke participatie gezien kan worden, dat loopt van activiteiten die plaatsvinden in de arena van de politiek of (lokale) overheid tot meer informele activiteiten die zich niet direct verhouden tot de formele politiek maar wel gericht zijn op het oplossen van collectieve of gemeenschapsproblemen. Het stroomschema kent acht regels die hieronder worden toegelicht.

Figuur 1: Conceptual map of political participation (Van Deth, 2014)

De eerste vier regels van Van Deth (2014) geven de minimale definitie van politieke participatie weer. Het gaat hier om vrijwillige activiteiten die niet als werk worden uitgevoerd maar wel direct plaats vinden in de context van (lokale) overheidsinstellingen of structuren voor formele politiek. Het gaat hier om vormen van politiek handelen die veel mensen als politiek herkennen en erkennen. Deze worden vaak gedefinieerd als institutioneel, formeel of conventioneel. Voorbeelden hiervan

zijn: het uitbrengen van stemmen, petitie inbrengen, een partij of kandidaat steunen, actief deelnemen aan politieke debatten of formele burger/jongerenraden of inspreken bij de gemeenteraad.

Deze minimale definitie geeft nog geen ruimte aan veel andere vormen van politieke participatie die door burgers ondernomen worden. Buiten de formele politiek worden door verschillende groepen burgers politieke

activiteiten ondernomen, soms met het doel om expliciet die politieke arena te bevragen of te bekritisieren. Het kan gaan om activiteiten die worden ondernomen door mensen die niet voldoende gerepresenteerd worden in de formele politiek of er weinig vertrouwen in hebben dat hun belangen goed geadresseerd worden in een institutionele politieke setting. Te denken valt aan demonstraties of andere vormen van protest zoals het kraken van een pand door ongedocumenteerde mensen of het bezetten van een snelweg door klimaat-activisten.

Activiteiten die buiten de politieke arena plaatsvinden kunnen gezien worden als politieke participatie volgens Van Deth (2014) wanneer ze wel gericht zijn op die politieke arena of (lokale) overheidsinstellingen, of wanneer ze gericht zijn op het oplossen van collectieve problemen die in een gemeenschap spelen. In sommige gevallen richten activiteiten zich niet op de overheid of de formele politiek, omdat de betrokkenen bewust of onbewust denken dat publieke zaken en collectief ervaren problemen beter zonder bemoeienis van de overheid opgelost kunnen worden. Tijdens de pleinbezettingen van de Occupy beweging weigerden de demonstranten bijvoorbeeld een politieke agenda te formuleren of claims te formuleren die geadresseerd waren aan de overheid, omdat ze zich liever richtten op het bedenken en organiseren van alternatieve ondersteuningsstructuren en publieke instituties.

Maar ook initiatieven voor onderlinge, lokale ondersteuning op wijkniveau kunnen gezien worden als politieke participatie, zoals zorgcoöperaties of bewonerscollectieven die zich tegen gentrificatie verzetten. De laatste twee regels van Van Deth (2014) zijn specifiek gericht op innovatieve vormen van politieke participatie. Wanneer activiteiten in een politieke context worden geplaatst, of worden gebruikt om politieke doelen of intenties te uiten kunnen ze ook gezien worden als politieke participatie. Voorbeelden van dergelijke activiteiten zijn een online post waarbij met hashtags of captions duidelijk gemaakt wordt dat een bepaalde foto een reactie is op een politiek thema, het niet kopen van spullen die niet volgens de idealen van de koper geproduceerd zijn, of het uitdragen van een politieke ideologie in kledingstijl of middels culturele expressie zoals muziek.

Het model van Van Deth (2014) maakt duidelijk dat politieke participatie ook geheel buiten de stembus om vorm kan krijgen, in het informeel handelen van mensen. Juist wanneer mensen weinig vertrouwen hebben in de overheid, of onvoldoende toegang ervaren tot formele procedures voor politieke inspraak kan politieke participatie informele vormen aannemen. Collectief verzet tegen uitsluiting, het verstoren van de politieke orde en het streven naar emancipatie en een gelijkwaardige positie in de samenleving (vaak collectief gedefinieerd) vinden vaak buiten de politieke arena plaats, maar hebben wel politieke betekenis.

Wereldwijd is te zien dat een groep jongeren traditionele, institutionele politiek actief afwijst, omdat ze formele politieke procedures en instituties als onbetrouwbaar en ineffectief zien. Ze voelen zich vervreemd van en niet gerepresenteerd in 'de politiek' en vinden dat politici een andere taal spreken (Kaulingfreks, 2017). Ook herkennen ze zichzelf niet in politici en zien voor hen belangrijke onderwerpen onvoldoende terug in het politieke debat. Deze jongeren die het vertrouwen in de formele politiek verloren hebben zoeken naar nieuwe manieren om door de samenleving te navigeren, omdat ze niet geloven dat de staat in staat is om serieuze veranderingen teweeg te brengen (Farthing, 2010). Deze jongeren drukken hun visie op publieke zaken, collectieve belangen of thema's die te maken hebben met de manier waarop de samenleving is ingericht vaak uit in kleinere, intensievere en persoonlijkere acties, terwijl ze zich tegelijkertijd ook verhouden tot mondiale ontwikkelingen, zoals klimaatverandering, racisme of armoede.

Te denken valt aan jongeren die veganistisch gaan eten omdat ze zich zorgen maken over klimaatrechtvaardigheid, jongeren die hiphopmuziek maken over politiegeweld tegen mensen van kleur, jongeren die experimenteren met zelfvoorzienende samenlevingsvormen, of jongeren die zich actief inzetten in hun eigen sociale omgeving door als vrijwilliger te werken bij de voedselbank. Veel jongeren kiezen voor lifestyle politics, waarbij ze hun alledaagse leven invullen op basis van hun eigen politieke idealen (Farthing, 2010) of sociaal activisme waarin ze meer autonomie en impact ervaren (Taft & Gordon, 2013). Deze jongeren zijn in hun alledaagse leven dus wel bezig met politiek,

zonder expliciet bezig te zijn met het formele politieke systeem. Ze blijven weg bij verkiezingen, zijn kritisch over het politieke systeem en maken juist van niet meedoen aan 'de politiek' een politiek statement. Deze jongeren zijn we regelmatig tegengekomen tijdens ons onderzoek. We vinden het dan ook belangrijk om te benadrukken dat jongeren die 'niet meedoen' aan de politiek vaak wel een politieke visie hebben die serieus genomen moet worden.

Omdat dit onderzoek gericht is op mogelijkheden voor jongeren om meer verbinding te ervaren met de overheid en meer invloed te krijgen op beleid hebben we vooral gekeken naar activiteiten die zich direct of indirect verhouden tot de politieke arena of lokale overheidsinstellingen, maar we hebben in onze observaties en gesprekken ook aandacht gehad voor andere, informele vormen van politieke participatie waarin jongeren uiting geven aan hun politieke mening of zich verzetten tegen ervaren onrecht en uitsluiting.

1.5 Democratisch leren

De mogelijkheden voor politieke participatie van jongeren ontstaan in een context van democratisch leren. Biesta & Lawy (2006; Biesta, Lawy & Kelly, 2009) bepleiten dat het belangrijk is om burgerschapseducatie breder te zien dan enkel onderwijs over politieke besluitvormingsprocessen. Ze stellen de term 'democratisch leren' voor om aan te geven dat jongeren in allerlei verschillende contexten, ook buiten school, leren over democratie. Wanneer jongeren kennis maken met de maatschappelijke structuren waarbinnen het sociale en politieke leven wordt georganiseerd zijn ze bezig met democratisch leren. Zeker als ze ook manieren leren kennen om zelf invloed uit te oefenen op die structuren. Om te begrijpen hoe jongeren zich verhouden tot democratie is het volgens Biesta & Lawy (2006) belangrijk om zorgvuldig naar jongeren te luisteren en jongeren te volgen in de verschillende formele en non-formele omgevingen waarin ze democratisch leren.

Democratisch leren heeft een duidelijke meerwaarde in de ontwikkeling van jongeren tot actieve burgers en in de pedagogische begeleiding van dit proces (Crouzé, 2022). Het is een manier om jongeren essentiële kennis aan te reiken over de maatschappij waarin zij leven en jongeren te ondersteunen in het maken van kritische

keuzes gebaseerd op eigen overwegingen over hoe de samenleving eruit hoort te zien. Biesta & Lawy (2006) beschrijven democratisch leren als een collectief proces, waarin jongeren individuele ervaringen en behoeftes leren vertalen naar publieke vraagstukken of claims. Dit doen ze niet alleen in de schoolbanken, maar vooral ook in alledaagse activiteiten in hun eigen sociale omgeving, wanneer jongeren zich bijvoorbeeld afvragen waarom bepaalde voorzieningen ongelijk zijn verdeeld over de stad, of wanneer ze zich betrokken tonen bij anderen die zich in een kwetsbare positie bevinden.

Hoe jongeren democratisch leren, en welke vormen van politieke participatie ze in dit leerproces ontwikkelen, is afhankelijk van hun economische, sociale en culturele positie (Biesta & Lawy, 2006). Vanuit de dagelijkse (inter)acties en vraagstukken waar jongeren mee geconfronteerd worden ontwikkelen ze hun perspectieven op de wereld. Hun dagelijkse omstandigheden bepalen ook de middelen die jongeren tot hun beschikking hebben om over te gaan tot actie. Er zijn bijvoorbeeld duidelijke verschillen zichtbaar tussen de politieke participatie van theoretisch en praktisch opgeleide jongeren. Vmbo'ers oefenen op school minder met het vormen van hun eigen politieke mening en in hun sociale omgeving komt politiek weinig ter sprake. Het burgerschapsonderwijs op het VMBO en MBO bestaat vaak vooral uit basiskennis en sociale vaardigheden, en is minder gericht op politieke inspraak en betrokkenheid (Nieuwelink et al., 2019). VWO'ers hebben juist in hun alledaagse leven vaker gesprekken die zijn gekleurd door maatschappelijke actualiteiten, ze praten bijvoorbeeld met hun ouders over wat hun ouders stemmen. In dergelijke dagelijkse interacties leren jongeren hun standpunten formuleren en beargumenteren. Het blijkt dat dit voor vmbo'ers een veel minder bekend terrein is. Zij gaan wel in gesprek, maar deze gesprekken gaan minder vaak over actualiteiten en nemen ook minder vaak de vorm van een discussie of debat aan. VMBO'ers hebben er dan ook minder vertrouwen in dat hun politieke mening ertoe doet en dat ze via formele processen van politieke participatie invloed kunnen uitoefenen. In dit onderzoek kijken we in het bijzonder naar buitenschoolse, buurtgerichte en/of extra curriculaire initiatieven waarin met name praktisch opgeleide jongeren in een grootstedelijke context

democratisch kunnen leren. We bekijken daarbij in hoeverre activiteiten waarin deze jongeren democratisch leren ook bijdragen aan meer invloed van jongeren in relatie tot formele politieke besluitvorming.

1.6 Ontwikkelplaatsen voor democratisch leren

Sociaal professionals, zoals jongerenwerkers en activiteitenbegeleiders bij buurtorganisaties, spelen een belangrijke begeleidende rol in het democratisch leren van jongeren in een grootstedelijke context. Zij kunnen de politieke participatie van jongeren faciliteren. Ze stimuleren jongeren op verschillende manieren om een eigen mening te ontwikkelen over maatschappelijke en politieke onderwerpen, en hier vervolgens actie aan te verbinden. Ze doen dit op verschillende plekken. Brady et al., (2020) onderscheiden zes vindplaatsen waar maatschappelijk en politiek engagement van jongeren gestimuleerd wordt:

- Het **Jongerenwerk en informeel onderwijs** worden gezien als een belangrijke context buiten school waar jongeren die opgroeien in achtergestelde stadswijken hun maatschappelijk en politiek engagement kunnen ontwikkelen. Het is informeel, vindt plaats dicht bij huis, in een setting met leeftijdsgenoten. Jongerenwerk vertrekt vanuit de leefwereld van jongeren zonder vooraf vastgestelde uitkomsten. Het is daarmee 'open-ended'. De relatie tussen de jongere en de jongerenwerker is bepalend voor de mogelijkheden die jongeren ervaren om politieke participatie te ontwikkelen.

Als deze relatie als eerlijk en waardevol wordt ervaren door jongeren vergroot dat hun bereidheid om actief deel te nemen aan activiteiten die ook wat meer buiten hun comfortzone liggen. Projecten in het kader van informeel onderwijs kunnen meer doelgericht zijn en een platform bieden voor jongeren om bepaalde kennis op te doen en vaardigheden te ontwikkelen die ze kunnen inzetten bij politieke participatie, zoals debattraining of videomaken. Het is daarbij belangrijk dat activiteiten plaats vinden in vrij toegankelijke en jeugd-vriendelijke ruimtes, waar naast recreatie ook de mogelijkheid bestaat kritische reflectie en discussie over maatschappelijke thema's te faciliteren. Om gemarginaliseerde jongeren te bereiken is het daar-

naast belangrijk dat er ruimte is voor outreachend werken op straat, in de wijk, zodat jongerenwerkers het vertrouwen kunnen winnen van jongeren die niet vanzelfsprekend in een buurtcentrum naar binnen stappen.

- **Deliberatieve ruimten** zijn (formele) overleg- en beslissstructuren waarin jongeren worden uitgenodigd om op een rationele, volwassen manier te praten en te vergaderen over vraagstukken die raken aan het publiek belang. Voorbeelden zijn jongerenparlementen, jongerenraden en adviesraden. Deze praktijken worden doorgaans door volwassenen vormgegeven en geleid. Ze komen voort uit het idee dat jongeren recht hebben om deel te nemen aan democratische processen en hun stem mogen laten horen. Daarnaast hebben deze praktijken het doel om jongeren te inspireren om een verandering in de samenleving na te streven.

Jongeren kunnen in deliberatieve ruimtes bijvoorbeeld invloed uitoefenen op de inrichting en programmering van lokale voorzieningen. Ook ontmoeten ze andere jongeren en maken ze kennis met hun belangen en problemen. Er is ook kritiek op deze praktijken (Brady et al., 2020; Taft & Gordon, 2013) omdat een bepaald idee van 'goed burgerschap' vaak leidend is in deze praktijken en er van jongeren verwacht wordt dat ze zich hier aan spiegelen. Impliciete en expliciete normatieve opvattingen kunnen uitsluitend werken voor jongeren die afwijken van dit ideaalbeeld. Bovendien zijn het vaak vooral jongeren die cognitief sterk, zelfverzekerd en welbespraakt zijn, een breed sociaal netwerk hebben en van huis uit gestimuleerd worden om hun mening te geven, die zich welkom voelen in deliberatieve ruimten. Het lukt vaak niet om een bredere groep jongeren aan te spreken.

- **Vrijwilligerswerk** verwijst naar projecten die door jongeren zelf geïnitieerd worden. De activiteiten kunnen door volwassenen begeleid worden en gefinancierd worden met subsidies, maar de jongere is initiatiefnemer. In praktijken van vrijwilligerswerk laten jongeren zien dat ze willen bijdragen aan hun gemeenschap, bijvoorbeeld door een inzamelingsactie te houden of een buurtfeest te organiseren.

Jongeren signaleren wat er nodig is, reflecteren daarop en ondernemen actie. In dit proces doen ze mini-project-management ervaring op. Dit wordt vaak ook erkend door lokale bestuurders die jongeren complimenteren met hun bijdrage.

- **Kunst, Sport & Media** dragen niet vanzelfsprekend bij aan politieke participatie, maar zijn wel activiteiten die geschikt zijn om maatschappelijke engagement en politiek bewustzijn te stimuleren. Het zijn indirecte methoden om jongeren in hun vrije tijd te betrekken bij maatschappelijke thema's en collectieve belangen. Ze kunnen een startpunt zijn voor jongeren om na te denken over hun betrokkenheid en mening over politieke vraagstukken.
- **Technologie and sociale media** kunnen op verschillende manieren worden ingezet. Organisaties kunnen bijvoorbeeld online campagnes gebruiken om jongeren naar de stembus te trekken. Ook kunnen games en quizzes ingezet worden om jongeren te informeren over politieke thema's en hen te betrekken. Politici en bestuurders kunnen deze middelen ook gebruiken om zelf met jongeren te communiceren.

Om wat voor ruimte of praktijk het ook gaat, Brady et al. (2020) benadrukken dat er voldoende middelen en duurzame begeleiding beschikbaar moeten worden gesteld om de politieke participatie van jongeren goed te kunnen stimuleren. Korte termijn subsidies en een te sterke focus op snelle, concrete uitkomsten kunnen processen van democratisch leren verstoren en zorgen voor ontmoediging en vervreemding bij deelnemende jongeren, zeker als het gaat om jongeren die zich in een kwetsbare of gemarginaliseerde positie bevinden.

Daarnaast is het belangrijk dat oefenplaatsen niet eindigen in schijnparticipatie, waarbij aan de participatie van jongeren uiteindelijk geen verder gevolg wordt gegeven. Er zijn veel initiatieven die top-down of vanuit paternalistische motieven door volwassenen worden vormgegeven en waarin jongeren weinig daadwerkelijke zeggenschap ervaren. In zulke praktijken, waarbij jongeren eerder betrokken worden om een vinkje te kunnen zetten dan om ze echt invloed te geven, wordt politieke participatie eerder een ritueel, dan daadwerkelijk engagement. Een gebrek aan follow-up, feedback

en bewijs dat de input van jongeren daadwerkelijk wordt gehoord en meegenomen in beleid en politieke besluitvorming kan leiden tot wantrouwen en desillusie.

Praktijken die er in slagen jongeren duurzaam te betrekken en te stimuleren in effectieve politieke participatie kunnen ook wel gekenmerkt worden als 'youth-adult partnerships' (Zeldin et al., 2013). Zeldin et al. definiëren youth-adult partnerships als praktijken waarin jongeren en volwassenen over een langere periode samenwerken en overleggen met als doel om sociale rechtvaardigheid te vergroten, een gemeenschapsorganisatie te versterken of een collectief ervaren issue aan te kaarten (2013, p. 388). Ze nemen gezamenlijk gedragen beslissingen en brengen allemaal eigen perspectieven, ervaringen en netwerken in om tot gezamenlijke reflectie en actie te komen. Het werkt goed als jongeren en volwassenen samen aan een concrete activiteit werken waarin een gedeelde passie of interesse een rol speelt, zodat het makkelijk wordt om elkaar op een gelijkwaardig niveau te vinden. Jongeren hebben de ruimte om actief deel te nemen in besluitvormingsprocessen onder begeleiding van volwassen mentoren die voor hen als natuurlijk rolmodel fungeren, respectvol met hen omgaan en gelijkwaardige samenwerking mogelijk maken. Jongeren werken graag met volwassenen samen die positief communiceren, actief luisteren, niet oordelen, gepassioneerd en goed georganiseerd zijn. Ook werkt het als volwassenen een inkijkje durven geven in hun persoonlijke leven en drijfveren (Jarrett et al., 2005) en als jongeren de ruimte krijgen om leiderschapsrollen te vervullen (Zeldin et al., 2013).

1.7 Linking Sociaal Kapitaal en machtsverschillen

Om de vraag te kunnen beantwoorden in hoeverre praktijken van politieke participatie ook daadwerkelijk leiden tot meer invloed van jongeren op politieke besluitvorming maken we gebruik van het concept 'linking sociaal kapitaal' (Sreter, 2002; Sreter & Woolcock, 2004). Uiteindelijk kan participatieve ongelijkheid immers alleen teruggedrongen worden als de perspectieven en belangen van jongeren die opgroeien aan de randen van de stad echt worden gehoord en hun weerslag krijgen in beleid.

Linking sociaal kapitaal verbindt mensen via 'verticale' netwerken die machtsverschillen overbruggen aan

overheidsinstellingen of politieke structuren. Linking sociaal kapitaal komt tot stand in directe contacten tussen burgers en vertegenwoordigers van overheidsinstellingen. Die directe contacten vinden bijvoorbeeld plaats wanneer burgers gebruik maken van publieke diensten zoals onderwijs, gezondheidszorg en maatschappelijk werk, of wanneer ze contact hebben met overheidsfunctionarissen zoals de politie of medewerkers van de gemeente en de belastingdienst. Sociaal professionals die werkzaam zijn bij buurtorganisaties of welzijnsorganisaties kunnen als intermediair of sleutelfiguur fungeren en daarmee linking sociaal kapitaal tot stand brengen (Grootaert et al., 2004). Sreter & Woolcock (2004) benadrukken dat respectvol contact en wederzijds vertrouwen van groot belang zijn om dit verticale, linking sociaal kapitaal tot stand te brengen. Ze beschrijven linking sociaal kapitaal ook als 'collectief kapitaal' dat niet een individuele eigenschap of verworvenheid is, maar een kenmerk van de relaties tussen groepen of gemeenschappen en de overheid.

Daarnaast stellen Sreter & Woolcock (2004) dat de ontwikkeling van gedeelde sociale normen nodig is om linking sociaal kapitaal tot stand te brengen, zodat er begrip kan ontstaan in de onderlinge omgang tussen de groepen burgers en de overheid in de verticale relatie die ze met elkaar aangaan. Vanuit wederzijds begrip en gedeelde normen kan er dan gewerkt worden aan gezamenlijke doelen waar zowel de groepen burgers als de betrokken overheidsinstellingen zich in kunnen vinden. Een belangrijke voorwaarde om tot gezamenlijke doelen te komen is een gedeeld gevoel van rechtvaardigheid. De verantwoordelijkheid om inzicht te krijgen in de manier waarop burgers rechtvaardigheid begrijpen, in de normen die zij belangrijk vinden en in de doelen die zij na zouden willen streven ligt volgens Sreter & Woolcock (2004) bij de overheid, omdat dit de partij met de meeste macht en middelen is.

In de relatie tussen gemarginaliseerde gemeenschappen en de overheid zijn deze randvoorwaarden vaak niet voldoende gewaarborgd om tot linking sociaal kapitaal te komen. Overheidsinstellingen nemen onvoldoende initiatief om echt inzicht te krijgen in de ervaringen en perspectieven van burgers in de marge, en die burgers voelen zich niet rechtvaardig behandeld, waardoor het onmogelijk wordt om tot gedeelde

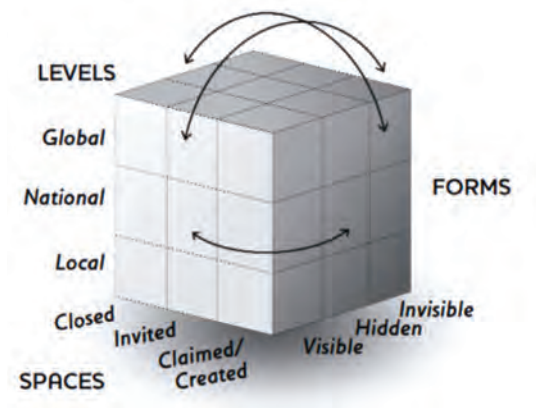
doelstellingen te komen. Linking sociaal kapitaal zou er uiteindelijk juist voor moeten zorgen dat met name gemarginaliseerde gemeenschappen het gevoel krijgen invloed uit te kunnen oefenen op politieke beslissingen die hen aangaan (political efficacy). Daarnaast zou linking sociaal kapitaal op den duur moeten leiden tot sterke en duurzame vormen van samenwerking tussen de (lokale) overheid en gemarginaliseerde gemeenschappen (Ellis & Abdi, 2017).

Omdat precies deze samenwerking tussen gemarginaliseerde gemeenschappen en overheidsinstellingen vanwege de grote ervaren machtsongelijkheid niet vanzelf goed gaat, kijken we in onze analyse van participatieve praktijken met jongeren aan de randen van de stad specifiek naar de machtsverschillen die in deze praktijken meespelen. Linking sociaal kapitaal komt altijd tot stand in een context van machtsverschillen, en om beter te kunnen begrijpen wat die machtsverschillen wel of niet mogelijk maken in participatieve praktijken maken we gebruik van de 'power cube' van John Gaventa (2006). Gaventa (2006) richt zich op mogelijkheden die burgers hebben om betrokken te zijn bij beleidsvorming. Hij stelt dat participatieve praktijken waarbij mensen die zich in een achtergestelde positie bevinden samenwerken met beleidsmakers niet automatisch leiden tot meer invloed van deze mensen. Participatieve praktijken ziet hij als 'ruimtes' waarin machtsrelaties op verschillende manieren vorm krijgen. Het concept ruimte wordt hierbij gebruikt voor de kansen, momenten en manieren voor burgers om op beleid, publieke discourses, beslissingen en relaties die hun leven beïnvloeden te acteren.

In sommige gevallen leidt betrokkenheid van burgers in participatieve ruimtes alleen maar tot een herbevestiging en legitimering van de bestaande politieke orde, in andere gevallen krijgen burgers echt de ruimte om bestaande machtsverhoudingen te veranderen en structuren van uitsluiting te doorbreken. Het gaat er dus niet alleen om dat burgers betrokken worden door de overheid bij beleidsprocessen en politiek besluitvorming, maar dat ze daadwerkelijk macht hebben om deze processen te veranderen. Het is de vraag wie autoriteit heeft om het proces te beïnvloeden en hoe verschillende partijen zich in de machtsrelatie van participatieve praktijken tot elkaar verhouden.

Gaventa (2006) onderscheidt drie type ruimtes voor participatie. Closed spaces zijn ruimtes voor beleidsvorming waar burgers geen toegang toe hebben. Hier worden beslissingen genomen zonder hun betrokkenheid. Burgers worden niet uitgenodigd om mee te praten. In invited spaces worden zij wel uitgenodigd om een bijdrage te leveren, maar dit gebeurt wel op voorwaarde van de overheid of een publieke instantie die autoriteit heeft. Burgers zijn hier als het ware te gast, in een structuur van (expliciete en impliciete) regels en verwachtingen die hun bijdrage reguleren. Burgers mogen meepraten, maar moeten zich wel aanpassen aan de verwachtingen en voorwaarden die aan hun deelname worden gesteld. Claimed of created spaces zijn ruimtes die burgers zelf vormgeven, zoals bij een bewonerscollectief, actiegroep of zelforganisatie, of een evenement dat door een informele organisatie georganiseerd wordt en waarvoor beleidsmakers juist door burgers worden uitgenodigd. Hier bepalen burgers zelf de regels en voorwaarden waaronder zij in gesprek willen met representanten van de overheid.

In deze verschillende ruimtes komen verschillende vormen van macht voor. De mate waarin participatie van burgers ook tot daadwerkelijke invloed leidt wordt bepaald door machtsdynamieken binnen participatieve ruimtes. Het maakt uit hoe inzichtelijk het is wie invloed heeft en hoe macht wordt uitgeoefend. Er is altijd sprake van zichtbare macht: Formele regels, overlegstructuren, erkende posities van autoriteit, en procedures in het besluitvormingsproces. Maar er is ook verborgen macht: het is niet altijd expliciet zichtbaar hoe wordt bepaald wie er aan tafel zit, wat er op de agenda staat, en welke geluiden wel of niet serieus worden genomen in processen van beleidsvorming. Tot slot kan er ook sprake zijn van onzichtbare macht. Soms hebben mensen niet eens door dat er machtsinvloeden zijn die ervoor zorgen dat bepaalde zorgen, wensen of belangen überhaupt niet ter sprake worden gebracht of erkend worden als relevant in het besluitvormingsproces. Bepaalde potentiële belanghebbenden worden door beleidsmakers over het hoofd gezien of aan bepaalde mogelijk relevante onderwerpen wordt simpelweg niet gedacht. Soms zijn betrokkenen bij beleidsvorming zich niet eens bewust van wie of wat er uitgesloten wordt.

Figuur 2: The power cube: the levels, spaces and forms of power (Gaventa, 2006).

1.8 Verschillende relaties van linking sociaal kapitaal

Op basis van deze theoretische inzichten over linking sociaal kapitaal en de verschillende vormen van macht die processen van beleidsvorming kunnen beïnvloeden verwachten we in dit onderzoek verschillende relaties van linking sociaal kapitaal tegen te komen tussen jongeren en representanten van de overheid. We verwachten dat deze relaties tot stand komen in participatieve praktijken waarin altijd sprake is van een verticale (machts)relatie tussen jongeren en overheidsinstanties, maar die op verschillende manieren tot stand komen, en waarin de actoren zich op verschillende manieren tot elkaar verhouden. We onderscheiden voor nu drie typen relaties van linking sociaal kapitaal die we in de praktijk verwachten tegen te komen. In het eerste geval is er in feite niet echt sprake van een relatie, maar vooral van grote ervaren afstand. Overheidsinstellingen nemen beleidsbeslissingen die invloed hebben op de leefwereld van jongeren in een 'closed space' waar jongeren geen toegang toe hebben. Jongeren ervaren wel de impact van bepaald beleid op hun leefomgeving maar zien geen mogelijkheden om hier invloed op uit te oefenen en zijn hier vaak ook niet actief mee bezig.

Ze leven hun alledaagse leven letterlijk en figuurlijk op afstand van beleidsprocessen van de overheid. Omdat er geen contact is tussen representanten van de overheid

en jongeren kan er in dit type relatie ook geen linking sociaal kapitaal tot stand komen. Het tweede type relatie is een formele relatie tussen jongeren en overheid, waarin jongeren worden uitgenodigd om input te geven op beleid door deel te nemen aan formele participatietrajecten, zoals inspraakavonden, politieke debatten of jongerenraden. De overheid bepaalt in deze 'invited space' wat de spelregels voor participatie zijn en heeft de regie over het proces. Het derde type relatie is meer informeel van aard. Hier zijn de jongeren zelf aan zet. Jongeren kaarten op eigen initiatief bepaalde maatschappelijke vraagstukken of behoeften aan die spelen in hun directe leefomgeving, en vormen op basis daarvan claims die ze naar overheidsrepresentanten toe communiceren. Dit kunnen ze doen door bijvoorbeeld actie te voeren, een petitie te starten, of een bewonersinitiatief te initiëren. Dit type relatie kan gekenmerkt worden als 'claimed' of 'created' space, waarin jongeren zelf de agenda bepalen en duidelijke eigen wensen hebben over de verwachte uitkomsten van het proces.

In dit onderzoek bekijken we in hoeverre linking sociaal kapitaal tot stand komt in relaties tussen jongeren die opgroeien aan de randen van de stad en de gemeente. We focussen daarbij op formele en informele relaties, waarin jongeren en representanten van de overheid direct met elkaar in contact zijn en analyseren het type plek of ruimte waarin deze relatie tot stand komt, de vormen van macht en de mogelijkheden voor democratisch leren die we in deze relatie zien ontstaan.

In hoeverre is er in ontmoetingen tussen deze jongeren en de overheid sprake van wederzijds respect, gedeelde sociale normen en gezamenlijke doelen?

Is er een gedeeld begrip van de posities die verschillende partijen innemen in relaties waarin sprake is van machtsongelijkheid en wordt rechtvaardigheid door iedereen op dezelfde manier begrepen in deze relaties?

In welk type ruimte ontmoeten jongeren en representanten van de overheid elkaar?

Welke vormen van macht komen tot uitdrukking in deze relaties en is die macht ook voor alle betrokkenen herkenbaar en inzichtelijk?

Lukt het jongeren om in relaties met representanten van de overheid hun politieke invloed te vergroten, of is de machtsongelijkheid hiervoor te groot en zijn de mogelijkheden om bestaande machtsrelaties te veranderen hiervoor te beperkt?

In het eerste deel van de rapportage bespreken we de perspectieven op jeugdige politieke participatie van jongeren, sleutelfiguren en representanten van de overheid. We bespreken welke ervaringen deze verschillende partijen hebben met participatieve praktijken en welke verwachtingen ze hebben van politieke participatie. In het tweede deel analyseren we in meer detail een aantal type ontmoetingen tussen jongeren en representanten van de overheid. We bespreken welke ruimtes voor democratisch leren en politieke participatie we zijn tegengekomen, hoe macht tot uiting komt in deze ruimtes en in hoeverre linking sociaal kapitaal kan ontstaan in deze ruimtes.

2. Perspectieven op politieke participatie: jongeren, overheid en sleutelfiguren.

IF YOU REPEAT A
LIE OFTEN ENOUGH,
IT BECOMES TRUTH

POLITICS

2.1 Contextuele beschrijving stadsdelen

In dit hoofdstuk geven we eerst een vergelijkende contextuele beschrijving van de stadsdelen Nieuw-West, Zuidoost en Noord, om inzicht te geven in de omgeving waarin jongeren opgroeien, de participatieve ongelijkheid die hierin een rol speelt en de politiek-maatschappelijke participatie die hierin plaatsvindt. We beschrijven kort de overeenkomsten en verschillen die relevant zijn voor dit onderzoek, vanuit het oogpunt van de betrokkenen; jongeren, professionals en overheidsfunctionarissen, en onszelf als onderzoekers.

Diversiteit en identiteit

Alle drie de stadsdelen worden door betrokkenen omschreven als divers. Met diversiteit bedoelen zij voornamelijk de hoeveelheid verschillende culturen en achtergronden die met elkaar samenleven. In Zuidoost en Nieuw-West benoemen inwoners expliciet dat zij trots zijn op het succesvol samenleven van mensen met diverse achtergronden. In Noord komt dit onderwerp minder expliciet naar voren. Inwoners van Noord verwijzen minder vaak en minder expliciet naar een voor het stadsdeel kenmerkende eigen identiteit gebaseerd op culturele achtergrond, religie of etniciteit. Hieruit kan worden opgemaakt dat er niet één specifieke groep bewoners is die de identiteit van het stadsdeel bepaalt. In Nieuw-West zijn bijvoorbeeld de Turkse en Marokkaanse bewoners actief en zichtbaar in de buurt. Zo zijn er in Nieuw-West veel initiatieven die opgezet zijn door Turkse of Marokkaanse bewonersgroepen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de Buurtmoeders die voorkomen dat het onrustig is op straat en een door de Marokkaanse gemeenschap opgericht debatcentrum.

In Zuidoost is er van de drie stadsdelen het sterkst een eigen, collectieve identiteit zichtbaar. Hier wordt door bewoners gesproken over het geloof in de eigen kracht van de gemeenschap. Dit geloof in de eigen kracht van de gemeenschap komt deels voort uit een sterke gedeelde geschiedenis. Deze gedeelde geschiedenis bestaat bijvoorbeeld uit ervaringen met de onafhankelijkheid van Suriname, de door Surinamers in 1974 gekraakte flat 'De Glijphoeve' en de Bijlmer vliegcramp. Naast Surinamers kwamen er in dezelfde periode ook veel mensen met een Caribisch Nederlandse en Afrikaanse achtergrond voor langdurig verblijf naar Nederland. Veel van hen kwamen te wonen in de Bijlmer.

De Bijlmer was destijds een nieuwbouwwijk zonder karakter- waarvan bewoners nu vaak zeggen dat niemand er destijds wilde wonen. De bewoners hebben het idee dat zij de Bijlmer grotendeels zelf hebben opgebouwd en gevormd. Dit is mogelijk een van de oorzaken voor de ervaring van een sterke eigen collectieve identiteit.

Net zoals in Nieuw-West spreken de inwoners van Zuidoost met trots over het samenleven in diversiteit. Zo schijft een van ons onderzoekers na afloop van een bezoek aan een theatervoorstelling over gentrificatie: In de theatervoorstelling die we bezoeken wordt Amsterdam Zuidoost uitgebeeld als een plek waar allerlei culturen samen komen en een gemeenschap vormen. In één van de liftscènes in de flat waar de voorstelling zich afspeelt wordt er onder andere gesproken over de beste pom van buurvrouw S., de couscous van de burens op de 4de etage en waar je terecht kan voor het vlechten van allerlei typen haar: etage 8. Met deze scène wordt zichtbaar dat mensen elkaar (en elkaars krachten) goed kennen, voor elkaar zorgen en veel met elkaar delen: een echt community-gevoel. (Observatie theatervoorstelling).

Hoewel de bewoners in Noord in mindere mate spreken van een eigen, gedeelde, collectieve identiteit, benoemen professionals wel gedeelde ervaringen van armoede en sociaaleconomische ongelijkheid. In Zuidoost en Nieuw-West wordt er door bewoners ook gesproken over ongelijkheid- maar hier wordt dit door bewoners direct verbonden aan uitsluiting en discriminatie op basis van etniciteit. Inwoners in Noord benoemen vooral dat Noord een vergeten stadsdeel is:

"Het is een stadsdeel dat heel lang niet gezien werd en nu overspoeld wordt met allerlei leuke nieuwe initiatieven en daar heel erg aan moet wennen. Noord is een stadsdeel dat nog gevormd moet worden."

(Sociaal Professional Noord).

Ook in Zuidoost speelt het gevoel van 'niet gezien te worden' een rol. Inwoners van Noord en Zuidoost zeggen dat de stadsdelen fysiek en gevoelsmatig verder weg van het centrum van de stad staan. Hierdoor wordt de stem van de inwoners uit deze stadsdelen volgens hen niet automatisch meegenomen in plannen voor de stad Amsterdam.

Verandering en gentrificatie

Alle drie de stadsdelen hebben in de afgelopen twintig jaar grote fysieke en demografische veranderingen ondergaan. Met deze vernieuwingen is ook de samenstelling van de bewoners in deze stadsdelen veranderd. Zowel in Nieuw-West als Noord geven jongeren aan zich zorgen te maken of er hierdoor nog wel plek voor hen is om er in de toekomst te blijven wonen.

In alle drie de stadsdelen wordt gentrificatie expliciet benoemd als een probleem. Voornamelijk professionals en volwassenen uiten zich hierover. In Zuidoost wordt benoemd dat gentrificatie niet in het voordeel is voor de bewoners van het stadsdeel:

“De historie moet een plek krijgen en [de gemeente moet] niet alleen maar vooruitdenken en daarmee over het verhaal uit de geschiedenis heen denderen.”

(Betrokkene Masterplan Zuidoost).

In Zuidoost valt de zorg op dat er door snelle veranderingen onvoldoende erkenning is voor de geschiedenis van het stadsdeel. In Nieuw-West en Noord gaat het om de zorg dat er door de snelle veranderingen bewoners zullen worden verdrongen. Hoewel jongeren in alle drie de stadsdelen het begrip gentrificatie zelf niet gebruiken, zeggen zij wel dat het steeds moeilijker wordt om een woning te vinden en dat alles duurder wordt. Jongeren die nog bij hun ouders wonen en niet bezig zijn met op zichzelf wonen zeggen ook dat er door de ‘snelle veranderingen’ steeds meer leuke dingen, zoals een Pathé bioscoop of Starbucks, in de omgeving komen.

De oudere groep jongeren geeft aan zorgen te hebben dat alles steeds duurder wordt in hun directe omgeving. Het gevoel dat ‘mensen worden verdrongen’ resulteert volgens sommige bewoners ook in meer anonimiteit en onderlinge onbekendheid in de stadsdelen. Zij zeggen dat bewoners elkaar vroeger beter kenden en wisten wie waar woonde en wie je waarvoor kon vragen. Met de komst van moderne gebouwen en nieuwe inwoners wordt de anonimiteit vergroot en de onderlinge sociale samenhang verkleint.

“Op deze foto zie je een groot automatisch hek. Het is de ingang van het nieuwe wooncomplex”, zegt de fotograaf. Hij geeft aan dat de deur hem doet denken aan een gevangenis. Dit komt volgens hem door de grootte van de deur en de rood/groene lichten aan weerszijde van de deur. Hij vraagt zich af hoe hij deze deur moet begrijpen: sluit het hek mensen nou binnen, of juist buiten? Waar staat het voor? Een andere (jonge) fotograaf reageert en zegt dat hij in Nieuw-West steeds vaker dit soort hekken ziet staan bij nieuwbouwwoningen. Hij zegt: “wel gek eigenlijk, want je ziet nooit mensen staan bij zo’n hek, ik zie zelfs nooit mensen naar binnen of naar buiten gaan.”

(Observatie in cultureel centrum Nieuw-West).

Hoewel bewoners trots zijn op het samenleven in diversiteit in hun stadsdeel, maken ze zich ook zorgen dat verschillende groepen bewoners uit verschillende sociaaleconomische klassen steeds meer gescheiden van elkaar leven.

Uit verschillende gesprekken en observaties blijkt dat volwassen bewoners zich vaak niet gehoord voelen rondom de snelle veranderingen en nieuwbouw in hun directe leefomgeving. Hoewel er wel mogelijkheden tot inspraak rondom wonen en gebiedsontwikkeling worden georganiseerd, lijkt het alsof jongeren bij deze momenten vaak wegblijven. Op de momenten dat wij observeren bij bijeenkomsten over jongeren en wonen, zijn er veelal geen jongeren aanwezig. Een gebiedsmakelaar uit Nieuw-West zegt hierover:

“Het probleem is alleen dat het niet altijd goed mogelijk is om de wensen van de jongeren in lijn te krijgen met de wensen van de vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars.”

De belangen en plannen van vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars liggen vaak van tevoren al vast. Hierdoor is er, als er al inspraak wordt georganiseerd, weinig ruimte om daadwerkelijk iets te doen met de inbreng van jongeren. Een jongere zegt hier zelf over:

“Ik heb het gevoel dat jongeren altijd als onder de maat worden genomen, dus dat zij niet als gelijke gesprekspartner worden gezien. Zo van, ‘ja, het zijn maar kinderen, laat ze maar’ terwijl zij de toekomst zijn. Over vijf jaar zijn het geen jongeren meer, dan is het gewoon een volwassen persoon die een huis zoekt in jouw gemeente. Maar al die plannen die die jongeren hadden voor hun toekomst hebben jullie [de gemeente] niet door laten gaan. Bijvoorbeeld, je kent de Wildemanbuurt? Die buurt is vaak ook in het nieuws geweest. Toevallig woon ik daar en de huizen, althans, ik woonde daar (lachend), ik was het even vergeten, waren volledig beschimmeld (...). Er kwam veel in het nieuws, bijvoorbeeld over de schimmel daar. Alle jongeren klagen en er is veel criminaliteit. Waarom kiest de gemeente er niet voor om het even plat te gooien? Een nieuw gebouw en een frisse omgeving.”

De Wildemanbuurt is één van de buurten in Nieuw-West die veel wordt genoemd als het gaat om wonen, de toekomst en veranderingen in Nieuw-West. Jongeren maken zich zorgen om de huurprijzen en voor wie er woningen gebouwd worden. Volwassen bewoners benoemen dat ze al lang wachten op veranderingen, en veel loze beloftes van politici hebben gehoord. Een van de bewoners uit Nieuw-West zegt tijdens een verkiezingsdebat: *“Ik kom elke dag op veel plekken in Amsterdam, ik zie dat er elke dag nieuw gebouwd wordt, maar geen jongeren die huizen krijgen.”* In Noord spreken we op straat met een jongen die zegt *“Ik ben verplaatst uit Noord, we moesten hier weg en we mogen hier niet meer wonen. Ik woon nu ergens anders in Amsterdam, maar ik kom nog steeds hier hangen met mijn vrienden, dit is mijn plek, ook al heb ik hier geen plek.”* Ook in Nieuw-West vertellen een aantal jongeren dat zij uit Amsterdam verhuisd zijn, bijvoorbeeld naar Almere, omdat er voor hen ‘geen plek meer is’ in Nieuw-West.

Kortom, zowel volwassen bewoners als jongeren ervaren veranderingen in hun wijk niet als veranderingen waar zij zelf iets aan hebben of iets aan kunnen doen. Actiegroepen zoals Verdedig Noord en Red Amsterdam Noord in Noord spreken zich uit over de verdringing van inwoners, de afname van gebouwde sociale huurwoningen, verdichting van het stadsdeel en onvoldoende bewonersparticipatie. Zij pleiten voor een Amsterdam Noord met een sterk sociaal weefsel. Bij deze initiatieven is te zien dat vooral volwassen bewoners actief betrokken zijn, er waren op het moment van dit onderzoek weinig jongeren betrokken.

Een negatief stigma

In zowel Zuidoost als Nieuw-West is voelbaar dat bewoners last hebben van een negatief stigma dat rust op hun stadsdeel. In Zuidoost, in de Bijlmer, wordt bijvoorbeeld vaker genoemd dat het een plek is waar niemand zou willen wonen omdat er niets te doen zou zijn en het ver weg is van de binnenstad. In Nieuw-West gaat het negatieve stigma over criminaliteit en dat er weinig toekomstperspectief zou zijn voor jongeren in dit stadsdeel. In Noord wordt dit negatieve stigma minder expliciet benoemd. Deze negatieve beeldvorming komt volgens bewoners vooral buiten hun stadsdeel tot stand. Over de Bijlmer zijn bijvoorbeeld veel stigmatiserende culturele producties gemaakt die focussen op sociale achterstand⁵. Ook in nieuwsberichten ligt vaak de nadruk op negatieve beeldvorming, specifiek rondom jongeren van kleur⁶. In de periode van dit onderzoek betreft het bijvoorbeeld uit de hand gelopen rellen op de kermis in Osdorp⁷ en voetbal rellen rondom het WK op de Tussen Meer in Nieuw-West⁸. In Zuidoost, Noord en Nieuw-West is er veel aandacht voor criminaliteit en veiligheid⁹. Verschillende bewoners zeggen dat er tegen jongeren uit Zuidoost meer geweld zou worden gebruikt door politieagenten: *“We weten allemaal dat rellen in de Bijlmer voor een enorme catastrofe zou zorgen. Onze jongeren zijn voornamelijk jongeren van kleur. En de overheid heeft minder empathie voor deze doelgroep.”* (Observatie gesprek over opgroei in Zuidoost)

5. “Stigmatiserende” film De Tatta’s over de Bijlmer verhuist naar een fictieve plaats na kritiek - AT5 ‘Rowanda (Alleen Maar Nette Mensen) is net Keesje Flodder’ | Het Parool

6. Het hardnekkige stigma van de Bijlmer – Sociale Vraagstukken

7. Kermis Osdorp eerder dicht na overlast, agressie en charges politie (nos.nl)

8. WK-feest Marokko loopt op meerdere plekken in Amsterdam uit de hand - NH Nieuws

9. Masterplan moet Amsterdam-Zuidoost transformeren tot een bruisend, leefbaar en veilig stadsdeel (volkskrant.nl). - Masterplan Nieuw-West - openresearch.amsterdam. - Eerste tonnen voor sociale projecten in Noord vrijgemaakt | Het Parool

Recentelijk blijkt dat tijdens een proef met preventief fouilleren de politie onrechtmatig invalt bij een jongerencentrum in Nieuw-West. Dit zorgt bij bewoners en jongeren voor vermoedens van etnisch profileren in Nieuw-West¹⁰. Dit bevestigt voor veel bewoners het idee dat jongeren hier ‘anders’ behandeld worden en wellicht vanuit een negatief stigma worden benaderd. Bewoners zeggen dat dit stigma zorgt voor een gevoel van onveiligheid. Jongeren hebben het gevoel ‘in de gaten gehouden te worden’. Een professional in Nieuw-West legt uit welk effect het negatieve imago van een stadsdeel op jongeren heeft:

“Ze voelen zich opgejaagd, omdat ze in bepaalde wijken worden bekeken en gevolgd, vaak ook in hun eigen wijk. De stempel van ongelijkheid drukt zwaar op hen. Er gebeurt veel om de doelgroep te bereiken en verder te helpen, maar ze voelen ook veel druk. Vooral als ze uit Osdorp, Geuzenmeer of Slotermeer komen. Ze ervaren daar de druk van een soort van kansloze wijk waarin iedereen je volgt en een stempel op je drukt, juist dat geeft hen een onveilig gevoel. Een soort stigma, ja als je buiten hangt dan wordt je gelijk gezien als een onrustzaaier. Of als je zegt dat je woont op de Osdorperban dan wordt je ergens in een hokje gestopt.”

Het negatieve beeld van de stadsdelen wat geschetst wordt door de media, doet volgens sommige bewoners te kort aan alle positieve dingen die er volgens hen ook gebeuren in de stadsdelen. Ze hebben het gevoel dat de positieve gebeurtenissen minder in beeld komen, dan de negatieve berichten over hun stadsdeel. Dit resulteert, in ieder geval voor een deel van de jongeren, in druk om het tegendeel te bewijzen.

Voorzieningen

Op het gebied van ervaren voorzieningen zijn er in de stadsdelen duidelijke verschillen. In Noord leeft het gevoel onder jongeren dat er weinig voor hen te doen is hun stadsdeel. Jongeren benoemen bijvoorbeeld dat het Buikslotermeerplein ‘niets is’, hiermee bedoelen ze dat ze het gevoel hebben dat de voorzieningen die er zijn, er niet echt voor hen zijn. In Nieuw-West zijn er relatief veel voorzieningen gericht op jongeren en is er

veel hulpverlening, en zijn er verschillende organisaties actief op het gebied van welzijn, sport en participatie. Relatief veel voorzieningen richten zich op talentontwikkeling van jongeren en het ‘bieden van toekomstperspectief’, bijvoorbeeld door jongeren te begeleiden naar de arbeidsmarkt. Tijdens een debatavond rondom het thema ‘hebben jongeren in Nieuw-West genoeg perspectief?’ worden de woorden ‘verwaarlozing, kwetsbaarheid, empowerment en weerbaarheid’ genoemd. Niet alle betrokkenen zijn het eens dat er op weerbaarheid en empowerment van jongeren gefocust moet worden. Een ondernemer die met jongeren werkt zegt:

“Jongeren hebben liefde nodig, ze zijn verwaarloosd, we, het systeem, dus ook politici, maken er andere mensen van. We moeten beginnen met jongeren in de stad echt een kans te geven (...) de samenleving wordt complexer en we moeten stigmatisering niet te veel voeden. We moeten jongeren leren dat er grenzen zijn, want tegen wat gaan we ze precies empoweren als er nog steeds wordt gediscrimineerd door het systeem? (...) Straks is iedereen hier zo weerbaar als wat, maar het systeem reageert daar niet op.”

Veel van de voorzieningen in bijvoorbeeld Nieuw-West zijn gericht op het (individueel) empoweren en weerbaar maken van jongeren, maar de oproep om ook te werken aan inclusie bij instituties, ondernemingen en organisaties die buiten de invloedssfeer van jongeren zelf liggen horen we verschillende keren. Tegelijkertijd zien we in dit onderzoek relatief weinig collectieve voorzieningen die zich richten op het tegengaan van uitsluiting en negatieve beeldvorming over jongeren in deze stadsdelen. Bij een nadruk op individuele hulpverlening komt systemische verandering wellicht minder snel op gang, omdat individuele problemen niet aan collectieve maatschappelijke problemen worden gekoppeld. Een meidenwerker geeft bijvoorbeeld aan dat er veel vraag is naar begeleiding van meiden in sporten om overgewicht tegen te gaan, terwijl er weinig oog en aandacht is voor het collectieve probleem van armoede en ongelijkheid- waardoor ongezondheid in stand wordt gehouden.

In Zuidoost zijn er veel verschillende (sociale) initiatieven vanuit de gemeenschap en bijvoorbeeld vanuit de kerk. In Zuidoost zeggen bewoners ook het gevoel te hebben dat de gemeente het stadsdeel ziet als een plek ver weg van de binnenstad waar ‘beladen voorzieningen’ ruimte kunnen krijgen. Ze refereren bijvoorbeeld aan de mogelijke komst van een erotisch centrum. Bewoners zijn hierop tegen, omdat er angst is voor bijkomende criminaliteit, onrust, negatieve consequenties voor jongeren en negatieve beeldvorming. Zo zegt een bewoner:

“Nou ja het eerste wat ik dacht was: o nee, het zal toch niet wéér de Bijlmer worden, omdat wij natuurlijk altijd wel het gevoel hebben het afvoerputje te zijn van Amsterdam. (...) We moeten hier iets tegen doen.”

Hieruit kan worden opgemaakt dat verschillende bewoners het gevoel hebben dat Zuidoost en met name de Bijlmer en plek zijn waar de stad, zonder het betrekken van bewoners, voorzieningen of problemen naar ‘toeschuift’ die elders in de stad niet gewenst zijn.

Participatie

In alle stadsdelen komt jongerenparticipatie moeilijk op gang. Meermaals worden wij als onderzoekers verbonden aan een onderwijsinstelling gevraagd om ‘jongeren mee te nemen’ als er een evenement voor jongeren wordt georganiseerd, omdat er ‘weinig jongeren willen komen’. Soms vraagt een professional ons of we weten wat jongeren belangrijk vinden, zodat dit kan worden meegenomen in plannen. Zo ook een gebiedsmakelaar in Nieuw-West, die ons vraagt of we kunnen opsommen wat jongeren doen in hun vrije tijd. Tegelijkertijd zegt deze gebiedsmakelaar ‘goed op de hoogte te zijn van de wensen van jongeren’. Als we doorvragen hoe hij hiervan op de hoogte is, geeft hij eigenlijk geen antwoord. Dit toont aan dat de gemeente en professionals het belangrijk vinden om jongeren te betrekken, maar dat dit in de praktijk vaak (nog) niet goed lukt. Professionals die werken met jongeren geven aan dat het moeilijk is om jongeren te betrekken en betrokken te houden rondom politieke thema's en inspraak. In Nieuw-West lijkt de participatie op het moment van het uitvoeren van dit onderzoek iets makkelijker op

gang te komen, dan in Zuidoost en Noord. We vermoeden dat dit komt doordat er in Nieuw-West al langer voorzieningen bestaan die samen werken met jongeren en de gemeente, zoals bijvoorbeeld de jongerenorganisaties Young Amsterdam en Argan. Deze organisaties bevestigen dat het opzetten van participatie met jongeren een lange adem kent en dat jongeren hierdoor ontmoedigd kunnen raken.

In alle stadsdelen is er een grote afstand tussen de overheid en jongeren voelbaar. In onze gesprekken op straat noemen veel jongeren politici en de gemeente ‘een poppenkast’. Jongeren zeggen er weinig vertrouwen in te hebben dat ze met hun stem werkelijk invloed kunnen hebben. Ze zeggen dat de overheid en de gemeente niet zichtbaar en ver weg zijn voor jongeren. In Nieuw-West en Zuidoost lijkt door jongeren meer gesproken te worden over de wens om samen te werken met de gemeente en over het belang van representatie. In Noord wordt hier minder over gesproken. In Zuidoost wordt door een aantal jongeren benoemd dat zij meer vertrouwen hebben in de gemeente, dan in de landelijke overheid. Dit komt omdat er in de lokale politiek volgens hen meer representatie zichtbaar is, terwijl er in de Tweede Kamer weinig mensen zijn waar zij zich in kunnen herkennen. In Nieuw-West benoemen jongeren ook trots te zijn op bepaalde lokale politici zoals Sofyan Mbarki en Emre Ünver die volgens hen dichterbij staan dan bijvoorbeeld Mark Rutte.

Waar jongeren wonen en wat zij om zich heen zien is van grote invloed is op hoe zij hun mogelijkheden voor participatie zien. In het centrum van de stad zien we bijvoorbeeld veel jongeren die zich op (formele) wijze willen inzetten voor inspraak, door een stichting, raad of onderneming op te zetten omdat ze zien dat jongeren of volwassenen in hun omgeving dit eerder hebben gedaan. Of ze doen mee aan een protestactie om dezelfde reden, of omdat ze er over gehoord hebben in hun omgeving. Jongeren uit Nieuw-West, Zuidoost en Noord hebben minder van dit soort ervaringen in hun directe omgeving, waardoor hun verbeelding minder op gang komt als we ze vragen hoe een participatieproces eruit zou moeten zien. Hierdoor kunnen ze zich minder voorstellen bij wat participatie is en wat het hen zou kunnen opleveren (Andrews, 2014).

10. Onderzoek: politie Amsterdam in de fout bij preventief fouilleren - NRC

2.2 Perspectief van jongeren op politieke participatie

In dit hoofdstuk bespreken we de opvattingen die jongeren zelf hebben over politieke participatie en hun relatie met de overheid. We laten zien dat jongeren weinig vertrouwen hebben in de overheid en niet mee willen doen aan activiteiten van politieke participatie, maar tegelijkertijd wel een mening hebben over politieke thema's en hier ook graag met elkaar en met volwassen begeleiders over in gesprek gaan.

Ambivalente attitudes: politieke allergie en sterke mening

In de drie stadsdelen laten jongeren overeenkomsten zien in hoe ze naar de politiek kijken. In eerste instantie vertellen de meeste jongeren ons dat ze 'niets met politiek hebben'. Als we doorvragen blijkt dat jongeren er vaak wel veel over te vertellen hebben. Ze hebben een sterke mening over de politiek en beschrijven politiek bijvoorbeeld als 'een poppenkast, spel of een strijd'. De politiek bestaat volgens hen uit personen die ver van hen afstaan zoals Mark Rutte en Geert Wilders. Het politieke systeem bestaat volgens hen uit alle mensen, regels en structuren die voor hen bepalen hoe het leven eruit ziet. Hierbij denken ze aan de belasting die ze moeten betalen, verkeersregels en het onderwijs. Hiermee laten jongeren wel degelijk maatschappelijk bewustzijn zien en ze uiten een vorm van systeemkritiek door aan te geven dat ze de regels binnen bepaalde instituties onrechtvaardig vinden. De jongeren die wij hebben gesproken zijn er grotendeels van overtuigd dat het huidige politieke systeem niet goed werkt en niet eerlijk is. Het werkt niet goed omdat jongeren het idee hebben dat de politiek er niet voor hen is.

Hiermee bedoelen ze te zeggen dat de mensen die zich bezighouden met politiek niet op hen lijken, geen idee hebben van hun leven en daarom hun belangen niet kunnen vertegenwoordigen. Hiermee wijzen ze de politiek, formele instituties en het huidige systeem af. Tegelijkertijd willen jongeren ook graag met ons delen hoe zij de wereld zien. Ze zijn idealistisch en hebben (politieke) dromen over hoe het volgens hen anders kan en moet.

"Politiek? Daar heb ik niets mee, ik heb wel gestemd. Waarom? Omdat het moest van mijn vader."

Mijn vader zat echt op mijn huid. Anders had ik het niet gedaan. Ik ben ook lui, misschien had ik het daarom anders ook niet gedaan. Ik denk ook dat mijn stem geen verandering kan brengen. (...) Ik heb een hele lijst met wat ik anders wil hoor, hebben jullie nog een uurtje haha? De belasting moet anders geregeld, dieren verdienen meer aandacht, zij hebben ook een leven weet je. Scholen moeten kortere dagen hebben en oh ja, hoe de politie omgaat met mensen moet anders. Wij, ja uh, er wordt gewoon te veel onderscheid gemaakt tussen mensen. Dat komt ook omdat zij [de politie] niet zijn zoals wij. Dat moet veranderen." (Jongere op straat in Noord).

De ambivalente houding die blijkt uit dit citaat zien we terug onder jongeren in alle drie de stadsdelen. Als we na de eerste uitingen van ogenschijnlijke desinteresse doorvragen, dan blijkt dat de meeste jongeren zich laten informeren over maatschappelijke thema's en hier ook een eigen mening over hebben. Dit doen ze voornamelijk door sociale media-accounts te volgen en er met familie en vrienden over te praten. Geïntermeerd zijn en gemotiveerd zijn om gesprekken te willen voeren over maatschappelijke onderwerpen, toont aan dat jongeren betrokken zijn en zich bezighouden met politiek. Dit staat in schril contrast met de eerste reacties, waarin jongeren vaak zeggen 'niets met politiek' te hebben. Het vraagt geduld, doorvragen en oprechte interesse van ons als onderzoekers om het gesprek over politiek ook na die eerste reacties te kunnen voeren.

Niet meedoen: kritisch op het systeem

'Niets met politiek hebben' gaat bij een aantal jongeren samen met niet (meer) willen meedoen aan politieke activiteiten. Zo spreken we relatief veel jongeren die er bewust voor kiezen om niet te stemmen en niet mee te doen aan bijvoorbeeld een jongerenraad of debat in hun wijk. 'Er niets mee hebben' of 'niet meedoen' als bewuste keuze komt bij sommige jongeren voort uit eerdere teleurstellende ervaringen. Uit onze participerende observaties en interviews blijkt dat jongeren het gevoel hebben gehad 'er niet bij te horen' of zich te moeten 'aanpassen' om mee te kunnen doen aan activiteiten gericht op participatie. Met aanpassen verwijzen zij naar de moeilijke taal die gesproken wordt,

de werkvorm die gekozen wordt en de andere mensen die meedoen aan politieke activiteiten, waar zij zich veelal niet in herkennen. Zo noemen jongeren bijvoorbeeld activiteiten als meedoen aan een debat, spreken voor een grote groep mensen over een politiek thema of een werkgroep vormen waarbij moet worden vergaderd. Dit zijn activiteiten of situaties waarin zij zich minder thuis voelen en het idee hebben zich te moeten aanpassen, omdat het ver weg staat van hun dagelijkse leven. Andere jongeren beschrijven dat zij 'er niets mee hebben' of 'niet meedoen' omdat ze geen vertrouwen hebben in hun eigen invloed. Deze jongeren lijken te zeggen dat de politiek er niet voor hen is.

"Alles wordt toch besloten zonder dat wij iets kunnen zeggen. We lezen wel op internet wat er allemaal moet gebeuren, maar het wordt toch voor ons beslist. Wat wij vinden maakt eigenlijk niet uit, iemand beslist en zegt tegen ons wat we moeten doen." Het meisje met de beige bodywarmer zegt: "ze praten niet met mij, dus ik ga dan ook niet stemmen." (Twee jongeren op straat in Nieuw-West).

Deze jongeren benadrukken hier een soort wederkerigheid: als zij niet met mij willen praten, dan stem ik ook niet.

Als redenen om niet meer mee te doen noemen jongeren dat de politiek niets voor hen doet, dat de resultaten te weinig zichtbaar worden gemaakt en dat beloftes niet worden nagekomen. Jongeren benoemen dat hun stem toch geen verschil kan maken.

"Ik heb niet gestemd en ben ook niet van plan te gaan stemmen, de politiek doet toch niets voor mij, ik zie geen resultaten en ik heb er geen vertrouwen meer in. De politiek luistert niet naar jongeren, ze doen niets mét jongeren en spreken jongeren nooit aan. Het botert niet goed tussen politiek en jongeren weet je. Ze zeggen wel, jongeren stemmen niet en jongeren doen niets. Maar, als ze werkelijk willen dat mensen dat gaan doen, dan moet je eens in je achterhoofd kijken en bedenken hoe dat komt." (Jongere op straat in Nieuw-West).

Het niet-stemmen lijkt voor sommige jongeren een soort statement te zijn: als de overheid er niet voor mij

is of niet naar mij luistert- dan stem ik ook niet. Hierin kan worden gelezen dat jongeren niet alleen niet meer willen meedoen, maar hiermee ook kritiek leveren op een systeem waarin jongeren te weinig worden gehoord, zichzelf niet herkennen en te weinig ruimte is voor hun belangen. Niet meedoen is voor jongeren dus ook een vorm van politiek handelen.

Verschillende onderzoekers (Farthing, 2010; Kaulingfreks, 2017; Rosalina et al., 2021, Steenvoorden., 2023) tonen aan dat de politieke belevingswerelden van jongeren gelaagd zijn. In eerste instantie worden jongeren vaak gezien als passief en niet-geïnteresseerd, of juist als geëngageerd met een groot verlangen om nieuwe vormen van politiek te verkennen. Deze twee perspectieven zijn gelimiteerd, omdat ze falen in een genuanceerde uitleg van de politieke afkeer van jongeren. Tijdens onze participerende observaties en gesprekken zagen we dat jongeren verbaal en met hun lichaamshouding kunnen laten zien dat ze niet mee willen doen aan activiteiten van politieke participatie, maar tegelijkertijd wel in gesprek willen gaan.

Naast de bewuste keuze om niet mee te willen doen spreken we in alle drie de stadsdelen ook jongeren die het gevoel hebben niet mee te kunnen doen, omdat ze andere zorgen en verantwoordelijkheden hebben die urgenter zijn. Zoals bijvoorbeeld werken, studeren of voor een familielid zorgen. Jongeren geven aan vaak niet de tijd, ruimte en mogelijkheden te hebben om zich met politieke of maatschappelijke onderwerpen bezig te houden. Ze hebben het idee dat dit veel werk kost en dat het belastend is. Naast deze zorgen en verantwoordelijkheden zijn er ook jongeren die het gevoel hebben niet mee te kunnen doen, omdat ze niet genoeg weten over de politiek.

Niet genoeg weten over politiek

In alle drie de stadsdelen zeggen verschillende jongeren dat zij niet voldoende van de politiek af weten. Hierdoor vinden jongeren dat ze er niet goed met ons over kunnen spreken. Ze lijken te zeggen dat hun mening of visie minder waard is om te delen vanwege een gebrek aan kennis. Een aantal jongeren benoemt op school niet genoeg geleerd te hebben over 'hoe politiek werkt'. Ze benoemen ook dat ze 'niet slim genoeg zijn' of 'niet de juiste houding of uitstraling' hebben.

Jongeren lijken het beeld te hebben dat je slim moet zijn of veel moet weten om over politiek te mogen spreken. Als we een groepje jongeren aanspreken op straat wordt onderling vaak naar elkaar gekeken, om te kijken wie als eerst het woord gaat nemen. Dan worden er opmerkingen gemaakt zoals *“hij is de slimme hier van ons, dus je moet hem hebben”, “ik ga al lang niet meer naar school, dus vraag haar maar”* en *“hij weet veel.”*

We komen een jongen tegen met een trainingspak, sneakers en zonnebril die op een laag muurtje op een parkeerplaats achter zijn auto zit. Op de vraag of hij gaat stemmen antwoordt hij dat hij het erg druk heeft en niet echt de tijd ervoor heeft. Daarna zegt hij dat hij waarschijnlijk pas vrijdag gaat stemmen. Vrijdag is echter geen verkiezingsdag, maar we besluiten hier niet verder op in te gaan. Hij geeft aan dat jongeren de toekomst zijn:

“De stem van jongeren is belangrijker dan ouderen want wij moeten het doen. Maar ze wachten tot ze het ergste bij ons naar boven halen om naar ons te luisteren. Denk maar aan het rellen rond de avondklok.” Verder vertelt hij dat hij niet met anderen over de politiek praat. “Op basis van hoe ik eruit zie praten mensen niet met mij over de politiek. Als ze mij zien weten ze niet wat ik allemaal weet. Maar ik ben helemaal geen jongen van de straat.” (Jongere op straat in Zuidoost).

We zien dat samenwerking tussen jongeren of mensen die ‘veel weten over politiek’ een belemmering vormt voor jongeren die het gevoel hebben nog niet zoveel te weten over politiek. Zo zijn we bijvoorbeeld aanwezig bij een ontmoeting van twee jongereninitiatieven die met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen willen gaan samenwerken. Het ene initiatief bestaat uit witte jongeren die studeren aan de universiteit en in het centrum van Amsterdam wonen. Het tweede initiatief, de jongerenorganisatie, komt uit Nieuw-West en bestaat uit jongeren van kleur die een MBO of HBO opleiding doen:

De bijeenkomst begint met een kennismakingsronde. De voorzitter vraagt iedereen om de nummer één van de liedjes van Spotify Wrapped 2021 te noemen

en zichzelf voor te stellen. Bij de kennismakingsronde vertellen de deelnemers ook hoe ze hier terecht zijn gekomen. Jongeren van initiatief één benoemen hun politieke ervaring, universitaire studies, connecties bij politieke partijen en invloedrijke personen en tot slot het nummer één Spotify Wrapped nummer. Ze benoemen dat ze via Instagram of door het luisteren van een podcast over politiek bij deze bijeenkomst terecht zijn gekomen. Wanneer de jongeren uit initiatief twee aan de beurt zijn zegt een hiervan

“ik luister niet echt naar Spotify, want daar moet je voor betalen, maar ik ben stagiair bij initiatief twee, ik kom eh, ja vandaag gewoon eens meekijken met wat jullie vandaag hier doen, ik ben niet zo veel met politiek bezig als jullie en weet er ook niet zoveel van maar ik ben wel geïnteresseerd en ik wil er graag over leren.” (Observatie werkgroep jongeren-campagne voor opkomstbevordering tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2022).

Al voordat bovenstaande bijeenkomst is afgerond haken een aantal jongeren van initiatief twee af. Een meisje van initiatief twee blijft wel tot het einde aanwezig. Alle jongeren van initiatief twee geven na afloop aan dat meedoen aan deze campagne ‘niets voor hen is’. Het lijkt voor ons als onderzoekers alsof de jongeren uit initiatief twee zich geïntimideerd voelen door de kennis, ervaring en het netwerk van de jongeren uit initiatief één. Een van de jongens die is afgehaakt benadrukt het verschil tussen hem en de andere jongeren door te zeggen zelf ‘niet zoveel te weten als jullie’.

Daarnaast lijken de jongeren uit initiatief twee zich niet thuis te voelen bij de werkvorm aan de hand van ‘Spotify Wrapped’ omdat ze geen gebruik maken van Spotify en niet naar podcasts luisteren. Deze werkvorm past beter bij de voorkennis en leefwereld van de jongeren uit initiatief één, de witte jongeren die studeren aan de universiteit en woonachtig zijn in het centrum, dan de jongeren uit initiatief twee die wonen aan de rand van de stad, een MBO of HBO opleiding volgen en van kleur zijn. Dit bevestigt voor sommige jongeren het idee dat politiek er niet voor alle jongeren is- omdat je bepaalde voorkennis, interesses en ervaringen lijkt te moeten hebben om goed mee te kunnen doen. In bo-

venstaand voorbeeld is een groot verschil te zien in het gemak en zelfvertrouwen waarmee de universiteitsstudenten over politiek spreken en de aarzeling waarmee de jongeren van het tweede jongereninitiatief dit doen.

Deze aarzeling kan worden beschouwd als intern vertrouwen en bestaat uit iemands politiek zelfvertrouwen (Anderson, 2010; Hooghe & Marien, 2013). Uit eerder onderzoek blijkt dat de politieke educatie van praktisch opgeleide jongeren minder uitnodigend is om een eigen politieke mening te vormen en te discussiëren, dan de politieke educatie van theoretisch opgeleide jongeren (Nieuwelink et al., 2019). Dit kan worden gezien als een van de verklaringen voor minder politiek zelfvertrouwen onder de praktisch opgeleide jongeren die we binnen dit onderzoek spreken. In bovenstaand voorbeeld verraste dit ons, omdat de jongeren van het tweede jongereninitiatief over meer ervaringskennis beschikten rond het thema waarvoor beide jongereninitiatieven bij elkaar kwamen: het ontwikkelen van een campagne om jongeren uit de stadsdelen Noord, Nieuw-West en Zuidoost die niet eerder hebben gestemd of niet stemmen en die praktisch opgeleid zijn te motiveren om naar de stembus te gaan. De jongeren van het tweede initiatief waren zelf praktisch opgeleid, woonachtig in Nieuw-West en hadden een migratieachtergrond. Hun kennis was mogelijk juist relevant geweest voor het opzetten van de betreffende campagne.

Verloren vertrouwen

Veel jongeren die we spreken noemen voorbeelden van negatieve ervaringen met de overheid die zij zelf hebben meegemaakt of hebben waargenomen. Jongeren noemen bijvoorbeeld de Toeslagenaffaire en het afschaffen van het leenstelsel als gebeurtenissen die niet bijdragen aan hun vertrouwen in de politiek. Een jongere uit een van onze focusgroepen omschrijft zijn relatie met de overheid als volgt: Hij kiest één afbeelding uit een van de vele afbeeldingen op tafel om zijn relatie met de overheid te symboliseren. Hij begint te vertellen:

“Wat ik heb gekozen is een vogel, die vogel, die represent de overheid. En wanneer hij naar beneden komt is eigenlijk wanneer er problemen zijn, zo zie ik het een beetje. Want hetzelfde geldt met die Toeslagaffaire,

bijvoorbeeld (...) daarna kwam er toch gezeik uit, terwijl van tevoren al duidelijk was dat die toeslagen en brieven veel te ingewikkeld zijn, dat er sprake is van discriminatie en dat dit problemen zou opleveren. Ik vind gewoon dat ze [de overheid] alleen naar beneden komen wanneer het nodig is. Dus die vogel gaat alleen naar beneden wanneer die honger heeft.”

Ik vraag hem of hij gestemd heeft bij de afgelopen verkiezingen.

“Of ik heb gestemd? Nee. Waarom niet? Daar is helemaal geen reden voor, waarom ik niet gestemd heb, maar ik zie niet de kracht van mij in de stem die ik heb. Dus ik doe het zeg maar liever zo: in mijn omgeving, waar ik kan bijdragen, draag ik bij, waar ik in de maatschappij kan bijdragen, draag ik bij. Maar of ik nou één ding vertrouwd, zoals de overheid? Dat betwijfel ik. (...) Omdat ik veel mensen die ik ken, die in contact komen met de overheid, van hen niet echt een positief iets heb meegemaakt. Dat is het. Dus ik heb meer negatief gezien dan het positieve. Vaker dat, dan dat die lucht waarin die vogel vliegt alleen mooi blauw is.”

In dit citaat wordt duidelijk dat het gebrek aan vertrouwen in de overheid mede gevormd wordt door negatieve ervaringen uit het nieuws en in de directe omgeving van jongeren. De jongen beschrijft in bovenstaande citaat het gevoel dat de overheid alleen zichtbaar is wanneer er iets te halen valt. De overheid komt bijvoorbeeld geld halen, een boete geven of een nieuwe regeling introduceren. De overheid komt niet om te vertellen dat iets goed gaat of om jongeren tegemoet te komen. Tegelijkertijd bevestigt deze jongen ook hij dat hij wel maatschappelijk betrokken wil zijn, maar er bewust voor kiest om dit in zijn directe omgeving, buiten contact met die overheid om te doen. Jongeren laten daarnaast ook merken weinig vertrouwen te hebben in de overheid doordat ze soms niet willen meewerken aan dit onderzoek. Rond de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 helpen we met het afnemen van enquêtes over de opkomst van de afdeling Onderzoek en Statistiek van de gemeente

Amsterdam. In Zuidoost geven jongeren vaker expliciet aan niet mee te willen werken aan een enquête voor de gemeente. Tegelijkertijd willen deze jongeren wel hun mening geven in een gesprek met ons over politieke thema's die ze zelf belangrijk vinden, buiten de enquête om. Opvallend is dat jongeren die wel willen meewerken aan de enquête ook vaker gestemd hebben.

Een mogelijke verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het invullen van een enquête voor de Gemeente Amsterdam een soortgelijk gevoel bij deze jongeren oproept als 'stemmen' of 'participeren aan het formele politieke systeem'. Het lijkt alsof jonge mensen die er al vertrouwen in hebben dat hun belangen behartigd worden in de politiek, ook meer bereid zijn om mee te doen aan onderzoek naar politieke participatie en activiteiten gericht op participatie. Jongeren die er geen vertrouwen in hebben dat hun belangen worden behartigd geven hun input niet of minder graag. Hier lijkt een soort Mattheus effect van politieke participatie zichtbaar te worden, waarbij jongeren die veel over politiek weten en verschillende manieren om te participeren kennen, ook meer bereid zijn om te participeren en meer positieve ervaringen met participatie opdoen, waardoor ze uiteindelijk ook beter vertegenwoordigd worden in de politiek. Wie meer ervaring heeft met politiek, is dus meer betrokken bij politiek en heeft meer vertrouwen in de politiek. Deleek (1977) stelt dat sociaal beleid vaak komt met onbedoelde consequenties.

In de samenleving worden mechanismen geproduceerd die erin resulteren dat meer kapitaalkrachtige sociale groepen meer profiteren van sociaal beleid dan minder geprivilegieerde sociale groepen. Hierdoor neemt het vertrouwen in sociaal beleid, maar ook in de politiek verder af (Derks, 2004).

Ervaren onrechtvaardigheid

In de drie stadsdelen horen we dat jongeren dezelfde onderwerpen noemen die zij belangrijk vinden en waar zij zich zorgen over maken. Zoals het vinden van een woning, inflatie, discriminatie, de toeslagenaffaire, onderwijs, het afschaffen van het leenstelsel, toeslagen, preventief fouilleren door de politie, zorg, veiligheid, corona, verkeersregels en belasting. Opvallend is dat jongeren over het algemeen voorbeelden noemen van

onderwerpen die op dat moment voor hen relevant zijn. Bijvoorbeeld omdat ze net een verkeersboete hebben gehad, op zoek zijn naar een huis of zijn aangehouden door de politie. De onderwerpen die jongeren politiek relevant vinden doen vaak een beroep op het gevoel van rechtvaardigheid. De jongeren die we voor dit onderzoek hebben gesproken hebben het idee dat zij, bij deze onderwerpen, anders, strenger behandeld worden door de overheid dan 'andere mensen'. Ze hebben het gevoel dat hun huidskleur, sociaal economische status, opleidingsniveau, kennis van instituties en de buurt waar ze wonen, uitmaakt voor hoe zij behandeld worden. Veel jongeren zeggen tegen ons dat ze het gevoel hebben dat de overheid er niet voor alle mensen is, alleen voor mensen die naar school zijn geweest en 'het snappen'. 'Het snappen' verwijst hierbij naar de regels, taal, de normen en de cultuur van de overheid. Zo bespreken vier studenten Social Work in een focusgroep:

I.: "(...)mijn broer, die is van Marokkaanse afkomst. En daar zie ik ook dat zij bij de politie (...) heel anders gedrag hebben tegenover hem dan tegen mij als Marokkaanse meid."

A.: "Ja, er is onderscheid tussen mensen. Sommigen weten wel wat ze kunnen gebruiken qua rechten en plichten, maar anderen weten er helemaal niks van. Zodra je zo'n woord gebruikt, begrijp ik er geen ene moer meer van. Net als hoe je brieven krijgt van de belasting of van de overheid. Zulke dure woorden erin (...) Door dat ene dure woordje werken mensen zich in de problemen."

B.: "Dat maakt dat je je eigenlijk ook onveilig voelt. Want de politie is er om je te steunen en ons te helpen. Maar dan zie je dat dat niet voor iedereen zo is. Dat je toch wordt uitgekozen (...). Zo van, die persoon gaan wij veiligheid bieden en die niet. En dat is eigenlijk machtsmisbruik. Dat is eng als je daarover nadenkt."

S.: "Ja. Dan kom je ook makkelijker door het leven. Als je weet dat jij rechten en plichten hebt, weet je, dat zal wel een beetje meewerken. Als je het niet weet, dan krijg je het gewoon op je dak. Dat is het verschil."

(Focusgroep jongeren)

Jongeren maken zelf snel en gemakkelijk associaties tussen verschillende gevoelens van ongelijkheid en onrecht. In deze specifieke focusgroep benoemen de deelnemers dat ze het fijn vinden om hun ervaringen van onrecht met elkaar te kunnen delen. Ze zeggen dat ze eigenlijk niet vaak nadenken over hun relatie met de (lokale) overheid en veel herkenning vinden in de verhalen van andere jongeren. Zo zegt een jongere: *"Als dit voor 80% van ons al zo is, dat we onrechtvaardig worden behandeld, hoe is dat dan voor de rest van Nederland? Dat vind ik wel jammer, want eigenlijk gebeurt er niet zo veel met dat gevoel. Ik denk ook dat er te weinig over wordt gepraat, maar dat hebben wij dus vandaag wel gedaan en daar was ik positief door verrast eigenlijk. Ik had niet gedacht dat ik dat zo leuk kon vinden."*

Ervaringen met en verwachtingen van participatie

De ervaringen van jongeren met participatie zijn uiteenlopend. Zo zien we in dit onderzoek een aantal jongeren die op semiprofessioneel niveau participeren. Zij hebben vaak al aan verschillende projecten deelgenomen. Bijvoorbeeld aan een adviesraad voor jongeren, een leiderschapsprogramma voor jonge Amsterdammers, een voorlichtingsprogramma voor meiden en het organiseren van evenementen voor jongeren in de stadsdelen. Door hun ervaring is het meedoen aan politieke en maatschappelijke activiteiten een betaalde bijbaan of zelfs een eigen bedrijf geworden. Ze begeleiden bijvoorbeeld andere jongeren die een maatschappelijke bijdrage willen leveren in een project. Deze jongeren hebben overwegend positieve ervaringen, omdat ze het gevoel hebben dat ze hun talenten kunnen inzetten en ontwikkelen. Daarnaast zeggen deze jongeren dat het goed is voor hun eigen ontwikkeling en toekomst. Jongeren zeggen ook mee te willen doen aan activiteiten omdat ze het leuk vinden om andere jongeren te ontmoeten. Jongeren die op semiprofessionele wijze meedoen aan participatie activiteiten zijn vaker jongeren die studeren aan het mbo, hbo of de universiteit. Ze zijn naast hun studie op zoek naar een zinvolle activiteit waarbij ze andere jongeren uit de buurt kunnen ontmoeten en van betekenis kunnen zijn. De meeste van hen zijn begonnen omdat ze nieuwsgierig zijn, iets nieuws willen leren en denken dat het bijdraagt aan hun toekomstdoelen. Zo hebben een aantal van deze jongeren de wens om ooit een eigen (sociale) onderneming op te starten.

Naast semiprofessioneel participerende jongeren, zijn er ook jongeren die incidenteel of eenmalig meedoen aan activiteiten. Bijvoorbeeld omdat ze worden uitgenodigd door een jongerenwerker, verplicht worden vanuit een opleiding of toevallig in een ruimte aanwezig zijn waar een activiteit plaatsvindt. Voorbeelden van activiteiten zijn een verkiezingsdebat voor jongeren of een gesprek met een wethouder. Wat opvalt bij deze activiteiten is dat deelnemers zeggen dat er 'veel van hen gevraagd wordt'. Deelname kost hen veel tijd, inzet en flexibiliteit. Jongeren omschrijven vaker dat 'het te lang duurt' en veel concentratie vergt om aangehaakt te blijven. Het idee dat er 'veel van hen gevraagd wordt' komt wellicht ook voort uit het gevoel dat jongeren zelf weinig of minder uit deze activiteiten halen. Ze hebben het gevoel dat ze er niet veel aan hebben omdat er bijvoorbeeld niet naar hun ideeën wordt geluisterd, omdat ze weinig beslissingen mogen of kunnen maken omdat de inhoud en vorm van de activiteit van tevoren al vast stonden, of omdat het niet duidelijk is wat jongeren mogen en kunnen doen. Daarnaast hebben jongeren het idee dat de agenda van volwassenen bij deze activiteiten belangrijker is dan die van henzelf:

"(...) die dag had ik ook werk afgezegd. Ik had alles afgezegd, want ik kreeg zelf pas last minute te horen van "alleen op donderdag kan die politieke partij." Dat vind ik oké, prima, donderdag moest ik eigenlijk werken, maar dan ga ik iemand anders regelen daarvoor. En dan hoor ik op die donderdag: de politieke partij wist niet dat we vandaag gaan filmen. Toen dacht ik: oké, nu moet ik alles weer opnieuw gaan inplannen. Toen was het volgens mij weer twee weken uitgesteld, want die jongen van AT5 kon ook niet op dat moment. Het was de hele tijd schuiven, schuiven, schuiven. Uiteindelijk is het wel gewoon gelukt, maar toen tijdens het filmen moest het snel, want die mevrouw van de partij moest ook weer heel snel weg. (...) Dus die vrouw, die wilde natuurlijk zo snel mogelijk weer weg, zodat ze weer verder kon gaan met haar programma. (...) wat ik heel jammer vond, ik had het gevoel dat ik niet genoeg kon vertellen tijdens mijn video omdat zij het

zo snel wilde afronden.” (Jongere die meehelpt met het organiseren van een verkiezingsdebat bij een jongerenorganisatie).

Jongeren hebben vaak het gevoel dat ze veel moeite moeten doen om met volwassenen samen te werken. Meerdere jongeren beschrijven dat politici of ‘andere belangrijke mensen’ het altijd druk hebben. Dit gaat vaak ten koste van de ervaring- omdat jongeren hierdoor weinig ruimte krijgen om te vertellen wat zij zelf belangrijk vinden. Naast dit gevoel onvoldoende tijd te hebben speelt ook de vorm van interacties een rol bij de ervaring van jongeren. We zien bij activiteiten dat er door volwassenen wordt gevraagd of jongeren willen gaan staan, luid willen spreken, hun jas uit willen doen en hun pet af willen zetten.

Bij activiteiten is er vaak een volwassen host of gespreksvoorzitter die bepaalt wie er op welk moment mag spreken door beurten te verdelen. Jongeren benadrukken dat ze zich door deze vorm belemmerd voelen, omdat ze bijvoorbeeld worden afgekappt terwijl ze nog niet uitgesproken zijn. Zo geven jongeren bijvoorbeeld aan dat de microfoon niet aan hen wordt gegeven of van hen wordt afgenomen. Ook de ruimte waarin politieke of maatschappelijke participatie plaatsvindt getuigt vaak van een volwassen standaard en een formeel karakter, met bijvoorbeeld theater-verlichting, banners, vergadertafels, flip-overs, een beamer, microfoons, camera’s, een podium en rijen met stoelen. We zien dat het beeld van volwassenen over h oe jongeren moeten participeren overheerst. Over het algemeen geven jongeren aan zich niet thuis te voelen bij een

activiteit als zij het gevoel hebben dat ze zich op een bepaalde manier moeten voordoen die hun niet eigen is. We hebben ook momenten geobserveerd waarbij er meer ruimte was voor jongeren om zelf te bepalen op welke manier ze willen participeren. Daarbij waren jongeren meer gemotiveerd om mee te doen en voelden zich na afloop in hogere mate tevreden over hun deelname. Formele kaders die zijn gebaseerd op het beeld van volwassenen van h oe jongeren moeten participeren kunnen voor jongeren juist verlamdend werken. Jongeren vinden het leuk om mee te doen als ze hun eigen verhaal mogen doen, er ruimte is voor humor en er een duurzame band kan worden opgebouwd met begeleiders.

“Laat die persoon die over politiek komt praten gewoon een potje fifa spelen met jongeren en bespreek dan laagdrempelig thema’s die jongeren zelf belangrijk vinden.” (Jongeren-vertegenwoordiger van jongerenorganisatie).

“Het is een jongerendebat, dus we moeten echt zorgen dat de jongeren aan het woord komen. Vorig jaar was het niet goed. Toen kaapten die politici het gesprek en hadden jongeren weinig ruimte. Nu moeten we dat anders doen, jongeren moeten bepalen waar het over gaat, we moeten meer microfoons voor de jongeren en minder spreekijd voor de politici. De gespreksleider moet aan onze kant staan, niet aan de kant van die politici. Iemand die die politici goed kan afkappen. Misschien moeten we ook zorgen dat de jongeren op het podium sowieso allemaal een eigen microfoon hebben.” (Werkgroep jongerendebat in Nieuw-West).

2.3 Perspectieven van representanten van de overheid op jongerenparticipatie

In dit hoofdstuk bespreken we het perspectief op politieke jongerenparticipatie van representanten van de overheid die we hebben gesproken tijdens dit onderzoek. We beschrijven hoe wethouders, uitvoerend beleidsmakers, stadsdeelvoorzitters en coördinatoren van gebiedsgerichte beleidsprojecten, zoals bijvoorbeeld de Masterplannen, omgaan met het betrekken van jongeren bij politieke agendasetting en beleid, en het terugdringen van participatieve ongelijkheid.

Ontevredenheid over huidige participatie

De meeste overheidsvertegenwoordigers die we spreken zeggen nog niet tevreden te zijn met hoe de huidige participatie van jongeren wordt vormgegeven. Ze zijn voornamelijk ontevreden zover de opkomst en deelname van jongeren. Een ambtenaar zegt bijvoorbeeld: “Waarom pakken jongeren nou niet hun kans? Er wordt zoveel moois georganiseerd en jongeren zeggen te willen dat er dingen veranderen in de stad. Maar uiteindelijk wordt er iets georganiseerd, een heel zomerprogramma met mogelijkheden of een hele nieuwe jeugdtraad, maar er komt niemand opdagen.” Sommige overheidsprofessionals, zoals ambtenaren met veel contacten in de wijk, lijken zich meer bewust te zijn van het negatieve beeld dat veel jongeren hebben van de gemeente. Andere gemeenteprofessionals, zoals beleidsmakers die meer op afstand werken, lijken zich hier minder van bewust te zijn. Dit is te zien in hoe ze reflecteren op hoe jongeren naar hen als ‘volwassenen en vertegenwoordigers van de gemeente’ kijken. Zoals een ambtenaar uit Amsterdam met verantwoordelijkheid voor jeugd bijvoorbeeld over zichzelf zegt:

“Terwijl met al het zenden wat ik doe, word ik negennegentig van de honderd keer niet eens door jongeren gehoord. Omdat ik dan voor de klas sta, of dan denken ze ‘heb je weer een andere meester voor een uur.’ Of dan komt er weer iemand met een onderzoek voor een stadsdeel, of van een bureau tijdens een jongerenactiviteit praten. Dat werkt niet. Het moet iemand zijn die dicht bij de jongeren staat, die hen kan bereiken en waar ze positief tegenaan kijken.”

Tot slot zien overheidsprofessionals dat participatieprojecten soms tot niets leiden, bijvoorbeeld omdat de gewenste impact of invloed voor jongeren uitblijft of omdat een project vroegtijdig stopt.

Hoewel er dus ontevredenheid heerst over de huidige participatie, verwijzen representanten van de overheid ook veel naar de macht die jongeren zelf hebben, maar onvoldoende benutten. Zo zegt een wethouder dat de verantwoordelijkheid ook bij jongeren ligt om ‘het te komen halen’ als ze het echt willen:

“En dan zeg ik misschien iets onaardigs, maar als jongeren echt iets willen, dan moeten ze dat ook wel zeggen. (...) Ze moeten wel willen.”

De voorzitter van een van de stadsdeelcommissies zegt:

“De overheid is ook van jou, je moet een skill-set ontwikkelen, zodat je onderdeel van het besluitvormingsproces wordt. Als je d’r buiten staat en je begint dat te accepteren en je gaat in je eigen verdomhoekje zitten. Dat is een middelvinger naar de samenleving en hier gelden mijn normen en waarden. Dat is de verharding die we moeten doorbreken. Ik zeg wel eens tegen mensen: zit je in de ouderaad van die kinderen? Oh nee, wat is daar te doen? Zit je bij de bewonersvereniging? Nee, waarom zou ik? Ik zeg, pak die positie! Ja, pak die positie, want je wilt meedoen. Je wilt onderdeel zijn zodat je niet benadeeld wordt. Je wilt gehoord worden. En ik zeg wel eens: wie moet jou horen? Want je spreekt hier, in je eigen straat en zit je een beetje onder mekaar? Niemand hoort je vriend. Lekker comfortabel maar weinig effectief.”

De overheidsrepresentanten die we spreken denken bij jongerenparticipatie vooral aan meedoen binnen de kaders van het institutionele politieke systeem zoals het er nu uit ziet. De sleutel tot meer invloed voor jongeren is dus om zich aan te passen aan de verwachtingen die er vanuit het huidige systeem van hen zijn. Dit kan worden gezien als integratie in bestaande formele politieke structuren (Parsons, 1952). Hierbij wordt van jongeren verwacht dat zij dominante normen over sociale en politieke participatie internaliseren.

Vanuit onderzoeksliteratuur wordt ook wel kritiek geleverd op dit beeld van politieke participatie in de vorm van integratie. Het werkt in het voordeel van het behoud van de status quo, waarbij jongeren gezien worden als passieve ontvangers van de waarden, en deelnemers aan de praktijken, die voor volwassenen vanzelfsprekend zijn (Hartman & Trnka, 1984). Deze visie op participatie waarbij burgers passieve ontvangers zijn van de boodschap van de gemeente, wordt ook benoemd door een medewerker die betrokken is bij een van de Masterplannen:

“Wij zijn eigenlijk als plek wel betrokken bij het masterplan, maar eigenlijk puur als een soort van productiehuisje waar de sessies vanuit worden uitgevoerd. (...) En ik weet ook dat het een, hè, het is een beetje grijs gebied, het is vaker van ja, van wie komt deze boodschap nou eigenlijk? Maar in dit geval was het eigenlijk altijd de gemeente die zei “oké, we gaan dat Masterplan programma doen” en het enige wat ik deed was de ruimte faciliteren. Ik denk ook veel communicatie, dus het werd wel via onze website gecommuniceerd.”

Een alternatieve visie op politieke participatie gaat niet alleen uit van integratie, maar is ook gericht op transformatie van bestaande politieke structuren, zodat er ruimte ontstaat voor de vernieuwende kracht van jongeren (Kovacheva, 2000). Uit eerder onderzoek blijkt dat jongeren een voorkeur hebben voor participatie op basis van meer flexibele en informele structuren (Roker & Eden, 2002a, 2002b; Kovacheva, 2000), die vaak meer ruimte bieden voor ontregeling en verandering. Voorbeelden van opvattingen over politieke participatie die meer gericht zijn op transformatie komen we in de gesprekken voor dit onderzoek niet tegen bij overheidsprofessionals.

De perspectieven op participatie van jongeren en representanten van de overheid leiden tot een paradox: de overheid focust op vormen van participatie die gericht zijn op integratie van jongeren in bestaande structuren van het systeem van institutionele politiek, terwijl jongeren juist weinig vertrouwen hebben in de mogelijkheid om invloed te krijgen binnen de institutionele politiek en daarom niet mee willen doen. Het

formele karakter van veel participatie activiteiten past niet bij hun belevingswereld. Tegelijkertijd zeggen overheidsprofessionals dat er binnen de institutionele politiek niets kan veranderen als jongeren niet meedoen, omdat hun stem dan niet wordt gehoord.

Representanten van de overheid zijn ontevreden over de opkomst en deelname van jongeren bij participatie activiteiten, maar er wordt weinig geïnvesteerd in vormen van participatie waar jongeren zelf behoefte aan hebben, zoals langer lopende trajecten waarin jongeren duurzame relaties kunnen opbouwen met begeleiders die goed kunnen aansluiten bij hun leefwereld. Omdat beleidsprocessen vaak onder flinke tijdsdruk staan, wordt er veelal toch gekozen voor kortlopende trajecten waarin de behoeftes van jongeren worden gepeild, maar waarin ze weinig ruimte krijgen om zelf actief hun eigen visie te vormen op politieke thema's. Zo zegt een professional van een organisatie die betrokken is bij het Masterplan in Nieuw-West:

“Nou, in Nieuw-West hadden ze dus ook dat ze het Masterplan destijds nog niet helemaal rond hadden, en ze wilden nog meer informatie vanuit jongeren. Enige lastige was dat dat echt in een tijdsbestek van een week of drie moest. En toen hebben wij gezegd van ja, dat is natuurlijk niet haalbaar, nee en volgens mij is het toen wel uitgezet naar een andere partij, die beweerde daar wel iets mee te kunnen.”

Deze dynamiek bevestigt het beeld bij jongeren dat de overheid vooral contact met ze zoekt om 'iets te komen halen', zoals beschreven in het vorige hoofdstuk.

Houding van representanten van de overheid in ontmoetingen met jongeren

In Zuidoost wordt door gemeenteprofessionals expliciet benoemd dat zij zich zorgen maken over de toenemende afstand tussen de gemeente en jongeren. Ze hebben het idee dat er veel voor de inwoners van Zuidoost wordt georganiseerd. Er wordt bijvoorbeeld gesproken over buurtbudgetten, waarvan de overheidsprofessionals hadden gehoopt dat ze de actieve betrokkenheid van jongeren hadden kunnen stimuleren. In de praktijk blijkt dit nog niet gelukt. Een vertegenwoordiger van de gemeente die meewerkt aan het

Masterplan in Zuidoost kijkt hier als volgt tegenaan:

“Er is altijd veel aanbod vanuit de gemeente voor Zuidoost, maar de vraag is, is Amsterdam Zuidoost daar zelf ook blij mee? Er moet meer stilgestaan worden bij wat zij zelf willen (...) Er wordt door de gemeente vaker fouten gemaakt en daar moet van geleerd worden. Het lijkt vaak alsof de gemeenschap in Zuidoost van alles op zich afkrijgt, het kan daardoor lijken alsof klassieke instituten vanuit torentjes op de mensen in Zuidoost neerkijken”

In Nieuw-West zijn betrokken ambtenaren ook niet tevreden met jongerenparticipatie in relatie tot het Masterplan, omdat destijds de sociale basis en jongerenorganisaties geen onderdeel uitmaakten van de Alliantie. Hoewel er volgens een bewonersorganisatie in Nieuw-West wel is geprobeerd om jongeren te betrekken, leek dit volgens hen meer op schijnparticipatie. Jongeren werden vooral om input gevraagd zodat er gezegd kon worden dat jongeren betrokken zijn geweest. Het was eenmalig van aard en jongeren kregen geen ruimte om het proces van inspraak zelf vorm te geven. Een betrokkene van het Masterplan zegt hierover: “de ambitie is vaak bottom-up, maar in de praktijk worden dit soort processen toch vaker top-down vormgegeven.” Onze gesprekspartners in Noord constateren dat vooral de meer geformaliseerde wegen voor participatie worden bewandeld. Zo is er bijvoorbeeld een initiatief om een jongerenraad op stadsdeelniveau op te zetten.

In alle drie de stadsdelen zeggen ambtenaren dat ze het belangrijk vinden om de persoon achter de gemeente-professional te laten zien, maar ze geven ook aan het soms moeilijk te vinden om informeel contact te leggen. Ambtenaren in Zuidoost zeggen dat ze het soms best wel spannend vinden om contact te maken met jongeren, en dat hun eigen vooroordelen hier een rol in spelen. Bestuurders en (aspirant) politici reflecteren weinig op de voorbereiding op ontmoetingen met jongeren. Ze zeggen hier niet zo over na te denken, zich niet in te lezen over de doelgroep van de ontmoeting en vooral authentiek en benaderbaar over te willen komen. Een stadsdeelvoorzitter geeft aan graag zichzelf te willen zijn in ontmoetingen met jongeren en daar een bewuste kledingkeuze bij te maken:

“Een jongere benoemde dat ze mij als stadsdeelvoorzitter het leukst vond, omdat ik mezelf netjes had aangekleed, speciaal voor hen. De jongeren leken hierbij het gevoel te krijgen dat ze door mij serieus werden genomen.”

Daarnaast geven overheidsprofessionals aan niet te formeel te willen praten, omdat jongeren hen dan misschien niet begrijpen. Ze bereiden bijeenkomsten met jongeren vooral voor op inhoud, zodat ze zaken goed kunnen uitleggen en toelichten. Geen van de bestuurders en (aspirant) politici reflecteert in eerste instantie op de macht die zij bezitten om dingen voor elkaar te krijgen en het mogelijke effect van hun positie en invloed op de relatie met jongeren

Ambtenaren uit alle drie de stadsdelen geven aan dat het moeilijk is om jongerenparticipatie prioriteit te geven, omdat het probleem van participatieve ongelijkheid wellicht nog niet genoeg een gedeelde prioriteit heeft. Een gebiedsmanager uit Zuidoost zegt:

“We moeten gewoon gezamenlijk afspreken: dat is één van de kerntaken. Als gebiedsmanager in een gebied, kun je niet alles doen. Dat is een beetje raar. (...) Je moet iets doen in het centrum en bij oost, maar hoezo ga je iets organiseren voor hier en niet voor daar? Dus we moeten gezamenlijk zeggen: jongerenparticipatie is een prioriteit vanaf 2023. Daar moeten afspraken op komen.”

Ook 'verkokering' maakt het lastig om samen aan jongerenparticipatie te werken: ambtenaren hebben ieder hun eigen expertise waardoor ze vaak thematisch betrokken zijn bij een specifiek onderwerp. We vinden in dit onderzoek maar twee overheidsprofessionals die zeggen zich expliciet te richten op de participatie van jongeren. Verschillende overheidsprofessionals en politici zeggen dat ze het belangrijk vinden om samen te werken met professionals die als lokale sleutelfiguren fungeren in de stadsdelen. Zij zijn als het ware de toegang tot jongeren. Er kan nog meer gebruik gemaakt worden van hun expertise. De samenwerking tussen overheidsprofessionals en sleutelfiguren verloopt echter niet altijd even makkelijk.

In Zuidoost ervaren een aantal overheidsprofessionals dat het contact met sleutelfiguren moeizaam is omdat er spanning lijkt te zijn tussen de gemeente en sociaal professionals. Een overheidsprofessional zegt dat er ervaring is met sleutelfiguren die 'doen alsof jongeren hun bezit zijn'. Deze sleutelfiguren stellen zich op als 'poortwachters' waar beleidsmakers en ambtenaren langs moeten om met jongeren in contact te komen. In hun ervaring stellen sleutelfiguren hier soms (te) strenge voorwaarden aan.

De jongere bestaat niet

In onze gesprekken komt naar voren dat vooral politici en bestuurders het moeilijk vinden om een afweging te maken tussen het algemene belang van alle bewoners van de stad Amsterdam en het specifieke belang van een doelgroep zoals bijvoorbeeld jongeren in een bepaald stadsdeel. Hierbij wordt opgemerkt dat bewoners van een stadsdeel vaak als één groep worden aangesproken, terwijl ambtenaren ook zien dat het beter werkt om doelgroepen te betrekken op basis van specifieke identiteitskenmerken, of gedeelde ervaringen of belangen. De bewoners van Zuidoost zijn bijvoorbeeld te divers om in één keer op dezelfde manier te betrekken bij beleidsprocessen. Er wordt volgens verschillende overheidsprofessionals soms te makkelijk over participatie van bewoners gedacht. Het werkt niet om zomaar een groep uit te nodigen met bijvoorbeeld honderd flyers, zonder echt de wijk in te trekken om de verschillende behoeftes van bewoners inzichtelijk te maken.

In het kader van opkomstbevordering bij verkiezingen wordt de laatste jaren dan ook gediscussieerd over de meerwaarde van specifiek beleid voor verschillende doelgroepen¹¹. We weten dat jongeren, mensen met een praktische opleiding en mensen met een migratieachtergrond minder vaak stemmen bij (lokale) verkiezingen (Vermeulen, 2022; Rekker, 2022). Het lijkt hierom logisch beleid te ontwikkelen dat specifiek op deze groepen gericht is, om participatieve ongelijkheid tegen te kunnen gaan. Tegenstanders zijn echter bang dat beleid om specifieke doelgroepen te betrekken er toe zal leiden dat bepaalde doelgroepen bevoordeeld worden. Tegelijkertijd zijn gemeenteprofessionals ook kritisch op doelgroepenbeleid voor jongeren, omdat

de algemene categorie 'jongeren' niet lijkt te bestaan. Jongeren zijn natuurlijk meer dan alleen jong. Verschillen in gender, culturele achtergrond, huidskleur, opleidingsniveau en sociaal economische status spelen een grote rol in hun opvattingen over en vertrouwen in de politiek (Rosalina et al., 2021). Toch blijkt het moeilijk om verschillen in achtergronden mee te nemen in beleid dat jongeren aangaat. Zo zegt een lid van de alliantie van een van de Masterplannen:

"We proberen dan heel vaak weer in hokjes te gaan denken. Dus hoe dan een bepaalde jongere, bijvoorbeeld op basis van leeftijd, op basis van opleiding, bepaalde, nou ja, zelfs in creativiteit, of iemand een sporter is of een kunstenaar, dat we dan heel erg weer gaan denken oh, dan moeten we daar bepaalde tips voor huisvesting voor maken en dat is gewoon nooit te kaderen want de ene jongere is de andere jongere niet, nee."

In huidige participatietrajecten zien we dat nog vooral wordt gefocust op 'de jongeren', of 'alle jongeren' in een bepaald stadsdeel.

Visie op participatie

Uit onze gesprekken blijkt dat overheidsprofessionals vooral goed kunnen benoemen wat jongerenparticipatie volgens hen niet zou moeten zijn, maar een meer uitgewerkte visie op hoe participatie wél vormgegeven zou moeten worden, horen we minder. Overheidsprofessionals willen af van 'symbolische' ontmoetingen die weinig impact hebben, maar wel bekendheid en beeldmateriaal opleveren waaruit blijkt dat er contact tussen jongeren en de overheid is geweest. Professionals uit alle stadsdelen zijn ervan overtuigd dat meer duurzame jongerenparticipatie goed en nodig is, maar ze geven ook aan dat het gesprek over participatie te weinig gevoerd wordt.

"En allerlei partners - ondernemers zitten erin. Een individuele bewoner zit erin. Maar de hele sociale basis waar - heel veel geld in omgaat - niet, inclusief jongerenwerkers, want jongerenwerk zit er ook niet in. Nog steeds niet. Dat heeft ons ook echt heel

erg verbaasd. Maar er werd wel aan ons gevraagd om te helpen met het organiseren van bewonersbijeenkomsten waarin ze dat wel ophalen. [...] Als je dat gaat ophalen moet je ook weten wat gebeurt er mee? Dus welke status heeft dan zo'n bewonersbijeenkomst? Hoe krijgt het een plek in de verdere plannen ontwikkeling? En er was nog helemaal niks over op papier gezet. Waar? Er was echt helemaal geen visie. We gaan heel veel ophalen en dat kan in het begin van "weetje even van kom gewoon eerst maar eens met input. Maar op een gegeven moment wordt het natuurlijk wel belangrijk. Wil je het vrouwen van bewoners krijgen in die planvorming, moet je natuurlijk wel echt een visie hebben op wat is de status van de inbreng die mensen hebben?" (Betrokkene Masterplan Nieuw-West)

Is 'meedoen' een democratisch grondrecht van burgers, of gaat participatie er vooral over dat beleid niet effectief kan worden uitgevoerd zonder draagvlak bij en betrokkenheid van bewoners?

Dit zijn fundamentele vragen die volgens onze gesprekspartners nog te weinig besproken worden. Zo zien we dat er in relatie tot het Masterplan in Nieuw-West verschillende ideeën bestaan bij betrokkenen over het moment en de manier waarop bewoners betrokken zouden moeten worden. Een bewonersorganisatie biedt al in een vroeg stadium aan om een participatieparagraaf voor het Masterplan te schrijven waarin de rechten van bewoners en de procedures van inspraak in alle fases van het plan worden beschreven. Andere betrokkenen vinden dat zo'n participatieparagraaf er uiteindelijk wel moet komen, maar pas in de uitvoeringsfase: "Dit Masterplan is nog een verhaal op de hoofdlijnen, straks moeten we dieper met bewoners in gesprek over de uitvoering van de plannen." Dit voorbeeld geeft aan dat jongeren nog weinig betrokken worden bij de conceptualisering van maatschappelijke problemen waarop beleid gemaakt moet worden. In onze gesprekken met jongeren hebben we echter gezien dat zij juist vooral over de grote vraagstukken willen praten die spelen in hun leven, zoals het gebrek aan voorzieningen voor jeugd in de wijk,

het gebrek aan betaalbare woonruimte, armoede of stagediscriminatie, dat ze vanuit hun eigen ervaringen tot een probleemdefinitie willen komen van onrecht en ongelijkheid, en ideeën willen bedenken die op het niveau van brede impact zitten. Concrete plannen bedenken op uitvoeringsniveau vinden ze juist lastiger. De interesse van jongeren voor politieke onderwerpen komt vaak voort uit hun eigen ervaringen op microniveau, maar hun interesse voor beleid wordt juist gewekt als het gaat over duurzame impact op macroniveau.

Uit onderzoek blijkt ook dat het belangrijk is voor het slagen van participatietrajecten dat overheidsprofessionals zien hoe jongeren naar een bepaald probleem kijken, vanuit hun eigen belevingswereld (Percy-Smith, McMahon & Thomas, 2019). Vervolgens moet er een vertaalslag gemaakt worden vanuit de ervaringen en perspectieven van jongeren, naar wat er binnen het institutionele systeem van de overheid mogelijk en haalbaar is. Die vertaalslag is belangrijk om de afstand tussen idealen en realiteit te overbruggen in het proces van beleid maken en uitvoeren in relatie tot complexe maatschappelijke problemen. Jongeren voelen vaak haarfijn aan dat er iets niet klopt als er in participatietrajecten wordt gesproken van een 'gelijkwaardige rol en relatie' met de overheid, terwijl dit in werkelijkheid wegens machtsverschillen nooit helemaal mogelijk is. Een voorzitter van een van de stadsdeelcommissies zegt dat het belangrijk is dat overheidsvertegenwoordigers de pijn van bewoners kennen, en zich echt inleven in hun ervaringen:

"Wat mij altijd raakt, is hé, je weet waarvoor wij aan het strijden zijn. Deze mensen moeten het gevoel hebben dat je hun pijn voelt. Ze haken af als politici met een glimlach hun problemen bespreken. Dan denken ze jij voelt mijn pijn niet. Ze verwachten van politici meer rauwheid en boosheid. De frustratie die veel mensen in deze wijken voelen kan zich vertalen in mobilisatie en assertiviteit, maar vaker in afstand en afhaken. Veel gezinnen die aan het overleven zijn, die denken 'laat maar, ik doe niet meer mee met de politiek'. Zij ervaren alles dat vanuit de politiek komt, zoals overheidsbrieven, als stress. Iets dat je weg moet gooien, iets waar je niet aan mee moet doen. Ik ken dat gevoel. Ik woon daar. Ik heb daar geen wetenschappelijk rapport voor nodig om dat te begrijpen. Het gaat over mijn tante, mijn moeder, mijn gezin [...]"

11. Opinie: 'Gemeenteraad, neem de campagne voor doelgroepen eindelijk serieus' (parool.nl)

2.4 Perspectieven van sleutelfiguren op politieke participatie van jongeren

In dit onderzoek beschouwen we sociaal professionals zoals jongerenwerkers, professionals werkzaam bij culturele instellingen en buurtorganisaties, sociaal ondernemers en informele rolmodellen die in hun werk met jongeren aandacht besteden aan hun politieke en maatschappelijke betrokkenheid als sleutelfiguren. De manieren waarop sleutelfiguren aandacht besteden aan politieke en maatschappelijke betrokkenheid zijn uiteenlopend. Ze informeren jongeren en gaan met hen in gesprek over politieke thema's, of ze organiseren, begeleiden en nemen deel aan ontmoetingen tussen jongeren en vertegenwoordigers van de overheid zoals debatten of dialoogavonden, of ze organiseren en begeleiden jongeren adviesraden. In dit hoofdstuk bespreken we hoe sleutelfiguren deze activiteiten ondernemen en welke bevorderende en belemmerende factoren zij tegenkomen in het faciliteren van jongerenparticipatie en de relatie tussen jongeren en de overheid.

Verskillende soorten sleutelfiguren en hun drijfveren

De motivatie van sleutelfiguren om zich samen met jongeren bezig te houden met politieke en maatschappelijke thema's is uiteenlopend. Sommige sleutelfiguren zien het als hun voornaamste taak om hier aandacht aan te besteden. Andere sleutelfiguren zeggen hun handen vol te hebben aan het 'gewone leven' van jongeren en voelen weinig ruimte om met politieke thema's bezig te zijn. Zij zeggen bijvoorbeeld dat jongeren te veel zorgen aan hun hoofd hebben, rond zaken als geld, huisvesting, schulden, veiligheid, criminaliteit, verslaving en studie. Hierdoor komt hun prioriteit te liggen bij de zorg en ondersteuning van het leven van individuele jongeren. We zien bij weinig professionals dat het bevorderen van politieke en maatschappelijke participatie van jongeren ook vanuit hun organisatie is opgenomen in het takenpakket.

Sommige professionals geven daarom aan niet zeker te weten of dit een onderdeel is van hun functie. Vaker is maatschappelijke of politieke betrokkenheid en participatie een onderwerp dat ad hoc, vanuit persoonlijke interesse en vanuit de actualiteit wordt vormgegeven. Bijvoorbeeld als er een onderwerp in het nieuws is waar jongeren zich druk over maken, of wanneer er verkiezingen zijn. Met name onder de jongerenwerkers die we

hebben gesproken waren de opvattingen verschillend over of je hier als jongerenwerker wel aandacht aan moet besteden. Het lijkt alsof vooral jongerenwerkers die zich persoonlijk interesseren voor politiek en zich er vertrouwd mee voelen er expliciet aandacht aan besteden. Jongerenwerkers die dit niet of in mindere mate als hun taak ervaren zeggen dat ze weinig vertrouwen hebben in de impact van politieke participatie van jongeren, of ze zeggen jongeren te willen beschermen tegen bijvoorbeeld discriminatie of misbruik van politici en beleidsmakers.

Visie op politieke participatie van jongeren

De sleutelfiguren die we hebben gesproken schetsen een zorgelijk beeld van de participatie van jongeren in hun stadsdelen. Ze signaleren dat veel jongeren de gemeente wantrouwen en zich niet met de politiek identificeren, ook als ze betrokken worden bij participatieprojecten. Ze signaleren ook een tweedeling tussen jongeren die wél van jongs af aan leren hoe het politieke systeem werkt en hoe ze invloed uit kunnen oefenen, en van huis uit of op school goed worden begeleid in het ontwikkelen van de soft skills die daarbij horen, en jongeren bij wie dat niet gebeurt. De sleutelfiguren vertellen ook dat jongeren vaak negatieve ervaringen opdoen in het contact met representanten van instituties. Ze worden bijvoorbeeld regelmatig negatief aangesproken op hun aanwezigheid op straat en in de wijk door volwassen bewoners, ondernemers en de politie. Of ze krijgen op verschillende levensgebieden (werk, school, wonen) te maken met discriminatie. In alle drie de stadsdelen wordt benoemd dat jongeren zich vaak niet serieus genomen voelen. Een professional uit Noord illustreert dit met de uitspraak: 'jongeren denken: ze luisteren toch niet naar ons in Noord'. De sleutelfiguren geven aan dat er een grote afstand is tussen jongeren en politiek. Enerzijds omdat jongeren zich niet in de politiek herkennen. Anderzijds hebben jongeren onvoldoende zicht op politieke ontwikkelingen.

Ze weten niet hoe ze hun wensen vertaald krijgen naar de politieke besluitvorming. Als jongeren wel actief deelnemen is voor hen vaak niet zichtbaar wat er met hun bijdrage gebeurt. Jongeren missen de middelen om op een bij hun leven passende manier invloed uit te oefenen op beslissingen die gaan over hun leefomgeving. Met hun verhalen bevestigen de sleutelfiguren

het beeld dat we al hadden naar aanleiding van onze gesprekken met jongeren zelf.

De sleutelfiguren leggen verschillende accenten wanneer ze spreken over de oorzaken van de afstand tussen jongeren en politiek. Een deel legt de nadruk op burgerschapsvorming. Jongeren missen volgens deze groep professionals de kennis en vaardigheden om deel te nemen aan de formele politiek. Het lukt ze daardoor niet om de politiek goed te begrijpen en te analyseren. Zij maken hierbij onderscheid tussen jongeren die theoretisch zijn opgeleid en jongeren die praktisch zijn opgeleid. Theoretisch opgeleide jongeren weten meer over netwerken dan praktisch opgeleide jongeren. Ook worden verschillen tussen scholen genoemd. Op sommige scholen leren jongeren juist heel veel over wie ze zijn en waar ze voor staan, op andere scholen is hier minder ruimte voor. Meer aandacht voor burgerschapseducatie op alle onderwijsniveaus en begeleiding van jongeren bij het vormen van hun eigen politiek handelen in de wijk worden hierbij genoemd als oplossingen. Een ander deel legt de nadruk op systeem falen.

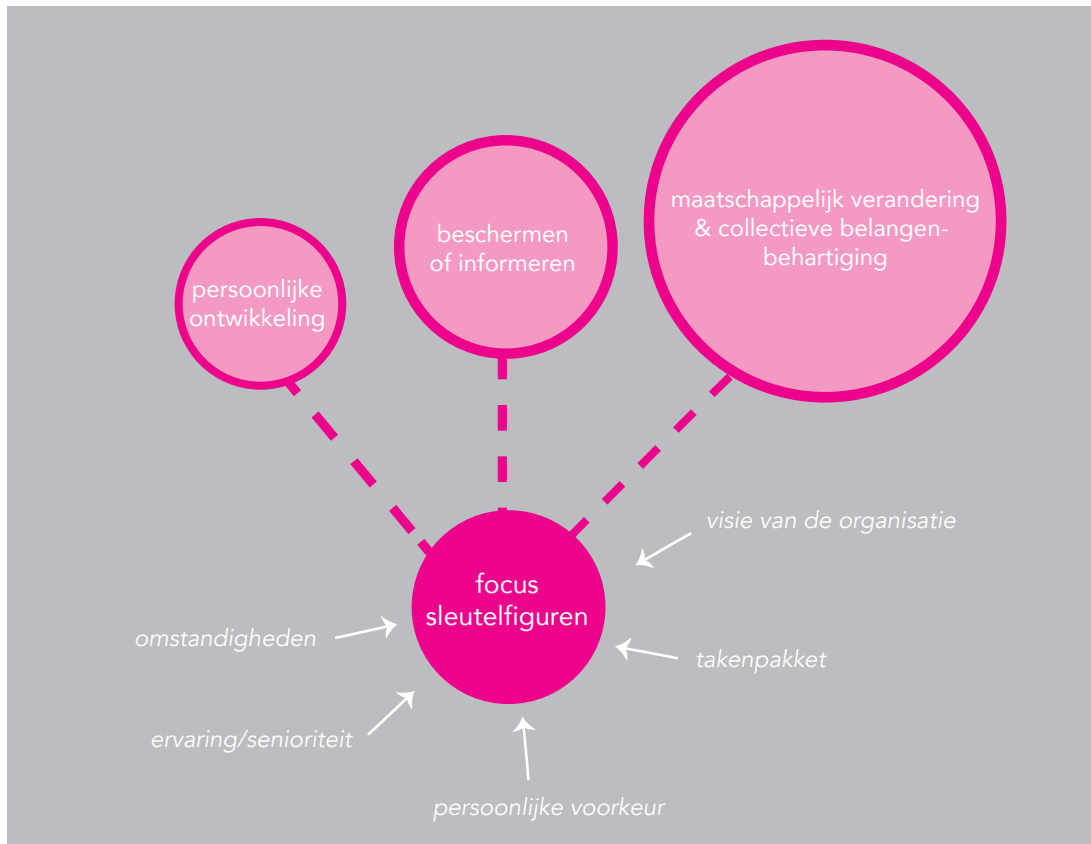
Deze sleutelfiguren benadrukken dat zeker de landelijke politiek niet goed functioneert voor de jongeren waar zij mee werken. Het gaat volgens hen in de politiek (voornamelijk landelijk) onvoldoende over de problemen die jongeren zelf tegenkomen. Een professional uit Noord vat het samen: 'Jongeren worden niet gezien als deel van het electoraat. Er is weinig urgentie om dicht bij jongeren te zitten en door te hebben wat er speelt'. Op lokaal niveau wordt het betrekken van jongeren regelmatig als te symbolisch ervaren. Er is dan contact met jongeren voor de foto en niet om echt iets aan de situatie van jongeren te veranderen. Een aantal sleutelfiguren illustreert dit met voorbeelden die ze zelf meegemaakt hebben. Zo vertelt een sociaal professional over een participatiemoment waarna de aanwezige ambtenaren aangaven de aantekeningen niet nodig te hebben, omdat ze hun nummertje al gedaan hadden.

Van persoonlijke ontwikkeling tot collectieve belangenbehartiging

In de gesprekken met sleutelfiguren en tijdens de observaties bij activiteiten bemerken we dat zij verschillende pedagogische rollen innemen. Deze verschil-

lende rollen zijn niet heel verschillend per stadsdeel, maar hebben wel te maken met de taak van de professional, de organisatie waar diegene werkt, eigen interesse in het onderwerp en het eigen vertrouwen in de politiek. Sleutelfiguren laten zien zich heel bewust te zijn van hun eigen positie en hoe ze zich wel of niet kunnen positioneren ten opzichte van jongeren en de overheid. Verschillende sleutelfiguren zeggen er weinig vertrouwen in te hebben dat het mogelijk is om samen met jongeren impact te maken. Dit komt voornamelijk omdat ze het weinig meemaken dat de gemeente gehoor geeft aan hun ideeën. De meeste sleutelfiguren betwijfelen of door middel van participatie ook werkelijk de collectieve belangen van jongeren kunnen worden behartigd. We hebben maar twee sleutelfiguren gesproken die expliciet benoemen dat het hen lukt om individuele problemen naar collectieve problemen te vertalen- en hierdoor invloed uit te oefenen op mensen met politieke macht.

De verschillende opvattingen van sleutelfiguren over hun pedagogische rol in relatie tot de politieke participatie van jongeren kan inzichtelijk gemaakt worden aan de hand van een schaal. Aan de linkerkant van de schaal zien we sleutelfiguren die de nadruk leggen op persoonlijke ontwikkeling, talentontwikkeling en individueel functioneren van jongeren. Aan de rechterkant van de schaal zien we professionals die de nadruk leggen op de rol van jongeren in maatschappelijke verandering en collectieve belangenbehartiging. In het midden van de schaal zien we sleutelfiguren die meedoen aan activiteiten als ze daarvoor worden uitgenodigd, bijvoorbeeld door de gemeente. Hierbij ligt de focus op een vinger aan de pols houden bij wat er speelt in het stadsdeel. Deze sleutelfiguren zeggen het belangrijk te vinden dat jongeren geïnformeerd worden, tegelijkertijd willen ze jongeren graag beschermen tegen mogelijke negatieve consequenties van participatie. Zoals bijvoorbeeld een geringe impact, een lang, saai en demotiverend proces of juist overvraagd worden door de initiator van de activiteit. De professionals aan de linkerkant van deze schaal zeggen niet of minder actief te zijn in het initiëren van activiteiten die met politieke participatie te maken hebben. De groep professionals in het midden van de schaal organiseert dit wel, maar alleen als het initiatief van buitenaf komt.

Figuur 3: de mogelijke focus van sleutelfiguren voor stimulatie bij participatie in politiek door jongeren

De groep professionals aan de rechterkant is proactief in het initiëren van dergelijke activiteiten. Er zijn ook sleutelfiguren die zichzelf zowel links, midden als rechts op de schaal bewegen. In dit onderzoek zien we relatief veel professionals die zich bezighouden met talentontwikkeling en het beschermen of informeren van

jongeren. Er zijn minder sleutelfiguren die zich expliciet bezighouden met collectieve belangenbehartiging, en de ervaringen van individuele jongeren helpen vertalen naar collectieve belangen die samen met jongeren op de politieke agenda kunnen worden gezet. Een voorbeeld van een sleutelfiguur die dit wel doet:

Sprankeltje hoop

“In onze organisatie kwamen er veel meiden met vragen over menstruatie. Vooral menstruatiearmoede blijkt een probleem te zijn. Omdat we een organisatie zijn met veel verschillende achtergronden kwamen we erachter dat menstruatiearmoede een symptoom is van een veel groter probleem. Niet overal, in alle culturen zijn bijvoorbeeld alle producten toegestaan en niet altijd mag menstruatie thuis besproken worden. Het gaat dus niet alleen om armoede in middelen, maar ook kansongelijkheid en ongelijkheid in kennis. Sommige meiden kunnen het huis niet uit als ze ongesteld zijn. Nu hebben we er samen met de meiden voor gezorgd dat dit op de agenda komt bij de stadsdeelcommissie. Het is daarbij belangrijk dat het niet een taakje is dat wordt afgetikt door mensen die tot de norm behoren, maar dat het werkelijk gaat over achterliggende en onderliggende thema's en structuren die ervoor zorgen dat niet alle meiden zich op dezelfde manier kunnen ontwikkelen. Ik ben heel benieuwd hoe dit opgepakt gaat worden in Nieuw-West.”

(Professional uit het meidenwerk in Nieuw-West)

Deze professional spreekt over het verbinden van het microniveau van persoonlijke ervaringen van jongeren aan het macroniveau van politieke besluitvorming. Het microniveau verwijst volgens haar naar de eigen ervaringen van jongeren in hun alledaagse leven. Dit komt overeen met het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling, zoals weergegeven links op de schaal. Hierbij worden problemen in de individuele, persoonlijke ontwikkeling van jongeren gesignaleerd, die vervolgens worden verbonden aan bredere maatschappelijke problematiek. Vervolgens kunnen deze bredere, maatschappelijke problemen worden aangekaart, waardoor er dan aan collectieve belangenbehartiging wordt gedaan. Het macroniveau verwijst volgens deze professional naar het politieke systeem. Ze zegt dat veel jongeren slachtoffer zijn van 'politiek mismanagement', maar dat jongeren dit zelf nog niet beseffen.

Volgens haar denken jongeren vaak dat ze de enige zijn die een probleem ervaren en dat ze dit probleem vervolgens individueel moeten oplossen. Ze noemt deze jongeren 'slachtoffer van het systeem'. Haar organisatie richt zich daarom op het bewust maken van jongeren van collectieve problemen en het feit dat in politieke besluitvorming de belangen van jongeren niet altijd goed vertegenwoordigd zijn. Dit kan worden gezien als rechts op de schaal: namelijk steven naar maatschappelijke verandering en collectieve belangenbehartiging. De sleutelfiguur kijkt niet alleen naar de individuele hulpvraag van één jongere, maar vergelijkt de vraag met die van andere jongeren in de omgeving waar ze werkzaam is. Vervolgens valt het haar op dat er verschillende verhalen zijn vanuit verschillende (culturele) achtergronden. Ze maakt een analyse van het probleem en kijkt naar achterliggende thema's zoals kansongelijkheid. Vervolgens bedenkt ze hoe ze in samenwerking met de meiden om wie het gaat, ervoor kan zorgen dat het onderwerp besproken wordt door mensen die hier iets over te zeggen hebben. Dit blijkt de stadsdeelcommissie te zijn.

Dit sleutelfiguur zegt tevens dat de verbinding van individuele ervaringen aan het systeem van politieke besluitvorming voor jongeren niet altijd expliciet hoeft te worden gemaakt. Jongeren zijn volgens haar vaak vooral met zichzelf bezig en overzien (nog) niet het grotere geheel. Daarom kiest zij er bijvoorbeeld voor

om de uitnodiging voor een activiteit wel te richten op persoonlijke kwesties, zodat jongeren zich aangesproken voelen. Ze zegt:

“Ik zeg tegen jongeren nooit dat het over iets politieks gaat, dan haken ze meteen af, je moet het anders brengen en laten gaan over hun eigen issues.”

Andere professionals bevestigen het idee dat jongeren niet direct geïnteresseerd zijn in politieke activiteiten. Het is volgens deze professionals aan henzelf om individuele ervaringen te vertalen naar grotere maatschappelijke vraagstukken. Uit deze bevindingen kunnen we concluderen dat in de praktijk de schaal van individuele hulpverlening en individuele participatie middels een sleutelfiguur kan verlopen naar collectieve belangenbehartiging. Dit proces kan vanuit persoonlijke ontwikkeling, persoonlijke vraagstukken of een focus op talentontwikkeling ontstaan. Een voorwaarde is wel dat het betrokken sleutelfiguur zich bewust is van dit doel.

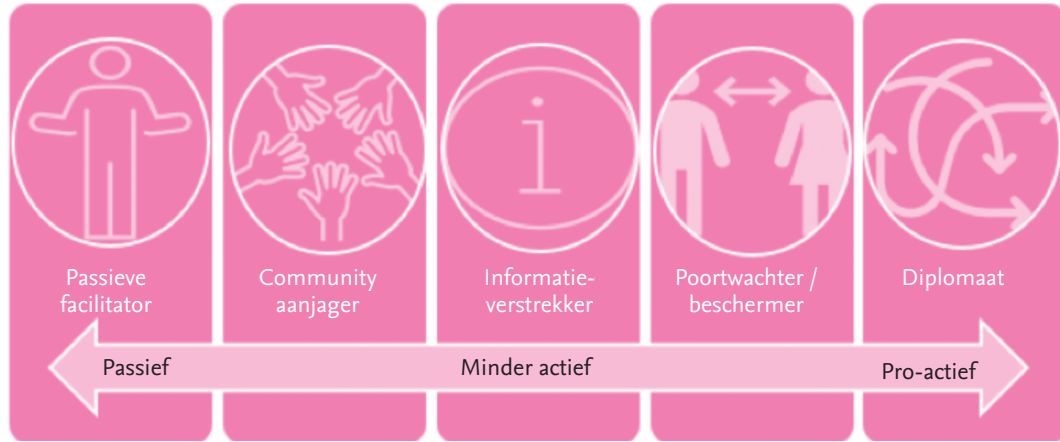
Vaak heeft het sleutelfiguur een kritisch perspectief op bestaand beleid en goed zicht op welke belangen nog ontbreken in politieke besluitvorming en wil diegene samen met jongeren een maatschappelijke verandering teweegbrengen. De dynamiek die hier beschreven wordt is overeenkomstig met het idee van politisering in het sociaal domein (Brabander, Kaulingfreks & Ham, 2022; Kaulingfreks, 2021). Professionals die politiserend werken houden zich samen met jongeren bezig met de vraag hoe hun gemeenschappelijke wereld op een rechtvaardige en gelijkwaardige manier kan worden bestuurd.

De verschillende pedagogische rollen van sleutelfiguren

Uit de gesprekken met sleutelfiguren onderscheiden we vijf pedagogische rollen die zij innemen in relatie tot politieke participatie van jongeren. Die rollen kunnen op de schaal van persoonlijke ontwikkeling naar maatschappelijke verandering en collectieve belangenbehartiging geplaatst worden. We bespreken ze hieronder.

De passieve facilitator

Deze sleutelfiguren zijn aarzelend of passief in het initiëren van activiteiten voor politieke participatie voor jongeren. Ze zijn sceptisch of huiverig om überhaupt

Figuur 4. Vijf verschillende pedagogische rollen die sleutelfiguren innemen in relatie tot politieke participatie van jongeren

met jongeren over politiek te praten. Ze willen graag neutraal blijven over hun eigen politieke kleur en daarmee bij voorkeur politieke onderwerpen of maatschappelijke thema's vermijden. Zij houden zich daarom bewust op de achtergrond als het onderwerp toevallig ter sprake komt. Sommigen van hen zeggen dat het belangrijk is dat jongeren zelfstandig hun mening vormen en verschillende perspectieven leren kennen. Ze willen niet dat zij als professional jongeren beïnvloeden met hun eigen perspectief op politieke onderwerpen, of ze zijn bang om hun relatie en connectie met jongeren te verstoren door 'gevoelige onderwerpen' te bespreken. Vaak vinden deze professionals het belangrijk dat jongeren zelf met onderwerpen komen.

"Meestal komen jongeren zelf met de onderwerpen, maar ik blijf zelf wel neutraal. Tenzij het over onderwerpen gaat waar ik wel gewoon zelf vrij mijn mening over kan geven. Dan kan ik altijd aangeven 'dit is hoe ik erover nadenk en je moet zelf kijken wat je daarmee wilt doen'. Ik kijk ook naar de leeftijd. Zit ik met iemand van twaalf of dertien dan probeer ik mijn mening zo licht mogelijk te brengen of helemaal niet te brengen, maar als ik met iemand van achttien of twintig jaar praat kan ik vrij praten want die hebben meestal wel hun eigen mening klaar en wonen op zichzelf. Daar kan je vrij mee sparren. Je wilt niet dat de twaalfjarige zegt van 'ja de meester heeft dit gezegd dus daarom doe ik dit'. Daarom ga ik daar neutraal mee om en wacht ik

totdat ze zelf met onderwerpen komen: vaccinaties en ook denk ik politiek en seksualiteit enzo. Vooral als je met jongens bent is dat een onderwerp dat vaak wordt besproken. Jongens die heel anders daar naar kijken, dat is iets om te bespreken. Ik wacht totdat ze er zelf mee komen." (Jongerenwerker in Noord)

Community aanjager

Veel sleutelfiguren laten jongeren zien wat er in hun directe omgeving aanwezig is op het gebied van participatie en inspraak en verbinden jongeren aan initiatieven waarbij zij kunnen aansluiten. Binnen deze netwerken kunnen jongeren samen met anderen nadenken over maatschappelijke thema's, hoe die thema's hun omgeving raken en wat ze daarvan vinden. Enkele sleutelfiguren geven aan jongeren expliciet op de waarde van netwerken te wijzen. Ze zien netwerken als de plekken waar jongeren toegang krijgen tot kansen. Het zijn plekken waar jongeren in contact kunnen komen met mensen die hun belangen willen behartigen, waar ze toegang krijgen tot informatie over bijvoorbeeld wonen en werk en waar ze in contact komen met rolmodellen.

"Wij delen dan inderdaad organisaties in app-groepen. Het constant delen van informatie en van 'hé ik ben dit aan het doen, ik ben nu in een commissie van D66 jongerenafdeling' van hé wij zoeken ook leuke mensen, het delen van die netwerken is super relevant en wordt

gemist in Nieuw-West." (Professional en project-leider van culturele organisatie in Nieuw-West)

De informatieverstrekker

Verschillende sleutelfiguren willen jongeren leren hoe het politieke systeem werkt, zodat jongeren hier beter gebruik van kunnen maken. Ze willen jongeren stimuleren om hun stem te laten horen en zelf initiatief te nemen. Hiervoor zetten ze in op het aanleren van vaardigheden die intern politiek vertrouwen stimuleren en de overdracht van kennis over het politieke systeem makkelijker maken. Hierbij kan gedacht worden aan debatteren, kritisch denken, assertief zijn, opkomen voor jezelf en anderen. En concreter: een afspraak maken, deze nakomen, een mail schrijven, contact leggen, een draaiboek maken. Deelnemen aan de politiek komt volgens enkele sleutelfiguren pas ná het aanleren van deze skills. Informatieverstrekkers hebben soms het idee dat jongeren slecht geïnformeerd zijn over de politiek en willen dit rechtzetten. Zo zagen we tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in 2022 relatief veel (jonge) professionals die naar de stadsdelen Nieuw-West, Zuidoost en Noord wilden gaan om jongeren over te halen om te gaan stemmen. Dit waren vaak professionals die nog geen contact of binding hadden met jongeren in deze stadsdelen en weinig achtergrondkenmerken met hen deelden. De interactie tussen deze professionals en jongeren verliep moeizaam. Jongeren wilden niet overgehaald worden of verteld worden waarom ze moeten gaan stemmen als er geen wederkerige relatie was opgebouwd. De rol van de informatieverstrekker kan ook lijken op de rol van een docent die op school informatie zendt over de politiek maar jongeren niet weet te activeren. In de observaties merkten we dat gesprekken vaak levendiger en interactiever waren als jongeren gevraagd worden naar hun mening en onderwerpen die ze belangrijk vinden, dan wanneer ze alleen iets werd uitgelegd.

"Er is veel wantrouwen onder jongeren om verschillende redenen. Daarom moeten we jongeren uitleggen hoe het systeem werkt (Rutte vertegenwoordigt zijn achterban) en dat er altijd iets is om je voor uit te spreken. Veel jongeren voelen zich niet vertegenwoordigd. Er missen partijen die jongeren vertegenwoordigen. We moeten jongeren voorzien

van de juiste informatie: hoe gedraagt een partij zich, wat vindt een partij. Zo kunnen jongeren geïnformeerd stemmen." (Betrokkene campagne voor opkomstbevordering jongeren)

De poortwachter en beschermer

In alle drie de stadsdelen zien we kritische sleutelfiguren die huiverig zijn voor schijnparticipatie en het gevoel hebben hun jongeren te moeten beschermen. De meeste professionals zeggen dat ze het belangrijk vinden dat jongeren kritisch leren denken. Ze bekijken eerst kritisch of de participatie van jongeren waardevol is voor hen zelf voordat ze jongeren laten deelnemen aan een activiteit. Ze verbinden jongeren aan initiatieven waar inspraak volgens hen zinvol en impactvol is. Deze initiatieven geven jongeren vertrouwen en laten duidelijk zien dat hun mening ertoe doet. Sleutelfiguren blijven hierbij zichtbaar aanwezig en houden in de gaten of jongeren wel serieus worden genomen. Ze hopen hiermee te voorkomen dat het vertrouwen van jongeren verder geschaad wordt. Ze letten hierbij op uitsluitingsmechanismen op het gebied van taal en omgangsvormen en proberen de kans op succes van het initiatief goed in te schatten. Een sleutelfiguur geeft bijvoorbeeld aan specifiek jonge politici te selecteren als ze politici uitnodigt zodat ze weet dat jongeren zich erin kunnen herkennen. Ze zoekt naar een match met de doelgroep.

Een ander sleutelfiguur geeft aan hier ooit een inschattingfout in gemaakt te hebben. Hij nodigde een journalist uit die later in de krant een opiniestuk over gentrificatie schreef. Het opiniestuk landde verkeerd bij de jongeren. Ze voelden zich verraden omdat de journalist in kwestie vorig jaar nog "blij" met hun in gesprek ging over de veranderingen in hun stadsdeel. De professional geeft aan dat hij jongeren ook wil laten kennismaken met andere stemmen van mensen waar ze het niet mee eens zijn. Tegelijkertijd vindt hij het wel belangrijk om te zoeken naar een match met de doelgroep. Poortwachters of beschermers worden, zoals eerder beschreven in hoofdstuk drie, door overheidsprofessionals soms als lastig ervaren. Zij gaan 'voor de jongeren' staan, waardoor overheidsprofessionals het idee hebben dat hen de toegang tot jongeren wordt bemoeilijkt.

De diplomaat

Sommige sleutelfiguren zien het expliciet als hun rol om jongeren aan de overheid te verbinden. Ze onderhouden hiervoor nauwe contacten met de lokale overheid. Ze weten welke ontwikkelingen er spelen en schuiven aan verschillende vergadertafels aan om de wensen van jongeren te vertalen naar beleidsprocessen. Hierbij nemen ze bijvoorbeeld een jongere mee naar bijeenkomsten op het stadhuis, vormen ze een commissie met jongeren om input voor te bereiden en nodigen ze gemeenteambtenaren en politici uit als jongeren hun verhaal doen. De diplomaat staat letterlijk tussen de lokale overheid en jongeren in. Deze sleutelfiguren laten jongeren zien dat er verschillende manieren zijn om impact te maken. Ze laten zien hoe de politiek invloed heeft op de dagelijkse leefomgeving van jongeren en welke wegen er zijn om je wensen politiek kenbaar te maken. Dat kan heel klein, concreet en dicht bij huis starten. Vanuit deze ervaringen kunnen jongeren groeien in hun politiek handelen:

“Van de zomer gingen we een evenement organiseren. Het gras was te hoog dus we konden er geen luchtkussen neerzetten. Ik verwees de jongeren door naar een pagina van de Gemeente Amsterdam waar je een melding kunt maken. Ze vonden het ongelooflijk om te zien dat het nog in dezelfde week gemaaid werd: Dat is voor mij een microniveau waarop je ziet dat dingen echt gebeuren. Volwassenen weten de weg daarnaartoe makkelijker te vinden, waardoor jongeren denken dat sommige bewoners alles voor elkaar krijgen en zij worden vergeten. Dat klopt niet: het komt vaak doordat ze de weg daarnaartoe niet weten. Hoe meer we ze bij kleine dingen betrekken, hoe makkelijker het wordt op grotere thema's. Jongeren moeten leren over het inspreken, het starten van een petitie. Weten welke middelen er zijn om jongeren inspraak te laten hebben.” (Sociaal professional bij jongerenorganisatie in Nieuw-West)

De diplomaat wil dat jongeren niet te veel gedoe meekrijgen, maar positieve ervaringen opdoen met participatie. De diplomaat zorgt dat de gemeente een goed en realistisch beeld heeft van wat jongeren aankunnen. Dit vraagt om continue afstemming en in gesprek blijven met de jongeren en de (lokale) overheid. Hierdoor besteedt de diplomaat relatief veel tijd aan het vertalen

van behoeften van jongeren naar politieke en beleidsmatige procedures. Dit sleutelfiguur is ook veel bezig met verwachtingsmanagement. Jongeren verwachten volgens professionals vaak dat dingen 'snel geregeld' kunnen worden. Een professional benoemt dat dit past bij de ontwikkelingsfase waarin jongeren zitten, omdat ze gevolgen op lange termijn vaak nog niet kunnen overzien. Een andere professional benoemt expliciet dat het samenwerken tussen de gemeente en jongeren moeizaam verloopt. Er zijn veel verschillende mensen, hele afdelingen, wethouders en ambtenaren betrokken. Daarom verlopen processen vaak traag. Tegelijkertijd verwachten (lokale) overheden vaak dat jongeren intrinsiek gemotiveerd, georganiseerd en professioneel zijn. Ze vragen professionals om jongeren op te trommelen terwijl jongeren niet staan te popelen om mee te doen. Jongeren willen volgens professionals graag meegenomen worden in het proces van participatie, uitleg krijgen over hoe het politieke systeem werkt en transparantie. Tegelijkertijd zegt een professional ook dat transparantie kan doorslaan in het overspoelen van jongeren met te veel informatie. De diplomaat moet een fijne balans vinden tussen het vertalen van wat werkelijk belangrijk is voor jongeren, en hen tegelijkertijd niet vermoeien met te veel politiek gedoe.

Naast dat de verwachtingen van en naar jongeren gemanaged moeten worden zijn sleutelfiguren soms ook druk met het managen van verwachtingen van de gemeente. Meerdere professionals benoemen vaker benaderd te worden om te zorgen voor de aanwezigheid van jongeren bij activiteiten. Hierbij ervaart een aantal van hen dilemma's: want wat hebben de jongeren eraan om deel te nemen? Levert het henzelf iets op? Daarnaast benoemen ze dat het lastig is om jongeren eenmalig ergens voor op te trommelen. Een aantal professionals benadrukt dat er voor de aanwezigheid van jongeren eerst een veilige en vertrouwde setting moet zijn waarin er de tijd is om elkaar te leren kennen.

Sommige professionals met een diplomatieke rol plaatsen zichzelf (bewust) op een grotere afstand van de overheid. Ze zien het 'zoveelste' overheidsinitiatief waarvan ze eerst maar eens moeten zien of er echt iets van gaat komen. Soms zien ze het als hun rol om kritisch te bekijken wat er door overheidsinstanties

gevraagd wordt van jongeren omdat ze in het verleden negatieve ervaringen hebben opgedaan met participatie die vooral symbolisch bleek te zijn.

“Jongeren willen meegenomen worden in het proces. Ze zien vaak alleen de voorkant en krijgen niet uitgelegd hoe iets zit. Ze horen uiteindelijk of ze iets wel of niet gaan doen. Ze horen alleen het eindresultaat en verliezen dan vertrouwen. (...) Jongeren willen op een andere manier werken en communiceren, maar de mensen van de gemeente hebben daar vaak geen geduld voor. Ze willen niet op een andere manier werken. Dat vraagt om verandering. De gemeente denkt in hokjes en jongeren denken breder (...) er moet een brug worden gevormd, een soort tussenschakel ertussen zetten die de vertaalslag kan maken. (...) Ik was uiteindelijk een soort diplomaat tussen de gemeente en de jongeren. Je hebt iemand nodig die twee talen spreekt om jongeren mee te nemen in het proces, zonder ze al te veel gedoe mee te geven. Al die politiek en beleid die zo lang duurt, dat hoeven we jongeren niet altijd mee te geven.” (Professionaal van jongerenorganisatie in Nieuw-West)

Bij de diplomaat speelt diens legitimiteit een belangrijke rol, in interviews met diplomaten zien we dat zij worstelen met de ruimte die er is voor het uitvoeren van deze rol. Daarnaast hebben deze professionals vaak geen opleiding gevolgd om dit werk te doen, maar zijn ze er voornamelijk op basis van eigen interesse in terecht gekomen. Hierdoor is het moeilijk om het vakmanschap op dit gebied verder te ontwikkelen. De rol van diplomaat, wordt zoals valt te lezen in hoofdstuk drie, door overheidsprofessionals niet altijd gewaardeerd of erkend. Net zoals bij de rol van 'beschermer' moet de diplomaat telkens keuzes maken in het belang van de overheid of van de jongeren. Soms wordt dit door overheidsprofessionals als lastig of vervelend ervaren, omdat dit de toegang tot jongeren kan bemoeilijken.

Naast bovenstaande rollen zien we ook één enkele professional die aangeeft duidelijk buiten de formele wegen bezig te zijn met jongeren. Deze professional

wil samen met jongeren buiten het politieke systeem veranderingen bewerkstelligen door middel van bijvoorbeeld demonstraties en protest om een duidelijk signaal af te geven dat het huidige politieke systeem voor de jongeren waar hij bij betrokken is niet werkt.

Wat werkt volgens sleutelfiguren?

Sleutelfiguren zeggen dat participatie beter werkt als de intrinsieke motivatie van jongeren wordt aangesproken.

Volgens hen is het belangrijk dat politieke educatie aansluit bij de interesses en wensen van jongeren zelf. Bijvoorbeeld door de eigen ervaringen met onrecht van jongeren bespreekbaar te maken en van daaruit door te praten over bredere maatschappelijke problematiek rond in- en uitsluiting. Enkele professionals geven aan zich vooral te richten op de groep jongeren die zelf graag mee wil doen. Jongeren melden zich bij hun initiatieven zelf aan of ze nodigen enthousiaste jongeren uit. Jongeren sluiten vrijwillig en in eigen tijd aan bij iets wat ze zelf al leuk en interessant vinden. Hierdoor blijft wat ze leren makkelijker hangen omdat jongeren zich niet gedwongen voelen om mee te doen. Deze professionals geven aan dat intrinsieke motivatie voor grotere impact zorgt. Andere professionals brengen hier tegenin dat je dan slechts een kleine groep jongeren bereikt. Zij geven aan dat het ook belangrijk is dat alle jongeren een sterke basis krijgen vanuit het onderwijs.

Ten tweede zeggen sleutelfiguren dat het belangrijk is om het interne vertrouwen van jongeren te vergroten.

Hiermee wordt bedoeld dat jongeren ruimte krijgen om te experimenteren met hun visie op politieke onderwerpen in een veilige omgeving. Ze geven aan dat het voor jongeren belangrijk is om hun mening te leren formuleren, verschillende argumenten te leren wegen en te bespreken waarom je een bepaalde overtuiging hebt in een omgeving waarin ze niet direct afgekeurd of uitgelachen worden als ze daarin iets onhandigs of extreems zeggen. In een dergelijke omgeving kunnen jongeren ook hun politieke vragen kwijt. Buiten deze omgeving kunnen ze vervolgens met meer zekerheid participeren:

“Het gevoel is vaak dat er een goed of fout antwoord of een waarheid is over een bepaald onderwerp. Mensen voelen zich daar volgens mij snel onzeker over als ze voelen dat ze het ook fout kunnen hebben. Vandaar dat wij niet vertellen wat een kunstwerk kan zijn, wat je kan vinden, wat de werkelijke bedoeling is. Daarover een gesprek aangaan creëert enorme gelijkwaardigheid. Creëert veiligheid.” (Jongerenwerker Zuidoost)

Ten derde geven sleutelfiguren aan dat het belangrijk is om aan te sluiten bij de leefwereld van jongeren en tegelijkertijd hun horizon te verbreden.

Dit doen ze door actuele ontwikkelingen bij te houden en hierover met jongeren in gesprek te gaan. Dit betekent ook open staan voor thema's die jongeren zelf aandragen en daarop inspelen door jongeren te informeren. Hoewel dit lastig blijkt in de praktijk, zien professionals het wel als doel om jongeren te laten zien hoe zij actie kunnen ondernemen. Ze willen hen stimuleren om iets te doen, maar de vervolgstap vindt vaak niet plaats omdat jongeren zich dan (langdurig) moeten inspannen:

“Jongeren vinden het inderdaad heel fijn om te spreken over thema's die heel dicht bij hen liggen. De discussie ga je makkelijk aan en ze weten goed waar ze voor staan, maar ik merk dat ze het overgaan tot actie moeilijk vinden. Als ik vertel dat al die thema's politiek zijn en dat ze invloed kunnen uitoefenen haken ze af. Ze weten goed wat ze willen, maar dat ze zich moeten inspannen en de discussie moeten volgen, die stap is lastig.”
(Jongerenwerker Noord)

De stap van het agenderen en bespreekbaar maken van onderwerpen, naar werkelijk impact maken en een probleem oplossen lijkt voor veel sleutelfiguren en jongeren lastig te maken. In onze gesprekken zien we ook dat het vaak niet werkt om jongeren meteen te vragen naar een oplossing voor een maatschappelijk probleem, omdat maar heel weinig jongeren een idee hebben over hoe grotere maatschappelijke problemen aangepakt kunnen worden.

Dit vraagt om veel ervaring en verbeeldingskracht van jongeren en om een zorgvuldige rol van de begeleider. Als begeleiding niet duurzaam is, bestaat het risico van 'set youth up for failure' waarbij jongeren in een door volwassenen gedomineerde wereld stappen en daar te maken krijgen met volwassen taal, omgangsvormen en overtuigingen (Connor et al., 2016). Zonder goede, structurele begeleiding lukt het jongeren vaak niet om zich aan de volwassen standaard aan te passen die overheerst in institutionele politieke settings. Wanneer jongeren niet vanaf het begin voldoende informatie, middelen en begeleiding krijgen, lukt het vaak niet om écht politieke invloed te realiseren. Dan voldoen jongeren al snel niet aan de vereisten of verwachtingen die aan hen worden gesteld om inspraak te kunnen of mogen hebben. Dit 'adulthood' leidt er vaak toe dat jongeren het gevoel hebben dat ze zich aan volwassenen moeten aanpassen, of teleurgesteld raken wanneer dit niet lukt. Op den duur gaan jongeren dit adulthood vaak ook internaliseren waardoor ze acties en uitkomsten bewerkstelligen die passen bij een volwassen verwachtingspatroon. Het risico dreigt dat ze daarmee zelf andere jongeren gaan uitsluiten die hier niet aan voldoen, bijvoorbeeld omdat ze niet op een 'volwassen' manier willen of kunnen mee vergaderen, en zich liever over politieke thema's uitdrukken op een andere manier.

Ten vierde benoemen sleutelfiguren dat het werkt om jongeren al in een vroeg stadium te betrekken bij politieke participatie.

Volgens hen ervaren jongeren het als demotiverend als ze pas in een laat stadium betrokken worden bij lopende projecten. Ze ervaren dan minder eigenaarschap over het proces en hebben sneller het idee dat er al iets voor hen besloten is. Het is daarbij ook belangrijk om jongeren hun eigen verhaal te laten vertellen, vanuit hun eigen perspectief. Jongeren vinden het prettig als de rollen een keer omgedraaid zijn en volwassenen komen luisteren naar hen, in plaats van dat zij een bijdrage moeten leveren aan plannen die al in een bepaald format door volwassenen zijn bepaald. Het initiatief ligt dan bij jongeren zelf:

“Jongeren hebben toen een filmpje kunnen maken en hun leefwereld kunnen delen met mensen die in de

politiek zaten. Het was voor jongeren echt een open gesprek om verbinding te maken maar dat juist de politiek vragen ging stellen aan de jongeren. Niet de hele tijd halen maar echt geïnteresseerd kijken.” (Jongerenwerker Zuidoost)

Met 'halen' wordt hier bedoeld dat volwassenen met een vooropgezet idee op zoek gaan bij jongeren naar informatie die de al bestaande ideeën of plannen bevestigt.

Een aantal sleutelfiguren benoemt dat het belangrijk is dat jongeren niet worden onderbroken, zelf hun eigen uitingsvorm mogen bepalen en de regie mogen voeren over hoe er door anderen op het verhaal gereageerd wordt.

Tot slot noemen sleutelfiguren dat het belangrijk is dat begeleiders naast jongeren gaan staan en dat er betrokkenheid is van een voor hen vertrouwd persoon.

De aanwezigheid van iemand die jongeren al vertrouwen kan de drempel tot participatie verlagen. Sommige jongeren zitten vast in een denkpatroon waarin ze niet meer verwachten dat ze ooit invloed gaan krijgen. Om dit patroon te doorbreken is het belangrijk om vooraf een band met hen op te bouwen en hun zelfvertrouwen te versterken. Het is belangrijk dat jongeren het gevoel hebben dat er iemand is die 'aan hun kant staat' en die hun belangen verdedigt. Tegelijkertijd ervaren sleutelfiguren niet altijd voldoende legitimiteit ten opzichte van representanten van de overheid om deze rol in te nemen.

“Ik bood jongeren aan om aan te sluiten bij een jongerenraad. Ik heb ze heel veel invloed aangeboden. Maar als ik dan zei dat het van de gemeente is haakten ze af. Jongeren hebben dan zoiets van 'ze luisteren toch niet naar ons in Noord'. Het enige dat ze overtuigt is dat ik lang en intensief betrokken blijf.”
(Jongerenwerker in Noord)

Welke belemmeringen zien sleutelfiguren?

Sleutelfiguren schetsen verschillende belemmeringen die zij tegenkomen wanneer ze met jongeren in ge-

sprek gaan over politieke thema's of jongeren begeleiden in participatietrajecten.

Ten eerste vragen sleutelfiguren zich af in hoeverre zij als begeleider neutraal moeten zijn- en in hoeverre het verantwoord is om jongeren te beïnvloeden met hun eigen opvattingen.

Verschillende professionals geven daarom aan dat neutraliteit een aandachtspunt is. Ze zijn zelf niet neutraal, maar proberen wel neutraal te zijn in gesprekken met jongeren. Zeker als het gaat om politieke kleur kan neutraliteit of een gebrek daaraan een belemmering worden. Een jonge professional zegt hierover:

‘Ik denk dat dat best wel lastig kan zijn om neutraal te blijven. Als je een docent hebt die echt een bepaalde politieke partij kiest en jij als leerling hebt daar niet veel mee, dan is het moeilijker om iets aan te nemen van die docent. Stel je voor ik heb een docent en die zou zeggen ik stem voor de PVV. Die kan ik echt niet serieus nemen in het ergste geval, dat is meer waarom ik ook zeg: Echt gewoon neutraal.’ (Jongerenwerker in Noord)

Ten tweede zien we bij sommige professionals een vorm van handelingsverlegenheid rondom het onderwerp politiek.

Niet alle sociaal professional zijn evenveel op de hoogte van de politiek. Sommigen weten niet hoe ze zichzelf verhouden tot politieke partijen en hoe het politieke systeem in elkaar zit. Sommige professionals vertellen ons dat ze zelf politiek ook maar saai vinden en er weinig vertrouwen in hebben. Daarnaast vinden professionals het soms moeilijk om de vertaalslag te maken van wat er in de politiek gebeurt naar wat er speelt in de eigen wijk van jongeren.

Omdat meerdere professionals aangeven dat ze zelf weinig vertrouwen hebben in de politiek, vormt hun eigen externe politieke wantrouwen een belemmering in het begeleiden van jongeren in politieke participatie. Sommige sleutelfiguren geven aan dat ze zich, net zoals veel jongeren, niet gerepresenteerd voelen door de politiek of dat mensen met dezelfde achtergrond of idealen als hen in hun beleving zelfs actief worden tegengewerkt vanuit de institutionele politiek.

Ze ervaren, net als de jongeren waar ze mee werken, dat het lang duurt voordat de effecten van gemaakte politieke plannen of besluiten zichtbaar zijn. Volgens hen lijkt institutionele politieke besluitvorming soms niet om de directe impact op de levens van de jongeren met wie ze werken te gaan, terwijl hun welzijn hen juist erg aan het hart gaat. Sommige professionals willen zich daarom liever alleen direct met de levens en de leefomgeving van de jongeren bezighouden. Een professional zegt:

“Ik ben een beetje huiverig eerlijk gezegd voor dat Masterplan. Het is weer zoiets super groots waarin iedereen verzwolgen zou kunnen worden. Je weet eerlijk gezegd ook niet of er dan iets uitkomt. Ik heb meer zoiets van dat we leuke dingen moeten doen. We moeten ons niet afhankelijk maken van het Masterplan. Maar dat is puur mijn persoonlijke mening hoor. Het wordt zo’n bureaucratisch groot plan om iedereen erbij te krijgen, er gaat zoveel geld in zitten wat je dan weer niet aan die jongeren besteedt. Heb ik zin om me hiermee te bemoeien of wil ik gewoon mooie programma’s maken? Ik heb meer zoiets van ja, ze moeten maar naar ons toe komen als we iets moois doen.” (Projectleider van culturele instelling in Nieuw-West)

Systeemkritiek door sleutelfiguren

Meerdere sleutelfiguren kijken juist buiten hun eigen werkpraktijk en uiten scherpe kritiek op het institutionele politieke systeem en de ontwikkelingen op het gebied van politieke participatie die ze signaleren. Ze zijn vooral kritisch over ‘box ticking’ en ‘tokenism’. Jongerenparticipatie is volgens hen een buzzwoord geworden. Hierdoor worden jongeren soms slechts symbolisch betrokken, zodat politici, bestuurders en beleidsmakers een vinkje kunnen zetten.

Van echte participatie, nieuwsgierigheid naar de positie van jongeren en invloed is dan geen sprake. Meerdere professionals geven aan dat hun organisaties benaderd worden voor participatie evenementen waarbij het vooral belangrijk is dat politici kunnen laten zien dat ze even op de foto zijn geweest met jongeren. Een professional zegt: ‘Politiek/wethouders vinden het interes-

sant om met jongeren op de foto’s te staan. Dat is de voornaamste vraag die we krijgen, dan heb ik weer iets voor op facebook. Dat is ook een beetje de populistische trend van vandaag.’ Een ander zegt: ‘Er wordt veel beloofd, foto gemaakt en dan gebeurt er niks’. Participatie van jongeren is soms eerder een vinkje, dan dat het echt serieus genomen wordt’.

Sommige sleutelfiguren hebben het ook over een ‘zieke bestuurscultuur’. Zij vinden dat er een gebrek aan representatie is voor mensen die niet tot ‘de politieke elite’ behoren en ze hebben het gevoel dat het democratische systeem faalt. Politici staan te ver van de jongeren af, dienen de verkeerde belangen en komen hun beloftes niet na. We zien hier dat sommige sleutelfiguren dezelfde onvrede uiten over de institutionele politiek als de jongeren waar ze mee werken. Ze delen bijvoorbeeld hun frustratie over de leugens van Mark Rutte, de behandeling van Sylvana Simons in de Tweede Kamer, de Toeslagenaffaire, en een gebrek aan aanpak en veroordeling van discriminatie en racisme.

“De hele Eerste Kamer bestaat uit ons bedrijfsleven. Elke hoge premier komt uit de Big 5 van Nederland. Democratie is niet voor ‘the people’, de democratie is voor het bedrijfsleven. Racisme zit in ons systeem, moeten we via hetzelfde systeem dat probleem gaan oplossen? Het systeem is het probleem, maar we moeten het oplossen via het systeem? Daar heb ik wel interessante gesprekken over vooral met jongeren die langer meelopen. Demonstraties, de kracht van telefoons en zelf informatie verschuiven daar zit wel de nieuwe power in. De ‘old boys’ die worden daar wel een beetje zenuwachtig van. Of met z’n allen blanco stemmen of niet stemmen: dan heb je ook een duidelijk signaal dat wij vinden dat het systeem niet goed werkt. Samen op de barricade, soms ook tegen de status quo en de politiek. (Jongerenwerker Zuidoo

In bovenstaand citaat valt een oproep te lezen tot meer burgerlijke ongehoorzaamheid of activisme. Dit is de enige professional die we hebben gesproken over burgerlijke ongehoorzaamheid en activisme als reële optie waar jongeren bij betrokken kunnen zijn.

Meerdere professionals benoemen wel activisme of protest als vorm van politieke participatie, maar geen van de professionals wil dit ook werkelijk doen met jongeren.

Randvoorwaarden voor succesvolle jongerenparticipatie

Naast bevorderende en belemmerende factoren in het handelen van de sleutelfiguren zelf, vertellen ze ons ook over bepaalde randvoorwaarden die kunnen bijdragen aan succesvolle jongerenparticipatie.

Allereerst hebben sleutelfiguren die zeggen aan (succesvolle) participatie te doen vaker een grote mate van onafhankelijkheid in hun functie.

Zij zijn vaker sociaal ondernemer, of hebben een eigen formele of informele (buurt)organisatie die niet onder een grotere welzijnsorganisatie valt. Het lijkt alsof dit hen de vrijheid biedt om samen met jongeren meer kritisch te kijken naar maatschappelijke problematiek en structuren van institutionele politiek. Professionals bij welzijnsorganisaties zien participatie vaker niet als hun taak of ze zijn er gaandeweg teleurgesteld in geraakt omdat het naar hun idee geen zin zou hebben. Daarnaast hebben ze het gevoel dat andere problemen voor jongeren meer urgent zijn. Zij werken vaker met jongeren die in de overlevingsstand zitten en eerst geholpen moeten worden met individuele problematiek op verschillende leefgebieden, voordat ze de ruimte hebben om aan politieke participatie te doen, volgens deze professionals.

We zien ook dat sleutelfiguren die uit dezelfde gemeenschap komen als de jongeren waar ze mee werken vaak meer mogelijkheden zien om de jongeren te motiveren tot politieke participatie dan sleutelfiguren die niet uit dezelfde buurt of hetzelfde stadsdeel komen als de jongeren waar ze mee werken.

Dit heeft te maken met de legitimiteit die sleutelfiguren op lokaal niveau ontvangen vanuit de gemeenschappen waarin ze actief zijn, maar ook met de kennis die ze hebben van de lokale sociale kaart en lokale, institutionele structuren voor inspraak. We zien bij een aantal jongerenorganisaties dat de daar werkzame sleutelfiguren door jongeren als leiders of rolmodellen worden

gezien omdat ze weten hoe het is om ‘jong te zijn’ in het betreffende stadsdeel. Daarnaast hebben deze sleutelfiguren een groot netwerk in de wijk. Zij investeren veel in de vertrouwensrelaties met jongeren en met belangrijke anderen in de leefwereld van jongeren. Ze dragen de boodschap uit: ‘er is hoop, jij mag er zijn als jongere en samen kunnen we iets veranderen’. Deze professionals geloven er vaak wel in dat de institutionele politiek iets kan doen aan de problemen van mensen in het stadsdeel.

Ten slotte zien we dat sleutelfiguren en de organisaties waar zij voor werken afhankelijk zijn van financiële middelen.

Sleutelfiguren hebben vaak (te) weinig structurele financiering om verschillende vormen van jeugdparticipatie te ontwikkelen. De tijd en middelen zijn vaak beperkt om duurzaam aan een vertrouwensband met jongeren te werken; iets wat, zoals eerder omschreven, wel noodzakelijk is voor succesvolle participatie. Budgetten die vanuit de gemeente beschikbaar zijn voor jeugdparticipatie zijn vaak voor evenementen of tijdelijke trajecten, bijvoorbeeld voor de organisatie van debatten, campagnes, jeugdleden of kortlopende projecten rond talentontwikkeling. Er is minder of zelfs geen geld beschikbaar voor organisatieontwikkeling, capaciteitsopbouw en collectieve belangenbehartiging waar kleinere, buurtgerichte organisaties aanspraak op kunnen maken als het gaat om jeugdparticipatie.

Hierdoor blijven organisaties vasthouden aan participatievormen die al bekend zijn en is er minder ruimte voor jongeren om het proces helemaal zelf vorm te geven. Tegelijkertijd zien we ook dat jongeren zelf de aanpak voor participatie van sleutelfiguren en hun organisaties spiegelen. Als de nadruk ligt op formele structuren en hiërarchische relaties, dan nemen jongeren dit sneller over. Als sleutelfiguren zelf kritisch zijn op het systeem en buiten de kaders opereren, dan gaan jongeren dit ook sneller doen. Het risico van langduriger participatietrajecten die helemaal door jongeren zelf worden vormgegeven is dat de vorm, het aantal deelnemers, de thema’s en de uitkomsten niet van tevoren vastliggen. De gemeente lijkt eerder te kiezen voor activiteiten waarbij de focus beter te sturen is en opbrengsten beter in te schatten zijn, zoals bij

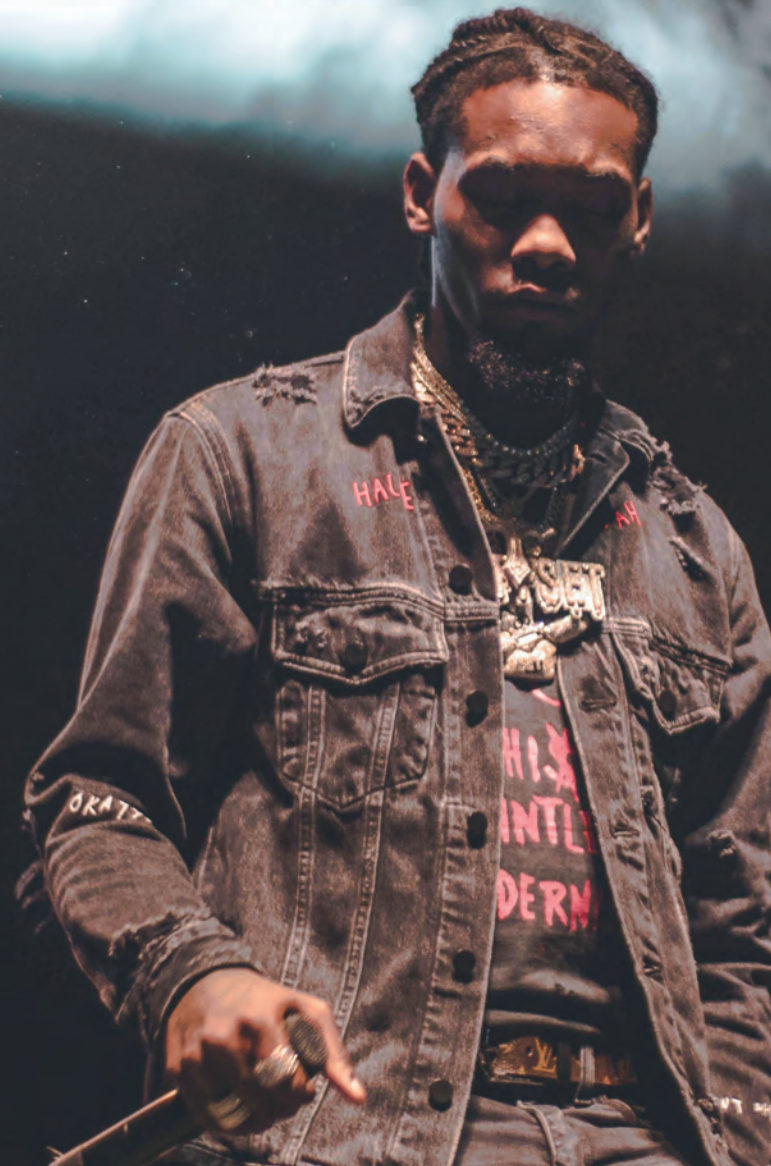
debatten waar volwassenen de agenda bepalen of bij formele jongerenraden. Sleutelfiguren benoemen dat er bij participatieprojecten veel interne verantwoording komt kijken en dat er een groot concurrentielandschap bestaat van organisaties die uit dezelfde pot (subsidie) geld vissen. Het lijkt een fijne balans te zijn tussen het vinden van tijd en financiële middelen om te professionaliseren als organisatie die jongerenparticipatie faciliteert, en het bewaren van ruimte en speelsheid om samen met jongeren nieuwe manieren van participeren te ontwikkelen.

Hierdoor kiezen sleutelfiguren en hun organisaties er vaker voor om in te zetten op een participatievorm die goed aansluit bij wat er vanuit de institutionele politiek verwacht wordt.

"Ik verbaas me er echt over, laatst nog, nodigen we de hele gemeente uit voor een dagprogramma over een onderwerp waar ze veel vragen over hadden. En weetje wat? Er kwam niemand van de gemeente. Ik vind dat het beleid meer naar de uitvoering toe moet komen, wij hebben al goed contact met jongeren en weten wat er speelt. Maar daarentegen zie ik zoveel focus op 'evidence based practice' en andere wetenschappelijke bewijslast, terwijl wij gewoon aan het werk zijn met die jongeren. Ze [de gemeente] moeten echt meer gaan investeren in relaties die al goed contact hebben met jongeren, in plaats van in trajecten of participatievormen die effectief zouden moeten zijn, maar ver van jongeren en professionals afstaan."

(Professional bij meidenorganisatie in Nieuw-West)

3. Ontmoetingen tussen jongeren en overheid

In het laatste deel van deze rapportage bespreken we de verschillende type ontmoetingen tussen jongeren en representanten van de overheid die we in de praktijk zijn tegengekomen.

Wat gebeurt er op het moment dat jongeren en beleidsmakers, politici of bestuurders elkaar direct ontmoeten, in dezelfde ruimte?

Aan de hand van zes voorbeelden bespreken we welke ruimtes voor politieke participatie we zijn tegengekomen, hoe macht tot uiting komt in deze ruimtes en in hoeverre de ingrediënten voor linking sociaal kapitaal en democratisch leren konden ontstaan in deze ruimtes.

Hoe verlopen ontmoetingen tussen jongeren, politici en representanten van de gemeente en zijn er initiatieven voor (in)formele participatie in Nieuw-West, Noord en Zuidoost die de verbindingen tussen jongerengemeenschappen en lokale overheidsinstellingen kunnen versterken?

Lukt het jongeren om in relaties met representanten van de overheid hun politieke invloed te vergroten, of is de machtsongelijkheid hiervoor te groot en zijn de mogelijkheden om bestaande machtsrelaties te veranderen hiervoor te beperkt?

In dit deel van de rapportage geven we antwoord op deze vragen.

De zes verschillende ontmoetingen die we hier analyseren typeren verschillende vormen van politieke participatie. Grofweg kunnen we de ontmoetingen in twee categorieën indelen: **ontmoetingen waarbij het initiatief bij instituties ligt, en ontmoetingen waarbij het initiatief bij sleutelfiguren ligt die met jongeren samenwerken.**

In het eerste geval gaat het om ontmoetingen waarbij jongeren worden uitgenodigd om deel te nemen aan formele participatieprocessen of in gesprek te gaan met representanten van de overheid in een setting die door institutionele partijen wordt vormgegeven. Dit zou je aan de hand van de theorie van Gaventa over de werking van macht in de relatie tussen burgers en

overheidsinstellingen 'invited spaces' kunnen noemen: de overheid bepaalt wat de spelregels voor participatie zijn en heeft de regie over het proces (2006).

In het tweede geval gaat het om ontmoetingen die meer plaatsvinden in de eigen, directe leefomgeving van jongeren. Het zijn informele activiteiten die zich niet direct verhouden tot de formele politiek, maar wel een platform bieden om maatschappelijke problematiek en politieke thema's met jongeren te bespreken.

Daarom vallen ze wel onder Van Deth's definitie van politieke participatie (2014). Jongeren spelen samen met de sleutelfiguren die hen begeleiden een grotere rol in het vormgeven van de ontmoeting, en hun eigen ervaringen en vormen van expressie zijn meer het uitgangspunt in de interactie met representanten van de overheid. Dit typeren we naar de theorie van Gaventa als 'created spaces': jongeren hebben meer ruimte om op hun manier aan te kaarten wat er in hun omgeving speelt en zijn daarom meer zelf aan zet (2006). In onze analyse van de zes type ontmoetingen zal duidelijk worden dat het onderscheid tussen invited en created spaces niet zo zwart-wit te maken valt, maar het identificeren van deze manieren waarop macht tot uiting komt in de relatie tussen jongeren en representanten van de overheid is wel behulpzaam om te laten zien onder welke omstandigheden jongeren wel of niet verbinding met de overheid en politieke invloed ervaren.

Tijdens ons veldwerk voor dit onderzoek hebben we gezien dat jongeren vaak meer invloed ervaren in participatieve praktijken die informeler zijn en die ze meer zelf gecreëerd hebben dan in meer top-down, formele praktijken waarin jongeren door overheidsrepresentanten zijn uitgenodigd. Dit wil echter niet zeggen dat formele participatieve praktijken geen betekenis hebben voor jongeren. We hebben ook gezien dat jongeren in formele praktijken of ontmoetingen veel kunnen leren over het functioneren van het politieke systeem, en dat jongeren in informele ontmoetingen soms wel het gevoel hebben dat er naar ze wordt geluisterd, maar dat ze nog steeds weinig te weten komen over hoe politieke besluitvorming werkt. Daarom bespreken we in onze beschrijving van de ontmoetingen tussen jongeren en overheidsinstanties die we zijn tegengekomen steeds in hoeverre er sprake is van democratisch leren,

én in hoeverre er sprake is van linking sociaal kapitaal. Deze ontmoetingen kunnen maar in zeer beperkte mate gekenmerkt worden als relaties van sociaal kapitaal, aangezien er over het algemeen geen of weinig sprake was van wederzijds respect, gedeelde sociale normen, een gedeelde opvatting van rechtvaardigheid en gezamenlijke doelen. In verschillende ontmoetingen en praktijken die we observeerden was de machtsongelijkheid te groot voor jongeren om daadwerkelijke politieke invloed te ervaren. Ook van democratisch leren was niet altijd sprake, omdat jongeren niet altijd het gevoel hadden dat er serieus naar ze werd geluisterd, of dat zij konden oefenen met het vormen van hun

eigen politieke visie. Vaak ervaren jongeren te weinig zeggenschap en was de samenwerking met volwassenen in het opzetten van initiatieven niet duurzaam en gelijkwaardig genoeg om echt tot democratisch leren te komen.

Elk van de zes voorbeelden leiden we in met een vignette van de geobserveerde ontmoeting of praktijk. Daarna bespreken we van welk type politieke participatie hier sprake is, hoe verschillende vormen van macht tot uiting komen in de situatie, en in hoeverre er sprake is van democratisch leren en linking sociaal kapitaal.

3.1 'Met alleen pizza's kom je er niet'

We zijn op een thema-avond voor jongeren over wonen, maar er zijn geen jongeren aanwezig. Er zijn wel woonconsulenten van woningbouwverenigingen en jongvolwassen vertegenwoordigers aanwezig van de culturele instelling die deze avond organiseert. Het doel van de avond is om huiszoekende jongeren in Nieuw-West een gezicht te geven voor de gemeente. Naast de woonconsulenten zijn een aantal beleidsmakers de enige aanwezige vertegenwoordigers van de gemeente. In een vorige bijeenkomst heeft een jongere gezegd dat de huiszoekende jongere in dit stadsdeel 'geen gezicht heeft'. Hier moet volgens de organisatie verandering in gebracht worden, zodat de urgentie van het probleem kan worden aangekaart. Volgens de organisatoren hadden jongeren zich wel vooraf aangemeld. Er staan twaalf pizza's voor de jongeren klaar. Een organisator zegt: 'ja jongeren zijn het gewoon een beetje zat met de gemeente, we zien wel vaker dat jongeren gewoon geen zin hebben om te komen opdagen. Tja, met alleen pizza's kom je er blijkbaar niet.' Er worden plaatjes gedraaid en we krijgen een biertje en pizza aangeboden. In de ruimte staan boeken over kunst, ruimtelijke ordening en gentrificatie. Er hangen foto's aan de muren van een expositie.

Er staan microfoons en er zijn spotlights aan. De ruimte is voor ons als onderzoekers toegankelijk en sfeervol, maar het valt ons wel op dat er weinig referenties zijn naar het alledaagse leven van jongeren. De organisator geeft aan dat hij het belangrijk vindt om leuke muziek te draaien en daarom een platencollectie heeft aangelegd. Het is muziek van vroeger, maar geen muziek die we herkennen als populair onder jongeren van nu. De aanwezigheid van bier en pizza doet een studentikoze laagdrempeligheid vermoeden. We vragen ons af of dit past bij de doelgroep voor deze ontmoeting. Allicht zijn er ook jongeren op zoek naar een woning die geen bier drinken, geen platen draaien, niet bekend zijn met kunst en zich wellicht niet herkennen in deze studentikoze sfeer. Ons wordt gevraagd mee te denken over hoe de organisatie jongeren beter kan bereiken en betrekken. We moeten even nadenken, maar zeggen dan iets over verbinding en een relatie opbouwen. Het voelt ongemakkelijk om hierover te praten alsof jongeren een vreemde doelgroep ver weg van hier zijn, die overgehaald moet worden om hun gezicht te laten zien aan de gemeente. Als we in de auto stappen loopt er toch nog één jongere naar binnen. Niet veel later komt hij naar buiten met een stapel overgebleven pizza's die eigenlijk voor de jongeren van deze avond bedoeld waren. Hij stapt op een fiets zonder licht en slingert over de weg met tien pizza's onder zijn arm.

Van alle ontmoetingen die we hebben geobserveerd was dit de enige ontmoeting waarbij helemaal geen jongeren uit de beoogde doelgroep aanwezig waren (praktisch opgeleide jongeren en/of jongeren met een migratieachtergrond woonachtig aan de randen van de stad). Deze ontmoeting typeert echter wel andere ontmoetingen waarbij de opkomst tegenviel, of bijeenkomsten waarbij wel jongeren aanwezig waren, maar niet de jongeren die de organisatoren gezien het onderwerp voor ogen hadden. Bijvoorbeeld omdat de bijeenkomst gericht was op het bevorderen van de politieke participatie van jongeren die niet stemmen, praktisch opgeleid zijn en wonen in Nieuw-West, Noord of Zuidoost, terwijl de jongeren die aanwezig waren zelf wel stemmen, theoretisch opgeleid zijn en wonen in het centrum.

In dit geval is er sprake van een bijeenkomst die erop gericht is om gemeentelijke beleidsmakers en woonconsulenten meer inzicht te geven in de leefwereld van jongeren uit Nieuw-West en hun behoeftes op het gebied van huisvesting. Het gaat om een vrijwillige activiteit waarbij jongeren in direct contact worden gebracht met representanten van de overheid, en is te vergelijken met een politiek debat. Daarom valt deze activiteit onder de minimale definitie van politieke participatie van Van Deth (2014). Ondanks dat de aanleiding voor deze bijeenkomst een opmerking van een jongere was, zien we dat het doel, het idee en de intentie bepaald worden door de behoefte van de gemeente en de woningbouwcorporaties. Het gaat hier dan ook om een 'invited space' waar jongeren zijn uitgenodigd om op voorwaarden van professionele volwassenen deel te nemen aan politieke participatie (Gaventa, 2006). De verwachting is dat jongeren vrijwillig zullen deelnemen aan een discussiebijeenkomst die overheidsinstellingen zal informeren over hun belangen. Jongeren om wie het gaat hebben echter in de voorbereidingen niet expliciet laten weten dat het ook hun behoefte is om leeftijdsgenoten die moeite hebben met het vinden van een woning een gezicht te geven. Ze waren niet betrokken bij de voorbereiding en vormgeving van deze ontmoeting. We vermoeden dat er geen jongeren op deze bijeenkomst af zijn gekomen, omdat de organisatoren in de aanloop er naartoe onvoldoende duidelijk hebben gemaakt wat deze

bijeenkomst jongeren zou kunnen opleveren. Het blijft voor jongeren onduidelijk welke verandering er in hun levensomstandigheden kan worden veroorzaakt door middel van deze bijeenkomst. Daarnaast is de ruimte niet ingericht voor of door jongeren, waardoor het mogelijk kan voelen alsof de ruimte niet voor hen bedoeld is. Dit maakt dat jongeren in vergelijking met de organisatoren weinig invloed hebben op de interactie, en er geen sprake is van gedeelde sociale normen of gedeelde doelstellingen. Ook hebben de organisatoren van de bijeenkomst in de voorbereiding niet direct samengewerkt met sleutelfiguren die veel met jongeren werken in het stadsdeel en de belangen van jongeren hadden kunnen inbrengen en jongeren hadden kunnen enthousiasmeren. Uit onze gesprekken met jongeren weten we immers dat ze graag persoonlijk worden gevraagd en meegenomen door iemand die zij al goed kennen, zeker als het gaat om vrijwillige bijeenkomsten in de avonden. Daarnaast weten we ook dat jongeren een druk bezet leven leiden - met werk, studie en soms ook zorgtaken voor familie - waardoor ze weinig ruimte ervaren voor activiteiten waarvan de meerwaarde voor henzelf niet direct duidelijk wordt. Tijd vrijmaken in de avond, vrijwillig, om je kwetsbaar op te stellen, met een onduidelijk doel, zonder vooraf opgesteld resultaat is wellicht te veel gevraagd van jongeren die ook andere prioriteiten hebben. Hoewel er pizza's zijn besteld als een tegemoetkoming, is dat in dit geval blijkbaar niet voldoende.

We kunnen ons bovendien voorstellen dat deze activiteit in het bijzonder minder uitnodigend was voor jongeren van kleur en/of met een migratieachtergrond, terwijl zij wel tot de doelgroep van deze activiteit behoorden, omdat veel jongeren uit Nieuw-West die een woning zoeken aan deze identiteitskenmerken voldoen. Dit is te verklaren aan de hand van de theorie van Sarah Ahmed (2007) over witheid. Ahmed (2007) maakt inzichtelijk dat ruimtes en instituties witheid kunnen belichamen en uitstralen. Hoe bepaalde lichamen zich wel of niet vrij door een ruimte kunnen bewegen bepaalt niet alleen voor wie de ruimte als toegankelijk wordt ervaren, maar ook de betekenis die aan een ruimte gegeven kan worden. Tijdens deze bijeenkomst waren de lichamen die betekenis gaven aan de ruimte wit, theoretisch opgeleid, bezig met kunst en/of muziek

en aanwezig vanuit hun professionele functie. Deze dominante kenmerken maken dit type bijeenkomst in soortgelijke ruimtes mogelijk ongemakkelijk voor niet-witte lichamen die in een omgeving zijn opgegroeid waarin studeren, platen draaien en kunst minder vanzelfsprekend zijn. De sfeer, de houding van de organisatoren en de daarbij behorende impliciet vooronderstelde kennis over hoe je je in een dergelijke ruimte dient te gedragen zijn voor sommige jongeren mogelijk onbekend. Het gaat bij de witheid van een bepaalde ruimte niet om de huidskleur van betrokkenen maar om een culturele standaard die zich uit in hoe er gepraat

en bewogen wordt. Instituties en ruimten kunnen ontoegankelijk aanvoelen voor mensen die niet aan de witte culturele standaard voldoen, zelfs al pogen organisaties rekening te houden met diversiteit. Het gaat hierbij dus vaak om een reproductie van witte culturele verwachtingen en uitingen, die (on)bewuste uitsluiting tot gevolg kan hebben. Aangezien er van een directe interactie tussen jongeren en representanten van de overheid geen sprake was in deze ontmoeting, hebben we ook geen mogelijkheden voor democratisch leren of linking sociaal kapitaal kunnen observeren.

3.2 Een gesprek over vrijheid

We zijn bij een mbo instelling, waar een stadsbestuurder op bezoek komt om met studenten in gesprek te gaan over het thema vrijheid. Er zijn ongeveer honderd studenten aanwezig. Het oogt enigszins krap in de ruimte en iedereen zit dicht op elkaar. Veel studenten houden hun jas aan en zitten onderuit gezakt. De sfeer is losjes, studenten praten met elkaar en lachen. Sommige studenten houden een papiertje vast waar hun pitch of vraag op staat. We hebben begrepen dat aanwezigheid van de jongeren door de school verplicht is gesteld bij deze activiteit. De bestuurder zit op een podium, naast haar staan banners met symbolen die naar vrijheid en vrede refereren, zoals een duif. De facilitator van het gesprek vraagt wie bekend is met de culturele instelling die deze bijeenkomst organiseert. Het blijft stil in de zaal en studenten kijken elkaar vragend aan. Ook op andere introductievragen van de facilitator komt weinig respons. Samen met de organisatoren bepaalt de bestuurder wie het woord krijgt. Studenten moeten gaan staan en in een microfoon spreken als zij hun voorbereide vraag aan de bestuurder willen stellen. Tijdens de bijeenkomst lopen er docenten rond in de zaal. Sommigen van hen corrigeren studenten op hun houding en gedrag, anderen bemoedigen studenten als zij een inhoudelijk standpunt inbrengen en weer anderen geven studenten een schouderklopje wanneer zij een persoonlijke ervaring hebben gedeeld.

De bestuurder luistert goed naar de studenten die het woord voeren en stelt regelmatig vragen terug, waarbij ze de confrontatie niet schuwt. Soms stelt ze meteen een vraag terug zonder antwoord te geven op de vraag die haar door de student is gesteld. Ze uit regelmatig haar mening over de onderwerpen die de jongeren aankaarten en spreekt hen aan op hun gedrag of gedachtes. Ze vraagt daarbij echter niet door naar de achterliggende redenen of de context van dit gedrag of deze gedachtes. Als een student zich bijvoorbeeld uitspreekt tegen het coronavaccinatiebeleid, vraagt de bestuurder niet waarom de student tegen dit beleid is, maar probeert ze de studenten ervan te overtuigen om zich wel te laten vaccineren. Tegen jongeren die zich niet hebben gevaccineerd zegt ze: "Heel veel meiden slikken de pil. Dat doen ze om veilig seks te kunnen hebben. De pil gebruiken is gevaarlijker dan vaccins en de pil is niet zo gevaarlijk, dus doe dat. Er gaat zoveel informatie rond die niet klopt en waardoor jullie je niet willen vaccineren. Dat is zorgelijk. Jullie zijn goed stom. Hier lopen jullie leraren rond, jullie moeten hen niet blootstellen aan de risico's." In reactie hierop gaat er verontwaardigd geroezemoes door de zaal. Een jongere staat resoluut op om te vertrekken. Een docent vraagt hem beleefd er nog even bij te blijven, dus gaat hij weer zitten.

De bestuurder maakt ferme statements over thema's als racisme en discriminatie. Dat wordt niet getolereerd in Amsterdam, zegt ze, en studenten moeten hier melding van maken als ze er mee te maken krijgen. Ook het gebruik van lachgas keurt ze expliciet af. Ze zegt dat ze ervan uitgaat dat er jongeren in de zaal zitten die lachgas gebruiken. Wanneer ze vraagt wie het wel gebruikt...” Vervolgens zegt ze dat ze lachgas het liefst morgen zou willen verbieden. Een jongen fluistert: “jammer....” De bestuurder hoort het en zegt: “Ja, kijk!”. Al met al krijgen we de indruk dat de agenda en de overtuigingen van de bestuurder centraal staan tijdens de bijeenkomst, meer dan de ervaringen en belevingswereld van de jongeren. Er lijkt hierdoor voor de jongeren maar beperkt een veilige ruimte te zijn om hun eigen overtuigingen en gedachten te delen.

Tijdens de ontmoeting delen jongeren dat ze verandering wensen op het gebied van o.a. de huizenmarkt, vaccinatieregels, racisme, de zorg en vluchtelingenbeleid. Maar na afloop zeggen meerdere jongeren tegen ons dat ze verwachten dat er toch niks gaat veranderen op politiek gebied. Verschillende jongeren zeggen dat de bestuurder voor hun gevoel geen antwoord gaf op de vragen of eromheen draaide. Een jongere geeft aan zich niet begrepen te hebben gevoeld.

Alhoewel er hier sprake is van een directe ontmoeting tussen een grote groep jongeren en een bestuurder met veel politieke invloed, is er hier maar gedeeltelijk sprake van politieke participatie van de kant van de jongeren. Hun opleiding heeft deelname aan deze activiteit verplicht gesteld, dus zitten niet alle jongeren vrijwillig bij dit gesprek. Toch vinden we dit een interessante ontmoeting, omdat jongeren met een praktisch opleidingsniveau minder vaak in aanraking komen met gesprekken over politieke thema's (Nieuwelink et al., 2019).

De aanwezige studenten zijn nu in de gelegenheid om een bestuurder te ontmoeten op hun eigen school, zij is naar hen toegekomen. De studenten hebben zelf mogen nadenken over wat ze de bestuurder willen vragen en ze voorziet hen van eerlijke antwoorden. Als bestuurder zit zij in de positie dat ze daadwerkelijk iets kan doen met de ideeën en gevoelens van de aanwezige studenten. Voor sommige jongeren zal dit de eerste keer zijn dat ze zo dicht bij 'de macht' komen. Daarnaast worden er thema's besproken die bij de jongeren leven. Vrijheid is voor veel van de aanwezige jongeren een belangrijk onderwerp, ook als zij in eerste instantie hun persoonlijke, alledaagse problemen nog niet als maatschappelijke vrijheidsvraagstukken herkennen. Deze ontmoeting kan een aanleiding tot democratisch leren zijn bij deze jongeren, omdat ze worden uitgenodigd hun eigen ervaringen in verband

te brengen met politieke vraagstukken, en omdat ze in de gelegenheid zijn om hun eigen visie op publieke vraagstukken te delen met een bestuurder die hen direct kan vertellen wat hier in beleidsprocessen mee gedaan kan worden.

Door deelname aan deze ontmoeting krijgen jongeren inzicht in hoe het politieke systeem werkt, door van een bestuurder te horen hoe zij beslissingen neemt en wat ze daarin belangrijk vindt. Toch zien we dat er maar in beperkte mate sprake is van democratisch leren bij de aanwezige jongeren, omdat veel jongeren de ontmoeting niet als een open gesprek ervaren waarin hun inbreng voldoende serieus wordt genomen. Het grootste deel van de aanwezigen komt niet aan het woord en de interactie met de jongeren die wel aan het woord komen wordt gestuurd door de agenda van de bestuurder. De organisatoren en de aanwezige bestuurder bepalen wie er aan het woord komen en hoe het gesprek wordt gevoerd.

Ondanks dat de bestuurder bij de studenten op bezoek is, verloopt de ontmoeting volgens de voorwaarden die de volwassen organisatoren stellen aan een ontmoeting met overheidsrepresentanten. Er is dan ook sprake van een 'invited space' waarin de jongeren uiteindelijk de genodigden zijn, en niet de bestuurder (Gaventa, 2006). De jongeren mogen met de bestuurder

in gesprek mits ze in de microfoon praten, zich aan hun voorbereide pitch houden en opstaan wanneer ze wat willen zeggen. Veel van de jongeren vinden het zichtbaar spannend om op deze manier het gesprek te voeren en we zien meerdere jongeren die hun mening en ervaringen niet op deze manier publiekelijk durven delen. De ontwikkeling van de eigen politieke visie van de aanwezige jongeren krijgt minder ruimte, aangezien jongeren soms streng worden toegesproken door de bestuurder als zij het niet met een bepaalde stellingname eens is, zonder eerst door te vragen. Dit leidt tot frustraties onder de aanwezige jongeren, die er naar neigen om af te haken, aangezien ze het gevoel hebben dat hun beleving niet voorop staat.

In de verhouding tussen de aanwezige jongeren en de bestuurder en organisatoren zien we dat er sprake is van 'adulthood'. Dit is de overtuiging dat de manier van werken en denken van volwassenen eigenlijk beter en professioneler is dan die van jongeren (Bell, 2010; Conner et al., 2016; Bertrand et al., 2020). Volwassenen bepalen bijvoorbeeld hoe jongeren politiek moeten participeren. Uitingen van adulthood kunnen het controleren en disciplineren zijn van jongeren omdat deze door een jong iemand geuit is. Adulthood heeft verschillende vormen. Onderzoekers naar jongerenparticipatie onderscheiden een internaliserende en een externaliserende vorm (Conner et al., 2016). Bij de externaliserende vorm gedragen volwassenen zich op een manier die jongerenparticipatie (on)bewust beperkt. De volwassene geeft bijvoorbeeld toe de mening van een jongere niet serieus te nemen of deze niet mee te nemen in relevante besluitvorming. Dit is zichtbaar in het gesprek wanneer de bestuurder 'jullie zijn goed stom' zegt tegen de jongeren in de discussie over corona vaccinaties. Bij de internaliserende vorm gaan jongeren de gedragingen van volwassenen zelf toepassen. In deze ontmoeting kregen bijvoorbeeld vooral jongeren het woord die een vraag stelden in de vorm van een pitch die aan de verwachtingen van hun docent voldeed.

De aanwezige jongeren ervaren weinig invloed op het verloop van deze ontmoeting. Het ging om een eenmalige ontmoeting waarin te weinig tijd was om

te werken aan een duurzame vertrouwensband tussen overheidsrepresentanten en jongeren. Het is voor ons onduidelijk of de bestuurder na het gesprek nog eens terug is gekomen bij deze jongeren om te reflecteren op de betekenis van de bijeenkomst voor haar als bestuurder, en terug te koppelen wat zij precies met de input van de aanwezige jongeren heeft gedaan.

Aangezien het onduidelijk is hoe aan deze ontmoeting verder gevolg is gegeven met feedback of terugkoppeling, ligt schijnparticipatie op de loer. Brady et al. (2020) stellen dat effectieve processen van politieke participatie en democratisch leren juist duurzame betrokkenheid vragen. Eenmalige ontmoetingen zoals dit gesprek over vrijheid dragen niet bij aan het vergroten van de daadwerkelijke invloed van jongeren op beleidsprocessen. Dergelijke eenmalige ontmoetingen tussen jongeren en overheidsrepresentanten kunnen juist bij jongeren die al weinig politiek vertrouwen én zelfvertrouwen hebben leiden tot een gevoel van vervreemding, zeker als zij zich in een minder geprivilegieerde maatschappelijke positie bevinden. Daarmee dragen dit soort ontmoetingen ook niet bij aan hun linking sociaal kapitaal. Er is in politieke debatten of andere eenmalige events waarin representanten van de overheid in de spotlights staan en vragen van jongeren beantwoorden vaak onvoldoende tijd om gedeelde sociale normen, gedeelde opvattingen over politieke principes als rechtvaardigheid, of gedeelde doelstellingen te formuleren. Hiervoor lenen langdurige samenwerkingen met jongeren waarin voldoende tijd wordt genomen om te werken aan een vertrouwensband, en waarin jongeren en volwassen begeleiders samen beslissen over zowel de vorm als de inhoud, zich meer.

3.3 Op zoek naar koers in een jongerenraad

Een van de stadsdelen wil de participatie van jongeren aanwakkeren. Daarom start op initiatief van het stadsdeel een ambassadeurstraject voor jongeren en jongvolwassenen. Verschillende medewerkers geven aan dat dit écht een prioriteit is en een van de stadsdeelbestuurders zegt dat ze zeker van plan is naar de adviezen van jongeren te luisteren. Het traject wordt vormgegeven en uitgevoerd door een projectbureau dat in andere steden succesvolle projecten rondom burgerparticipatie heeft ontwikkeld. Op de website van de ambassadeurs valt te lezen dat de jongeren meepraten, meedoen en meebeslissen. Een deel van het programma ligt vooraf vast, maar er is ook ruimte voor de inbreng, de wensen en voorkeuren van de jongeren. Het is de bedoeling dat de ambassadeurs elke twee weken een ontmoeting hebben in het stadsdeelhok. Daarnaast hebben ze contact via WhatsApp. De jongeren werken aan adviezen die ze presenteren aan de stadsdeelcommissie. Deze adviezen kunnen klein en groot zijn. In de periode dat wij ze volgen werken ze aan een klein advies. Ze worden hierin begeleid door een vaste begeleidster die af en toe collega's uitnodigt ter ondersteuning.

Ondanks uitvoerige werving door middel van posters, schoolbezoeken en het aanspreken van de netwerken van jongerenwerkers valt de opkomst tijdens de eerste bijeenkomst wat tegen. Er zijn zeven jongeren die overwegen deel te nemen en uiteindelijk doen er ook ongeveer zeven jongeren mee aan het traject. Er is ruimte voor meer jongeren en als we twee maanden later op de website kijken staat de werving nog altijd open. Er doen voornamelijk meisjes met een theoretisch opleidingsniveau mee. Meerdere deelnemers zitten in de eindfase van een universitaire studie, de jongste deelnemer zit in de bovenbouw van het VWO. Er doet ook een MBO student mee. Tijdens de bijeenkomsten die we bijwonen zijn er steeds tussen de twee en vier jongeren in wisselende samenstelling aanwezig. De rest is afwezig vanwege school of persoonlijke omstandigheden. De jongeren vertellen ons dat ze veelal meedoen omdat er 'iets' moet gebeuren in het stadsdeel, daarnaast zien ze het ook als een manier om iets om handen te hebben.

In de pauze van de eerste bijeenkomst spreken we bijvoorbeeld twee meiden. We vragen een van hen of ze gaat deelnemen aan het traject. Ze antwoordt zelfverzekerd dat ze het echt wel gaat doen. We vragen haar wat ze wil gaan aanpakken, maar dat weet ze nog niet. Voor corona wist ze het heel goed. Ze was veel buitenshuis, zag veel van de wijk en wist precies te zeggen wat ze anders wilde. Nu is het lastiger, maar ze ziet de jongerenambassadeurs als een kans om er weer op uit te gaan en weer meer in de wijk te zijn. Haar vriendin is met haar meegekomen. Zij gaat het niet doen geeft ze direct aan. Ze heeft te weinig tijd en moet [haar eigen woorden] haar grenzen bewaken.

De deelnemende jongeren willen iets betekenen voor andere jongeren in hun stadsdeel, maar het kost tijd om tot concrete ideeën te komen. Het traject is nieuw en de jongeren ogen zoekend. Ze signaleren van alles. Ze geven aan dat hun stadsdeel verandert, het is minder gezellig geworden, er is weinig te doen, de speeltuinen zijn verwaarloosd en de huizen zijn duur. De problemen waar de jongeren over spreken zijn groots, hun ideeën voor oplossingen idealistisch en meerjarig. De begeleidster is gedreven om de jongeren te helpen om tot concrete adviezen te komen, want er is 'budget om ook echt iets te gaan doen', mits de beleidsadviseur die betrokken is vanuit het stadsdeel ook achter het advies staat. Tegelijkertijd leggen de begeleidster en de beleidsadviseur er ook de nadruk op dat de adviezen van de jongeren wel praktisch en uitvoerbaar moeten zijn, en dat de ambassadeurs ook een functie hebben in het begrenzen van de verwachtingen van jongeren uit het stadsdeel. Het gaat in de gesprekken tijdens de bijeenkomsten veel over de noodzaak om dingen die niet kunnen aan andere jongeren in het stadsdeel uit te leggen: 'als iets niet kan is het belangrijk dat we als gemeente uitleggen waarom

iets niet kan'. De jongerenambassadeurs lijken door de betrokken volwassenen niet alleen gezien te worden als representanten van hun leeftijdsgenoten richting het stadsdeel, maar ook omgekeerd als representanten van de gemeente richting hun leeftijdsgenoten. Deze tweede verwachting lijkt vooral te leven bij het stadsdeel.

Na drie bijeenkomsten over een tijdspanne van twee en een halve maand lijken de jongeren elkaar wel gevonden te hebben, maar is het nog niet duidelijk waar de jongerenambassadeurs precies voor staan en wat hun taak is. De deelnemers kletsen in de pauzes gezellig en gaan na de bijeenkomsten ook samen het gebouw uit. In de korte gesprekken die we met hen voeren lijken ze ook gematigd positief over hun deelname. Ze weten nog niet helemaal waar ze naartoe werken, maar ze vinden het best leuk. De jongeren geven meermaals aan dat ze échte impact willen hebben, maar hoe ze dat voor elkaar kunnen krijgen en op welk gebied ze dan impact willen maken blijft onduidelijk. Tijdens de bijeenkomsten doet de begeleidster suggesties zoals het samenbrengen van verschillende partijen rondom het thema krapte op de woningmarkt. Ze faciliteert het gesprek tussen de jongeren, maar de jongeren zijn veelal in interactie met de begeleidster zelf. Een jongere draagt iets aan, de begeleidster geeft sturing en soms geeft een andere jongere een reactie.

Op initiatief van de begeleiding wordt er in de laatste bijeenkomst voor de vakantie gepraat over communicatie en marketing. De jongeren worden begeleid in het maken van logo's, ze oefenen pitches en denken na over hun website, terwijl ze nog geen duidelijke overeenstemming hebben over waar ze heen willen. Er ontstaat in deze bijeenkomst meermaals discussies over het gebruik van beeldmateriaal tussen de trainer en de jongeren. De jongeren zijn allemaal op de foto geweest en de eindresultaten worden op het grote scherm getoond. De trainer ziet het voor zich dat gemaakte foto's op LinkedIn gedeeld kunnen worden, maar de jongeren lijken hier minder enthousiast over. Een jongere geeft zachtjes aan dat ze het niet zo leuk vindt om online te staan.

Als we in december op de website van de ambassadeurs kijken blijkt dat ze dit jaar twee adviezen hebben opgeleverd. Een daarvan gaat over het beter bekend maken van het aanbod (sport, spel en ontspanning) voor jongeren in Noord. Ze stellen hiervoor een plezier- en participatiemarkt voor. Een ander advies gaat over veiligheid. Daarnaast blijkt uit hun sociale media dat ze enkele ontmoetingen hebben gehad met onder andere de stadsdeelcommissie en ambtenaren van het stadsdeel.

Deze jongerenraad is een goed voorbeeld van een praktijk van formele politieke participatie, waarbij jongeren niet eenmalig in contact komen met representanten van de overheid, maar gedurende een langere periode begeleid worden in een proces van institutionele inspraak. Aangezien het initiatief voor het opzetten van de jongerenraad ligt bij het stadsdeel en de jongeren een budget voor hun plannen ter beschikking krijgen wanneer de volwassen begeleiding en een beleidsadviseur van de gemeente instemmen met hun plannen, gaat het hier om een 'invited space'.

De jongeren zijn uitgenodigd om op voorwaarden van professionele volwassenen deel te nemen aan politieke participatie (Gaventa, 2006). De jongeren zitten dicht bij het besluitvormingsproces van de gemeente omdat

ze direct adviezen aan de stadsdeelcommissie mogen uitbrengen en regelmatig beleidsadviseurs en stadsdeelbestuurders kunnen ontmoeten. Tijdens de bijeenkomsten wordt echter niet helemaal duidelijk hoeveel beslissingsbevoegdheid de jongeren precies hebben. Ze komen er nog weinig aan toe om een eigen agenda te ontwikkelen en de stem van de volwassen begeleiders is vaak dominant in gesprekken over hoe de organisatie van de raad aangepakt zou moeten worden, zoals blijkt uit de discussie over het gebruik van beeldmateriaal op sociale media. De 'zichtbare macht' van de jongeren is nog niet duidelijk vastgesteld. Daarnaast spelen ook verborgen macht en onzichtbare macht een rol. Jongeren met een praktisch opleidingsniveau zijn ondervertegenwoordigd in de raad en de jongeren die deelnemen aan de raad zijn nog voornamelijk met

elkaar en de begeleiding in gesprek, en nog niet met andere jongeren uit het stadsdeel.

Het is daarom nog niet duidelijk welke perspectieven, wensen en behoeften breder onder jongeren leven in het stadsdeel. In de periode dat wij de raad hebben gevolgd gingen de beslissingen die de deelnemende jongeren met de begeleiding namen vooral over het inrichten van de raad zelf, en nog minder over thema's die speelden in de buurt. Ondanks dat de jongerenraad directe adviezen heeft kunnen uitbrengen aan de stadsdeelcommissie is het in de eerste zes maanden van het bestaan van de jongerenraad nog niet duidelijk in hoeverre er linking sociaal kapitaal heeft kunnen ontstaan. Er is sprake van respectvol contact en wederzijds vertrouwen tussen de jongerenraad en het stadsdeel. Dit blijkt uit het enthousiasme en de steun die betrokken beleidsadviseurs uitspreken voor het initiatief van de jongerenraad, de toezegging van de stadsdeelbestuurder dat zij de adviezen van de jongeren heel serieus zal nemen, én de positieve houding van de jongeren richting de betrokkenen vanuit het stadsdeel. Het ontwikkelen van gedeelde sociale normen, een gedeeld gevoel van sociale rechtvaardigheid en gemeenschappelijke doelen vraagt echter meer tijd.

De jongerenraad wordt begeleid door een externe organisatie, en niet door beleidsadviseurs van de gemeente. Hierdoor blijven de momenten van ontmoeting tussen de jongeren en representanten van de overheid beperkt. Het vraagt meer tijd om elkaar echt te leren kennen, en om in de relatie tussen jongeren en het stadsdeel verschillende ervaringen, perspectieven en normen met elkaar uit te wisselen en af te stemmen. Pas daarna kan toegewerkt worden naar gezamenlijke doelen die door de verschillende partijen gedeeld worden. In de eerste maanden hebben de jongeren twee adviezen kunnen uitbrengen waarvan we op het moment van dit onderzoek nog niet wisten hoe de stadsdeelcommissie en stadsdeelbestuurders hierop hebben gereageerd.

De jongerenraad kan zeker gezien worden als een plek van democratisch leren. De deelnemende jongeren maken kennis met medewerkers van het stadsdeel en ontdekken hoe beleid wordt gemaakt. Ze leren wat er

komt kijken bij het formuleren van een advies dat voldoet aan institutionele verwachtingen en daarmee door beleidsmakers en bestuurders op lokaal niveau serieus wordt genomen. De jongeren spreken af op het stadsdeelkantoor, en leren daarmee ook de fysieke ruimte kennen waar beleid wordt gemaakt voor hun leefomgeving. De praktijk van de jongerenraad kan gekenmerkt worden als een deliberatieve ruimte. Deliberatieve ruimten worden vaak door volwassenen geleid en vormgegeven vanuit het idee dat jongeren recht hebben om deel te nemen aan democratische processen (Brady et al., 2020). Jongeren nemen deel aan formele overleg- en beslisstructuren en leren zo de werking van de institutionele politiek van binnenuit kennen. Het zijn oefenplaatsen waar jongeren skills kunnen ontwikkelen die in democratische processen een rol spelen, zoals vergaderen, debatteren, werken met collectieve besluitvorming en agendasetting. We zien dat de deelnemers enthousiast zijn over de jongerenraad als plek om nieuwe skills te ontwikkelen, maar vooral omdat de jongerenraad voor hen een ontmoetingsplek is waar ze in contact komen met leeftijdsgenoten met vergelijkbare interesses. Er is in de onderzoeksliteratuur echter ook kritiek op deliberatieve ruimtes (Brady et al., 2020; Taft & Gordon, 2013). Ze worden opgezet vanuit goede intenties, maar ook sterk beïnvloed door wat gangbaar is in de dominante politieke orde. Het lukt vaak niet om jongeren echt invloed te geven. Verschillende tekortkoming uit de literatuur zien we ook terugkomen bij dit initiatief.

Feringa (2013) onderzocht hoe jongerenraden in Nederland opereren. De resultaten die voortkomen uit dit onderzoek zijn behulpzaam om de praktijk van de jongerenambassadeurs uit het stadsdeel mee te duiden. Ook Feringa wijst aan dat jongerenraden leerzaam en betekenisvol zijn voor deelnemende jongeren. Ze denken na over hun woonplek, ontwikkelen doelen en maken plezier. Het blijkt voor initiatiefnemers echter ook vaak lastig om representatieve raden te vormen als het gaat om samenstelling op achtergrondkenmerken zoals sekse, leeftijd en opleidingsniveau. Dit is ook zichtbaar bij deze jongerenraad, waar uiteindelijk alleen meisjes overblijven en de meeste deelnemers hoogopgeleid zijn. Daarnaast zijn veel raden maar beperkt representatief omdat contact tussen de raad en andere jongeren

in de steden waar ze actief zijn maar mondjesmaat tot stand komt. Dit zien we ook bij de jongerenraad in het stadsdeel. Ze zijn er nog niet in geslaagd om op een betekenisvolle manier connectie te maken met andere Amsterdamse jongeren.

Feringa (2013) toont daarnaast aan dat begeleiders, jongeren en beleidsadviseurs er andere doelen op na kunnen houden terwijl de verschillen tussen deze doelen onbesproken blijven. Jongeren komen veelal voor plezier, begeleiders zijn gericht op invloed en ontplooiing en beleidsambtenaren op efficiëntie en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Ook deze verschillende doelstellingen lijken we te zien bij de jongerenambassadeurs. De jongeren groeien naar elkaar toe, ze hebben het gezellig in de pauzes en weten elkaar beter te vinden. Ze zijn ook idealistisch en hebben grote dromen, maar hiervan wordt al snel duidelijk dat ze niet op korte termijn gerealiseerd gaan worden, en de begeleiders moedigen de jongeren aan kleiner te denken. De begeleidster is gericht op ontplooiing en resultaat en vertaalt de ideeën van jongeren naar concrete haalbare stappen. Ze stelt bijvoorbeeld een markt voor als jongeren aangeven dat er weinig te doen is in het stadsdeel. Daarnaast is het bedrijf waarvoor zij werkt ook gericht op zichtbaarheid en marketing. De begeleiders laten meermaals vallen dat het belangrijk is dat de jongeren een goed verhaal hebben, dat de website afgemaakt wordt en dat ze vindbaar zijn op sociale media. De jongeren lijken hier minder enthousiast over. De beleidsadviseurs hebben het traject vormgegeven vanuit de noodzaak tot contact met jongeren in de stad en de wens om bezig te zijn met jongerenparticipatie omdat ze dat belangrijk vinden, maar ook omdat ze graag willen dat het voor jongeren duidelijk wordt wat ze wel en niet van de gemeente kunnen verwachten. Zij hebben dan ook de onuitsproken verwachting dat de raad niet alleen voor de belangen van jongeren opkomt, maar ook jongeren informeert over de belangen van de gemeente.

Tot slot blijkt het voor jongeren lastig om te overzien hoe ze invloed kunnen uitoefenen binnen het systeem van institutionele politiek (Feringa, 2013). Het lukt jongeren vaak niet om ideeën zelfstandig te vertalen naar concrete adviezen en activiteiten. Ook dit zien we terug

bij de jongerenraad in het stadsdeel. De jongeren uiten soms heldere analyses van wat ze verbeterd zouden willen zien in hun stadsdeel, maar het hoe lijkt voor hen ongrijpbaar. Hierin worden ze ondersteund door de begeleiding, maar in die ondersteuning vervaagt de lijn tussen wat de jongeren écht zelf willen en wat de begeleiding realistisch en haalbaar vindt. Uit wetenschappelijke literatuur over jeugdparticipatie blijkt ook dat het gevaar dreigt dat jongerenraden minder effectief worden wanneer mechanismen van geëxternaliseerd en geïnternaliseerd adultisme de overhand krijgen (Connor et al., 2016). Wanneer jongeren niet vanaf het begin duurzaam worden begeleid en voldoende middelen en kennis ter beschikking krijgen om gedegen adviezen te formuleren, dan kan er sprake zijn van 'setting up for failure'. Dit gebeurt wanneer een jongerenraad niet voldoende deelnemers heeft, of wanneer jongeren een informatie achterstand houden ten opzichte van beleidsmakers, of wanneer er onvoldoende structuur en continuïteit in de bijeenkomsten van de raad is om tot concrete, gezamenlijke doelstellingen te komen.

Al met al is de jongerenraad in deze beginnende fase van waarde voor de deelnemende jongeren op het gebied van democratisch leren. De vraag is of het ook zal lukken om de jonge deelnemers echte invloed te geven op het beleid dat hen aangaat en of de raad ook van waarde kan zijn voor andere jongeren in het stadsdeel, door de wensen van deze jongeren te betrekken in het traject en betekenisvolle resultaten te boeken.

3.4 Een gezellig politiek café

We zijn aanwezig bij een politiek café van een jongerenwerkorganisatie, en zitten in een hoekje mee te kijken. Over enkele dagen zijn de gemeenteraadsverkiezingen. Het jongerenwerk heeft deze activiteit georganiseerd om jongeren kennis te laten maken met de politiek. Het politiek café vindt plaats bij hen op locatie, in een jongeren centrum. We zien een groot verschil tussen hoe jongeren tijdens deze activiteit door de ruimte bewegen en hoe ze dat deden tijdens andere politieke debatten die we de afgelopen periode hebben geobserveerd. Er wordt gelachen, jongeren lopen heen en weer. Ze praten met vrienden of jongerenwerkers. Er wordt geknuffeld, af en toe een stukje meegerapt met de hiphop muziek die op staat. Tijdens de bijeenkomst zitten jongeren op hun mobiel en maken ze foto's. Deze activiteit vindt plaats in hun eigen ruimte, zij bepalen de sfeer. De jongeren lijken meer te durven, ze sluiten hun mobieltjes aan op de boxen om muziek te draaien, lopen in en uit wanneer ze willen en verplaatsen zich door de verschillende ruimtes in het pand. Het is er gezellig. Tegelijkertijd wordt de sfeer ingetogener tijdens het vraaggesprek met de drie politici. Aan dit gesprek nemen de jongeren minder actief deel, ze lijken meer in hun eigen wereld te keren. Ze kijken verveeld, hangen onderuit of praten met elkaar. Ze grijnzen af en toe naar een buurman/buurvrouw om een grapje of als een andere jongere iets wil zeggen.

Het was het idee om voorlichting over het politiek systeem te combineren met een vragenronde aan politici en een debat, maar om onbekende redenen begint het debat later en wordt de voorlichting overgeslagen. Vooraan zitten drie (kandidaats) politici. Het valt op dat de gasten een andere taal spreken dan de jongeren. Ze proberen wel alle drie de brug te slaan. De een doet dit door een appel te doen op de verantwoordelijkheid van de jongeren (dit is waarom jullie zouden moeten stemmen), de ander door onderwerpen te bespreken waarvan ze denkt dat ze zullen aanslaan bij de jongeren (sport) en de laatste door voorbeelden te gebruiken van zaken die de jongeren waarschijnlijk kennen (playstations). De jongeren stellen vragen, die vervolgens worden beantwoord, maar het taalgebruik is soms ingewikkeld. Zo veronderstelt een van de sprekers dat de jongeren wel weten wat een wethouder doet. Een ander duikt in de geschiedenis van de PvdA: "Vijf jaar geleden toen de PvdA met de VVD is gaan regeren hebben we fouten gemaakt." Een echt gesprek komt dan ook lastig op gang. Het verloopt in golven, soms is er een vraag of antwoord dat kort de interesse van meerdere jongeren wekt. Er is dan even aandacht, bijvoorbeeld als het gaat om gratis sporten op de nieuwe atletiekbaan in de buurt of de politieke voorkeur van de kinderen van een van de sprekers. De aandacht dooft echter ook snel weer uit. Snapchat, de vrienden naast de jongeren of gewoon achteruit leunen is leuker.

Als we naderhand jongeren aanspreken blijkt dat veel jongeren niet bezig zijn geweest met de inhoud van de activiteit. Ze zeggen dingen als: 'Ik heb het niet gevolgd, politiek is niet echt ons ding.' Een ander groepje zegt: "Nee ik heb niet geluisterd, ik was met hun [wijst naar vrienden] bezig." We vragen een jongere die we al de hele avond af en aan spreken wat zijn vrienden en hij ervan vonden. Hij zegt: "Ik heb het wel gevolgd, ik begreep alles." Deze jongere vertelde ons aan het begin van de avond nog nul interesse te hebben voor politiek, maar gedurende de avond vertelt hij ons steeds meer over zijn politieke ideeën.

Aan het eind van de avond spreken we twee meiden aan. Ze zien er iets ouder uit en we willen weten of ze gaan stemmen. Ze zijn beiden zeventien jaar en hebben een deel van het debat gemist. Daarom willen ze daar niet echt wat over zeggen. We vragen wat ze belangrijk vinden op politiek gebied. Ze vinden het vooral belangrijk dat er plekken zijn voor jongeren, om echt iets te doen: "Zoals nagels doen enzo." Als we vragen naar de verkiezingen geven ze aan niet te weten dat ze mogen stemmen volgende week. Ze willen wel gaan uitzoeken hoe dat zit: "Ik ga echt niet zomaar op iemand stemmen

hoor, het moet wel goed zijn," zegt één van de meiden. De ander: "Hoe heet die vrouw van Black Lives Matter." We vragen of ze Sylvana Simons van Bij1 bedoelen. "Ja! Die bedoel ik. Maar ik ga niet zomaar stemmen omdat ze voor zwarte mensen is hoor. Mijn stem telt wel, stel je voor Groenlinks en D66 staan gelijk." We vragen of ze van plan zijn te gaan stemmen nu ze weten dat het kan. "We gaan het nog onderzoeken", zeggen ze aarzelend. "Als we tijd hebben..."

Sprankeltje hoop

In dit voorbeeld is sprake van politieke participatie omdat jongeren vrijwillig naar het jongeren centrum komen om deel te nemen aan een politiek café. Het gaat om jongeren die tot de doelgroep van het jongerenwerk behoren en aanwezig zijn omdat ze vaker in het jongeren centrum komen of een band hebben met de aanwezige jongerenwerkers. In de literatuur over jeugdparticipatie wordt het jongerenwerk gezien als een belangrijke informele context waarbinnen jongeren tot democratisch leren kunnen komen, zeker voor jongeren die in een grootstedelijke omgeving opgroeien (Brady et al., 2020).

Jongerenwerk is laagdrempelig en kan jongeren uitnodigen om zich tot politieke onderwerpen te verhouden in een setting waarin ze sowieso al komen voor hun vrijetijdsbesteding. Dit zien we ook bij dit politiek café. De jongerenwerkers die de activiteit hebben georganiseerd sluiten goed aan bij de leefwereld van jongeren en het café vindt plaats op een plek waar de jongeren graag komen. Zij bepalen mede de sfeer door hun vrienden mee te nemen en hun eigen muziek te draaien. Hierdoor zijn er jongeren aanwezig die niet zo snel zouden deelnemen aan formele inspraakactiviteiten die door de overheid zijn georganiseerd, en jongeren die niet al uit zichzelf goed op de hoogte zijn van ontwikkelingen in de politiek.

We zien echter ook dat de jongeren niet helemaal eigen regie hebben over de activiteit en niet de hele tijd actief betrokken zijn. In dit voorbeeld is ook sprake van 'verborgen macht' zoals Gaventa (2006) het noemt, omdat het niet duidelijk is wie bepaald heeft welke politici zijn uitgenodigd voor het gesprek, en welke onderwerpen op de agenda staan. De jongerenwerkers hebben hierin het voortouw genomen en het is voor ons niet helemaal duidelijk in hoeverre er ook jongeren bij de voorbereiding betrokken zijn geweest. Hoewel we zien dat de ontmoeting plaatsvindt in een ruimte waar jongeren zich veilig en vertrouwd voelen, is ook te zien dat de aanwezigheid van politici er voor zorgt dat de jongeren zich gaandeweg de bijeenkomst (meer) gaan gedragen als een gast in eigen ruimte. We zouden daarom kunnen zeggen dat hier sprake is van een combinatie van een 'invited en een created space' (Gaventa, 2006). De jongeren zijn immers uitgenodigd door de jongerenwerkers, maar de jongeren geven wel

zelf vorm aan de sfeer en setting tijdens de ontmoeting en bepalen zelf hoe ze deelnemen aan deze activiteit. De insteek van het politiek café is om jongeren te informeren over de institutionele politiek. Het idee lijkt te zijn dat jongeren eerst goed geïnformeerd moeten zijn, alvorens zij een goede keuze voor hun stem bij de aankomende verkiezingen kunnen maken. Hoewel de opzet van de activiteit niet van tevoren is afgestemd met jongeren en de politici hebben gekozen voor de inhoudelijke thema's die ze willen bespreken, laat dit voorbeeld zien dat een vertrouwde plek waar jongeren zich thuis voelen bijdraagt aan het betrekken van jongeren bij activiteiten van politieke participatie. Het verloop van de activiteit lijkt op andere ontmoetingen tussen politici en jongeren die we hebben geobserveerd: politici beantwoorden vragen van jongeren uit de zaal en zijn veel zelf aan het woord. Toch is de sfeer anders: we zien dat de aanwezige jongeren ontspannen zijn, zich vrij door de ruimte bewegen en plezier heb-

ben met elkaar. Er zijn weinig restricties en ze mogen zelf vragen stellen.

Hun enthousiasme en betrokkenheid is tijdens het gesprek vooral voelbaar wanneer het over onderwerpen gaat die dicht bij hun eigen belevingswereld staan. Zodra de nadruk meer komt te liggen op de institutionele wereld waarin politici en beleidsmakers opereren, verslapt hun aandacht. De antwoorden die de politici op de vragen van de jongeren geven zijn bij vlagen overtuigend voor hen en op andere momenten niet.

Het gesprek verloopt af en toe stroef. Politiek is voor veel jongeren in de zaal een ver van hun bed show. Een deel van de jongeren is die middag op straat aangesproken door jongerenwerkers die zij kennen om naar binnen te komen voor deze avond. Zij zijn misschien alleen gekomen vanwege het eten, de vrienden of de aanwezige jongerenwerkers. Tegelijkertijd is het voor een aantal jongeren toch een waardevolle eerste kennismaking met politieke onderwerpen. Slechts enkele jongeren verlaten het programma en bij meerdere aanwezige jongeren lijkt een eerste zaadje geplant om over de verkiezingen na te denken. Zij komen los gedurende de avond en aan het eind van de avond vindt er een debat plaats waarin enkele jongeren scherp en goed beargumenteerd uit de hoek komen over een onderwerp dat ze niet van tevoren hebben voorbereid. Zo zien we dat er tijdens deze activiteit voor een deel van de aanwezige jongeren democratisch leren heeft plaatsgevonden. Ze zijn niet alleen geïnformeerd over de verkiezingen en de standpunten van verschillende politieke partijen, maar hebben ook nagedacht over de politieke onderwerpen die ze zelf belangrijk vinden en een aantal hebben zich in het debat ook over deze onderwerpen uitgesproken. We zien dat de aanwezige jongerenwerkers een belangrijke rol kunnen spelen in het proces van democratisch leren van jongeren die uit zichzelf geen interesse tonen voor politiek. De jongerenwerkers nodigen hen uit om aan een gesprek deel te nemen dat niet direct binnen hun comfort zone ligt, maar wel plaats vindt in een omgeving die voor hen veilig en aansprekend is, en waar geen hoge eisen aan hun deelname worden gesteld.

Het thuisgevoel dat jongeren ervaren op deze plek draagt bij aan deze mogelijkheid om tot democratisch

leren te komen. Dit kunnen we duiden aan de hand van het concept 'body at home' van Sara Ahmed (2007). Ze gebruikt dit concept om uit te leggen hoe in een sociale omgeving de aanwezigheid van bepaalde mensen wordt opgemerkt wanneer ze er anders uitzien of zich anders gedragen dan de algemeen geldende norm in die omgeving, terwijl de aanwezigheid van anderen die passen binnen het verwachtingspatroon als vanzelfsprekend geldt. Ahmed merkt op dat in institutionele settings veel mensen een achtergrond met elkaar delen, waardoor ze weten wat in een bepaalde context gewenst gedrag is en hoe instituten en ruimtes zich laten vormgeven door de dominante groep in deze ruimtes. Hierdoor kunnen mensen die tot de dominante groep behoren zich thuis voelen en vrij bewegen door deze ruimtes, terwijl mensen die niet tot de dominante groep behoren zich vaak ongemakkelijk en bekeken voelen in dezelfde ruimte. Ahmed's (2007) 'body at home' gaat voornamelijk over witheid in instituties, maar leent zich ook om situaties te duiden waarin kleur niet de dominante factor is. In dit vignet wordt duidelijk dat het gevoel dat je ergens thuishoort bijdraagt aan het in contact brengen van jongeren met de politiek, zeker als het gaat om jongeren van kleur die opgroeien in een achtergestelde wijk. De ruimte is voor de jongeren bekend, er is lekker eten en bekende muziek. Ze krijgen knuffels als ze binnenkomen, de jongerenwerkers vragen aan veel jongeren kort hoe het gaat en er wordt over en weer (tussen jongerenwerker en jongere) geplaagd. De jongeren zijn thuis op deze plek, ze zijn een 'body at home'. Ze weten wat wel en niet de bedoeling is in deze ruimte. In veel andere participatiesettingen zien we dit gevoel niet terug bij de aanwezige jongeren. De jongeren ogen dan geremd en aftastend, terwijl de overheidsvertegenwoordigers veel meer op hun plek lijken te zijn. Wanneer de politici zich wel een 'body at home' voelen in een ontmoeting, maar de jongeren niet, dan belemmert dit de participatie van jongeren, zeker als het gaat om jongeren die in een gemarginaliseerde omgeving opgroeien en toch al afstand ervaren tot de institutionele politiek.

Als we vanuit linking sociaal kapitaal naar dit vignet kijken, dan zien we dat de relatie tussen de jongerenwerkers en de jongeren een belangrijk succesingrediënt van deze ontmoeting is. Het jongerenwerk kan gezien worden als een youth-adult partnership waarin

jongeren en volwassenen gezamenlijke beslissingen nemen en plannen maken om hun leefomgeving te verbeteren, bepaalde issues op de agenda te zetten of hun gemeenschap te versterken. Jongeren en volwassenen reflecteren hierbij samen op wat volgens hen nodig is. In deze activiteit zien we het begin van zo'n youth-adult partnership in de gelijkwaardige manier waarop jongeren en jongerenwerkers zich tot elkaar verhouden. Het ontbreekt echter aan 'authentic decision making' (Zeldin et al., 2013), wat een belangrijk kernelement is van youth-adult partnerships. Hieronder wordt verstaan dat jongeren ruimte krijgen om actief deel te nemen aan beslissingsprocessen. In het geval van deze activiteit is dit naar ons weten niet gebeurd. Een tweede kernelement van youth-adult partnerships is 'reciprocal activity' waarbij wederkerig leren plaatsvindt (Zeldin et al., 2013). In dit voorbeeld leren jongeren vooral van de perspectieven en ervaringen van politici, maar is er weinig aandacht voor wat politici precies van jongeren hebben geleerd door deel te nemen aan deze activiteit. Er was duidelijker sprake geweest van een partnerschap als de aanwezige politici zich ook le-

rend hadden opgesteld en hun leerervaringen hadden gedeeld. We hebben geen linking sociaal kapitaal zien ontstaan in deze activiteit omdat er weinig ruimte was voor jongeren om hun eigen ervaringen en perspectieven inzichtelijk te maken voor de aanwezige representanten van de overheid, omdat er geen gemeenschappelijke doelen zijn geformuleerd en de jongeren niet aantoonbaar meer invloed hebben gekregen. Het is niet duidelijk of er door deze activiteit een betere band is ontstaan tussen jongeren en politici, en er zijn nog geen nieuwe samenwerkingsrelaties ontstaan. Het is ook onduidelijk wat er met de onderwerpen die door jongeren zijn aangedragen gaat gebeuren binnen de gemeentelijke politiek. De jongeren zijn wellicht beter geïnformeerd naar huis gegaan na deze activiteit, maar ze hebben niet meer tools gekregen om daadwerkelijk invloed uit te oefenen op hun leefomgeving. Desondanks geven de twee meisjes die we na afloop spraken wel aan dat het de moeite waard was om er bij te zijn en dat ze overwogen om te gaan stemmen.

3.5 Ruimte om je eigen verhaal te vertellen

We zijn bij een uitvoering van de theatershow BIMS. De geschiedenis van stadsdeel Zuidoost en de toenemende gentrificatie spelen een sleutelrol in het theaterstuk waarin vier jongeren met een Surinaamse achtergrond zichzelf spelen en een inkijkje geven in het alledaagse leven in de Bijlmer. Alle betrokken makers zijn afkomstig uit Zuidoost.

Een fragment:

De lichten in de theaterzaal zijn gedimd. Op de achtergrond is getrommel op een djembé hoorbaar. Het getrommel wordt steeds luider en luider. Op het grote scherm start een film. Terwijl een anonieme stem begint met vertellen over het verleden van Zuidoost zijn één voor één korte fragmenten van de acteurs van de voorstelling op het scherm zichtbaar. Ze kijken diep in de camera en praten soms mee met de stem op de achtergrond.

...

"1950 – 1959: Amsterdam moet net als de rest van Nederland uitbreiden, want door de tweede wereldoorlog waren er veel huizen verwoest. In 1960 worden de eerste concrete plannen van de Bijlmermeer gepresenteerd. 40.000 huizen, waarvan 90% hoogbouw. 1966: de eerste steen van de Bijlmermeer werd gelegd. De vorm? Een raat. Een honingraat. Een bijenraat gevormd door grote betonnen flats. Gliphoeve in de G-buurt. Kruitberg in de K-buurt en Hofgeest in de H-buurt."

...

Nog een station, ver van de binnenstad. Houten perrons, ver van de binnenstad.

...

"In grote stromen komen de nieuwkomers naar Nederland. Zonder baan en arm. Maar rijk aan hoop en dromen. Tolerantie is nog geen sleutel naar het hart. De Bijlmer is leeg. Niemand wil daar wonen.

Het is te ver weg van de stad, een doolhof, de grijze grauwe grillige betonnen blokken. Het betonnen beest schrok de witte middenklasse af. Gliphoeve stond leeg. En wij? Wij zoeken ruimte. In 1974 kraakte een groep Surinamers de flat. Ja, dat kon in die tijd. Als een huis meer dan twaalf maanden leeg stond en je had geen huis dan mocht je daar gewoon wonen. Kan je je dat voorstellen? O ja. Je moest wel een stoel meenemen. Voorschriften." "Ey sowieso shout out naar die ene stoel man, precies met die stoel is de Bims geboren."

...

Ons eigen station, ver van de binnenstad. Houten perrons, ver van de binnenstad.

Na afloop van de voorstelling spreken we jongeren uit het publiek. We vragen een van hen wat hij van de voorstelling vond. Hij komt zelf ook uit Zuidoost en geeft aan de verhalen uit de voorstelling te herkennen. Wat hem opvalt is de historie die in dit verhaal zit. "Gek eigenlijk dat we dit weer meemaken. Dat was heel duidelijk te zien." Hij refereert hierbij naar een deel van de voorstelling waarin zichtbaar werd dat de (voor)ouders van de huidige jongeren in Zuidoost ook hebben moeten strijden voor het behoud van hun plek in Zuidoost. Dit gebeurde destijds met het kraken van een flatgebouw in Zuidoost dat eigenlijk door de gemeente gesloopt en vervangen zou worden door een nieuwe en duurder flat, wat nieuwe bewoners van een hogere sociaaleconomische klasse had moeten aantrekken. De oorspronkelijke bewoners hebben de flat toen 'gekraakt', er hun thuis van gemaakt en zo een stokje weten te steken voor de plannen van de gemeente.

Simultaan aan de theatershow organiseert de producer van het theaterstuk in samenwerking met het Masterplan Zuidoost Lostwords. Dit is een theatrale gespreksavond waarin de jongeren de ruimte krijgen om door middel van rap, poëzie en acteerwerk hun eigen verhaal te doen rondom thema's die spelen in de leefwereld van jongvolwassenen in Amsterdam. Thema's die voorbij komen zijn onder anderen seksualiteit en geld. Wij wonen de avond over woonruimte in Zuidoost bij. De avond heeft de vorm van een talkshow met interactie met het publiek. Er zitten ook fragmenten uit de theatershow in. Er zijn drie representanten van de overheid die pas aan het einde van de avond een plek krijgen aan tafel. Twee daarvan werken voor de gemeente en zijn met hun werkzaamheden betrokken bij het thema wonen in Zuidoost. De derde persoon is een manager bij een organisatie die een alliantiepartner is van het Masterplan Zuidoost. Ook hij is vanuit het thema duurzaam wonen betrokken bij het Masterplan.

Meerdere jongeren vertellen dat de huizenprijzen nu zo hoog zijn dat ze niet denken nog een zelfstandige woning te kunnen krijgen in het stadsdeel waar ze zijn opgegroeid. Maar, ook al zijn er representanten van de overheid aan tafel die bezig zijn met een 'Masterplan' voor het stadsdeel om kansen voor jongeren te versterken: dit zorgt nog niet voor oplossingen of concrete acties om aan de slag te gaan met de problematiek. De ambtenaren benadrukken wel meermaals dat ze vaker met jongeren om de tafel willen zitten en dat deze gesprekken heel belangrijk zijn. Ook geven ze aan dat ze met een klankbordgroep zullen gaan werken om meer naar jongeren te luisteren, omdat ze veel van hen willen leren. De aanwezige jongeren zijn hier niet tevreden mee: luisteren alleen is niet genoeg, zeggen ze. Ze willen weten wat er gedaan wordt met de input van jongeren, want dit soort gesprekken zijn al vaak gevoerd. Eén van de jongeren zegt dat hij bovendien niet wil dat een volwassen sleutelfiguur in zijn eentje namens 'de jongeren van Zuidoost' spreekt in overleggen met de gemeente. Hij zegt: "Ik ben er ook om antwoorden te geven. Wij zijn er allemaal. We hoeven niet via hem benaderd te worden om er vervolgens als een soort van stagiaires bij te zitten. We are educated. Ik denk dat het echt ligt bij een directe samenwerking en direct aanspreekpunt creëren. Zodat wij ook kunnen geloven dat we het waard zijn om in die gesprekken te gaan zitten en beslissingen te nemen. Voor onze buurt. Snap je?" De jongeren geven aan dat ze betaald willen worden voor de adviezen die ze geven. De host benadrukt: "Het gevoel heerst in de community

dat er heel veel gegeven wordt aan informatie maar er geen output komt." Als wij onze jassen aantrekken en willen vertrekken komt een van de jongeren van de voorstelling naar ons toe. Hij heeft ook zijn verhaal gedaan tijdens de bijeenkomst: "Hoe vonden jullie het?" vraagt hij met een grote lach op zijn gezicht. We complimenteren hem met hoe hij zijn verhaal heeft verteld. We vragen hoe hij het vond. "Geweldig" zegt hij, "geweldig dat we ze gewoon vragen konden stellen. Ze zaten daar, zij kwamen naar ons toe. Wij hoefden niet naar hun." Hij hoopt dat de voorstelling en dit soort gesprekken jongeren uit Zuidoost erkenning bieden. Ze hebben hun verhalen proberen te vertalen in deze voorstelling. "En ook dat we niet opgeven, onze kracht behouden."

Sprankeltje hoop

Aangezien BIMS een theatervoorstelling is lijkt het misschien alsof hier geen sprake is van een activiteit van politieke participatie. Maar als we kijken naar de reacties van het jonge publiek op de voorstelling en naar de ontmoeting tussen jongeren en representanten van de overheid die naar aanleiding van de voorstelling werd georganiseerd, dan zien we dat hier wel degelijk sprake was van politieke participatie.

Het gaat om een informele activiteit, die zich niet direct verhoudt tot de formele politiek, maar waarin het wel gaat over het vinden van oplossingen voor collectief ervaren problemen van een bepaalde gemeenschap, in dit geval van jongeren die opgroeien in Amsterdam Zuidoost. In het gesprek naar aanleiding van de voorstelling krijgen jongeren ruimte om representanten van de overheid te bevragen over de manier waarop ze met deze problematiek omgaan, en om zelf oplossingen aan te dragen.

Tijdens de activiteiten rond BIMS hebben jongeren de gelegenheid om zowel hun eigen politieke visie te verwoorden als om hun wensen kenbaar te maken aan representanten van de institutionele politiek. Het initiatief ligt in dit geval duidelijk bij de jongeren zelf.

De regisseuse van het jeugdtheatergezelschap treedt op als gespreksleidster, de jonge acteurs hosten de avond en zetten aan de hand van hun eigen verhalen de thematiek neer waar ze het over willen hebben. De aanwezige representanten van de overheid zijn te gast en luisteren vooral tijdens het eerste gedeelte van de ontmoeting. We zien dat jongeren zich comfortabel voelen in de informele setting van het gesprek. Ze drukken zich uit op een manier die persoonlijk bij hen past, soms in een creatieve vorm. Omdat de jongeren zelf de spelregels van het gesprek bepalen is hier sprake van een 'created space' (Gaventa, 2006). Hun eigen ervaringen met opgroeien in een stadsdeel waar een sociaal stigma op rust terwijl zij er zelf juist heel trots op zijn, en hun zorgen over het vinden van betaalbare

woonruimte nu het stadsdeel in rap tempo verandert, vormen het uitgangspunt van het gesprek.

Zij bepalen daarmee de agenda van de ontmoeting én de manier waarop het gesprek wordt gevoerd, aan de hand van hun eigen creatieve uitingsvormen. We zien dat de deelnemende jongeren positief zijn over deze ontmoeting, juist omdat het hier om een created space gaat. De jongeren in de theatershow BIMS en het randprogramma Lostwords krijgen de ruimte om hun verhaal zonder onderbrekingen te doen op een manier die bij hen past. De uitingen van de jongeren zijn daarmee losser en creatiever dan we bij andere ontmoetingen tussen jongeren en representanten van de overheid hebben gezien. Ze delen meer over hun eigen ervaringen, maar zijn ook uitgesprokener over hun verwachtingen van de institutionele politiek en de manier waarop ze zich daar zelf wel en niet toe willen verhouden. Daarnaast zien we op verschillende momenten hoe het mogen vertellen van je eigen verhaal een positief effect heeft op de deelnemende jongeren,

maar ook positief resoneert bij jongeren die toehoorders zijn. Voor deelnemende jongeren geldt dat het voor sommigen de eerste keer is dat ze in contact zijn met representanten van de lokale overheid zonder dat ze onderbroken worden of daarvoor naar een voor hen nieuwe, onbekende plek moeten komen. Dit geeft hen het gevoel gezien en erkend te worden, en draagt bij aan hun zelfvertrouwen. Jongeren die toehoren zien dat een verhaal dat lijkt op dat van henzelf de volledige aandacht krijgt, belangrijk wordt gevonden door representanten van de overheid en wordt geduid in de historische context waarmee ze zijn opgegroeid. Dit geeft hen een gevoel van herkenning en representatie.

We merkten in de gesprekken die we voerden met jongeren bij de ontmoetingen rond de BIMS dat zij pas mogelijkheden voor politieke participatie zien wanneer er eerst met interesse en oprechte aandacht naar hun eigen verhaal wordt geluisterd, en ze zich daarmee als gesprekspartner serieus genomen en erkend voelen. In deze activiteit was ook sprake van democratisch leren. De voorstelling en het gesprek eromheen bood jongeren de gelegenheid om hun persoonlijke ervaringen te relateren aan die van anderen die opgroeien in hetzelfde stadsdeel, onder vergelijkbare omstandigheden. Dit hielp jongeren om hun eigen belevingswereld te relateren aan de publieke vraagstukken van historisch gegroeide segregatie en uitsluiting, gentrificatie en wooncrisis in Amsterdam Zuidoost. In een collectief proces werden jongeren uitgenodigd hun eigen visie op deze vraagstukken te formuleren, om hun mening te vormen over de manier waarop institutionele politieke actoren omgaan met deze vraagstukken en om te bespreken hoe zij zelf meer invloed zouden willen hebben op deze vraagstukken. Dit democratisch leren vindt plaats buiten het formele onderwijs, in de context van een culturele activiteit. Brady et al. (2020) benoemen dit als één van de plaatsen waar democratisch leren voor jongeren plaats kan vinden, die voor jongeren die opgroeien in een grootstedelijke context aantrekkelijk kan zijn, omdat de aansluiting bij hun eigen belevingswereld hier expliciet gemaakt kan worden.

De volwassen begeleiders bij deze activiteit spelen een sleutelrol in het vergroten van het vertrouwen van de betrokken jongeren dat hun politieke mening ertoe doet. Zij doen een bewuste stap naar achter om jonge-

ren de ruimte te geven om hun verhaal te doen, maar zorgen wel voor duurzame begeleiding tijdens het proces. Ze faciliteren de jongeren om hun eigen verhaal te ontdekken, te structureren en te bevestigen.

De betrokken theatermakers helpen de jongeren in dit geval letterlijk en figuurlijk om op hun eigen manier de spotlights te pakken. Dit deden ze in een langer lopend traject van ontwikkelsessies en repetities dat vooraf is gegaan aan de uitvoeringen van de theatervoorstelling en de bijbehorende gesprekken. De jongeren hebben dan ook duurzame begeleiding ontvangen in hun proces van democratisch leren. Wat we hier zien is een succesvol partnerschap tussen jongeren en volwassenen. Dit wordt in de literatuur over jongerenparticipatie een youth-adult partnership genoemd (Jarrett et al., 2005; Zeldin et al., 2013). Binnen deze partnerschappen werken burgers uit verschillende generaties met elkaar samen. Ze doen dit over een langere periode en stellen zich als doel om naar sociale rechtvaardigheid toe te werken of een collectief ervaren probleem te agenderen dat niet alleen voor de betrokken jongeren belangrijk is, maar ook de betrokken volwassenen persoonlijk raakt. In het geval van BIMS was dit duidelijk zichtbaar, omdat niet alleen de verhalen uit de theatervoorstelling gingen over intergenerationale thema's van stigmatisering en verdringing aan de ene kant, en thuisgevoel en culturele trots aan de andere kant, maar ook omdat de volwassen begeleiders net als de deelnemende jongeren hun roots in de Bijlmer hadden. Om dit soort youth-adult partnerships te laten slagen is het belangrijk dat beslissingen gezamenlijk gemaakt worden, dat jongeren en volwassenen van elkaars ingebrachte perspectieven en ervaringen leren en dat het partnerschap verbonden is aan een lokale gemeenschap. Voor jongeren is het tot slot belangrijk dat er natuurlijk mentorschap aanwezig is in de relatie die ze met volwassen begeleiders aangaan. Jongeren zoeken naar rolmodellen die respectvol met hen omgaan en ruimte voor gelijkwaardige samenwerking scheppen. Goede rolmodellen zijn authentiek, positief en professioneel goed georganiseerd.

Aangezien de ontmoeting tussen jongeren en representanten van de overheid in dit geval eenmalig was

konden we nog niet constateren dat de invloed van jongeren op het beleid dat hen aangaat ook is toegenomen door hun deelname aan deze activiteit. Er was in de ontmoeting tussen de jongeren en representanten van de overheid sprake van respectvol contact en wederzijds vertrouwen. De aanwezige representanten van de overheid namen de tijd om zich te verdiepen in de ervaringen en perspectieven van de jongeren en waren bereid om het daarmee samenhangende gevoel

van onrecht te erkennen. De ontmoeting was echter te kort om vervolgens ook gedeelde sociale normen vast te stellen en op basis van inzicht in elkaars positie en belangen gezamenlijke doelen te formuleren. De aanwezige representanten van de overheid zeiden wel dat ze toe willen werken naar een meer duurzame samenwerking met jongeren om hen meer invloed op lokaal beleid te geven en de jongeren gaven aan hier voor open te staan.

3.6 'Wij stellen hier de vragen'

Tijdens de corona lockdown periode in Nederland startte Défano Holwijn zijn eigen live show op Instagram: FC Avondklok. Holwijn (inmiddels 31 jaar) is een Youtuber, acteur, rapper en TV presentator die zeer bekend is onder jongeren: zo heeft hij meer dan 300.000 volgers op Instagram. Hij komt zelf uit Amsterdam Zuidoost. Iedere avond, zodra de avondklok in Nederland in ging en niemand meer naar buiten mocht, startte hij zijn online show. Zijn idee hierachter was om voor entertainment en afleiding te zorgen voor jongeren. Holwijn wist dat het voor veel jongeren een rot periode was en dat ze een plek nodig hadden om hun ei kwijt te kunnen. Met FC Avondklok probeerde hij zo'n plek te creëren. De show werd goed bekeken door een diverse groep jongeren: verschillende culturele achtergronden, zowel theoretisch als praktisch opgeleide jongeren, wonende binnen en buiten de randstad. Aan het begin van de show zet Holwijn zijn telefoon neer, vaak in de keuken of woonkamer van zijn huis, en neemt zo zijn plaats in voor de camera. Hij praat het geheel aan elkaar. Regelmatig heeft hij gasten op bezoek die digitaal aanschuiven. De show is een groot succes en trekt al snel tienduizenden jonge kijkers per avond. Het draait in de show altijd om de jongeren zelf. Holwijn geeft kijkers de ruimte om te delen wat ze willen. Ze kunnen meedoen met de livesessie door in te bellen in de show of door te reageren via de comments. Holwijn benadrukt meermaals dat de show van de kijkers is: zij bepalen de inhoud. Ze kunnen hun talenten laten zien, gewoon even kletsen, vragen stellen of zelfs samen koken. Persoonlijke verhalen worden gedeeld, zoals jongeren die gepest worden of relatieproblemen hebben. Maar ook bredere maatschappelijke thema's komen voorbij zoals racisme en mentale gezondheid. De show van Holwijn wordt al snel breder opgemerkt, verschillende media besteden er aandacht aan en er volgt een tv-uitzending. In één van de online sessies wordt Hugo de Jonge, destijds minister van volksgezondheid, uitgenodigd als spreker. Jongeren konden van te voren vragen insturen die Holwijn zal stellen aan De Jonge.

Holwijn begint de livesessie met het toespreken van zijn kijkers (rond de 21.000 personen die live meekijken): "Alsjeblieft mensen, ga niet na een seconde Weg Gone Loesoe zeggen. Haal er iets uit. Haal er iets uit." Holwijn lijkt hiermee de kijkers te vragen niet meteen het gesprek af te kappen omdat ze het saai vinden, maar het gesprek een kans te geven. Hij benadrukt dat ze er iets van op kunnen steeken. Zodra De Jonge in het beeld verschijnt legt Holwijn uit dat hij op willekeurige volgorde de vragen van de kijkers zal stellen. Hij zegt dat hij het liefst geen lange uitgebreide antwoorden van De Jonge wil, gezien de beperkte tijd. Stuk voor stuk worden vragen gesteld die met name gaan over de coronamaatregelen en twijfels die jongeren hebben over coronabesmettingen en alles daaromheen. Veel van de vragen tonen het wantrouwen van de jongeren richting de politiek aan, zoals: "Waarom worden de maatregelen net voor de verkiezingen versoepeld, terwijl er in cijfers geen sterke daling zit? "

De Jonge zit in een overhemd en colbert in zijn huiskamer. Voordat hij antwoord geeft op de vragen zegt hij vaak dat hij de vraag goed vindt of er begrip voor heeft dat deze vragen worden gesteld.

Daarna legt hij uit waarom hij bepaalde beslissingen heeft gemaakt en hoe hij zelf over de onderwerpen denkt. Hij benoemt daarbij wat hij goed en minder goed vindt. Zoals dat hij het niet goed zou vinden als vaccinaties voor iedereen verplicht worden: "daar moeten we niet naar toe willen" zegt hij. Hij onderbouwt zijn antwoorden vaak met cijfers en informatie uit de gezondheidszorg. Tussendoor maakt hij een aantal grapjes en hangt vaak met een relaxte houding achteruit in zijn stoel. Later in het gesprek zien we ook dat hij een biertje in de hand heeft en hij benoemt daarbij lachend dat een biertje er wel bij hoort op de vrijdagavond. Hij lijkt daarmee enigszins studentikoos over te willen komen.

De kijkers participeren volop in de comments, ze reageren op wat De Jonge zegt, gaan met elkaar in gesprek, maken grapjes en stellen doorvragen naar aanleiding van zijn antwoorden. Er zijn ook opmerkingen over het huis van De Jonge en zijn piano op de achtergrond: "Kan hij een stukje voor ons spelen." Het biertje in zijn hand vinden sommigen maar niks: het lijkt daardoor alsof hij hen niet serieus neemt, zeggen zij. Anderen vinden juist dat hij met zijn nette kleding laat zien het gesprek heel serieus te nemen. Als we zo'n acht minuten in het gesprek zijn stelt Holwijn De Jonge vanuit de kijkers de vraag of zijn kinderen en hij van plan zijn zich te laten vaccineren. De Jonge geeft antwoord en stelt dezelfde vraag terug aan Holwijn. Als Holwijn reageert met dat hij dat nog niet weet en zich eerst graag beter wil inlezen blijft de Jonge doorvragen zoals: "Wat voor informatie zou jou kunnen overtuigen om het wel te doen?" De reacties van de kijkers barsten los: "Wij stellen hier de vragen, gap", "dit is geen interview voor Fano hé Hugootje." De jongeren lijken met dit commentaar aan te geven dat ze niet willen dat De Jonge het gesprek overneemt. De jongeren willen dat de vragen die zij hebben ingestuurd gesteld worden. Holwijn lijkt de reacties van de kijkers op te merken en geeft aan snel door te moeten naar de andere vragen. Hij wil het gesprek blijven voeren aan de hand van de vragen van zijn kijkers en lijkt daarmee zijn eigen agenda en die van de kijkers te willen bewaken. De Jonge legt zich hier bij neer.

Verderop in het gesprek vraagt Holwijn wat er gedaan wordt voor jongeren die zich depressief voelen of te kampen hebben met zelfmoordneigingen. De Jonge antwoordt dat er veel extra psychische steun geboden wordt en dat de meest kwetsbare jongeren gewoon naar school mogen. In de comments reageren kijkers sceptisch: "welke hulplijn?", "er is acht maanden wachttijd" en "school gaat hun depressie toch niet fixen." Holwijn speelt hier direct op in en zegt: "Ik hoor ook mensen die zeggen de wachttijden worden in crisistijd alleen maar langer. Ze kunnen niet terecht, hoe gaan we die mensen helpen?" De Jonge zegt dat hij er voor open staat als de mensen die Holwijn volgen goede tips hebben. Holwijn antwoordt: "Wij hebben top ideeën. We hebben een heel boek aan ideeën klaar voor jullie om het een mooier land te maken. Ik lees ideeën in de comments. Er zijn heel veel mensen die hier wel ideeën over hebben en ook gehoord willen worden. Want dat is het belangrijkste. We kunnen natuurlijk ideeën sturen maar het is belangrijk dat er wel iets gebeurt, zeg maar."

In het laatste deel van het gesprek stelt Holwijn nog een vraag die niet over het coronabeleid gaat: "Hoe denkt u erover dat er geen zwarte volksvertegenwoordigers zijn in de Tweede Kamer?" "Dat zou eigenlijk wel moeten om het volk in al z'n diversiteit te vertegenwoordigen", antwoordt De Jonge: "en er zijn ook mensen met een allochtone achtergrond in de politiek." Holwijn spreekt De Jonge meteen aan op zijn gebruik van het woord allochtoon. "Dat kan echt niet meer!", zegt Holwijn: "zeg liever iemand met een migratie achtergrond of iemand met een niet-Westerse achtergrond." De Jonge vindt dat Holwijn hier niet zo gevoelig over moet doen, maar dat laat Holwijn zich niet zeggen. Hij legt uit waarom hij het woord 'outdated' vindt en De Jonge geeft hem uiteindelijk gelijk. Het hele gesprek duurt een vol uur. Holwijn besluit het gesprek door tegen zijn kijkers te zeggen: "Ik denk dat je linksom, rechtsom, onder of boven wel wijzer bent geworden."

De online wereld is voor veel jongeren naadloos verbonden met de offline wereld. Vandaar dat we in dit onderzoek ook hebben gekeken naar online vormen van politieke participatie. In bovenstaand voorbeeld is zichtbaar wat er gebeurt als jongeren via een sleutelfiguur die ze vertrouwen de controle krijgen over een online ontmoeting met een representant van de institutionele politiek. Holwijn kiest er in zijn show voor om een minister uit te nodigen en jongeren te stimuleren met deze minister in gesprek te gaan over een onderwerp dat op dat moment hun levens bepaalt: het coronavirus en de daaropvolgende maatregelen. Hij plaatst zijn talkshow FC Avondklok hierbij voor één avond in een duidelijk politieke omgeving. Er is in deze ontmoeting sprake van politieke participatie omdat jongeren vrijwillig naar de online show kijken en direct op het gesprek met een politicus kunnen reageren in de comments. Daarbij treedt Holwijn op als mediator en vertegenwoordiger van zijn kijkers, hij bepaalt welke vragen worden gesteld en welke comments hij er uit pikt om met de minister te bespreken. Zo houdt Holwijn de regie over zowel de inhoud als de manier waarop het gesprek gevoerd wordt. Aangezien de minister te gast is en reageert op vragen die de kijkers van Holwijn zelf hebben opgesteld is er sprake van een 'created space' (Gaventa, 2006). Deze 'created space' is weliswaar niet volledig door jongeren zelf vormgegeven omdat Holwijn als presentator het gesprek met de minister voert, maar de live setting op Instagram en de taal die hij gebruikt in het gesprek met de minister sluiten wel goed aan bij omgangsvormen en online ontmoetingsruimtes die voor jongeren herkenbaar en vertrouwd aanvoelen.

In de comments van de show reageren jongeren niet alleen op wat de minister en Holwijn zeggen, maar ze reageren ook op elkaar. Zo ontstaat in feite parallel aan het gesprek tussen Holwijn en de minister een tweede gesprek waarin jongeren in een voor hen veilige setting oefenen met het uiten van hun mening over de politieke kwesties die besproken worden. Hiermee krijgen jongeren, anders dan in veel andere participatievormen, een tweede ruimte waarin ze, zonder dat overheidsvertegenwoordigers zichtbaar zijn of reageren, kunnen praten over wat ze denken en voelen. In hun eigen woorden, zonder correctie. We zien dan ook in de comments dat jongeren direct hun

emoties – van enthousiasme tot twijfels - uiten over wat er gezegd wordt. De jongeren zijn zelf niet zichtbaar maar hun vragen worden wel opgepakt wanneer ze dat willen. Waar jongeren in sommige andere activiteiten van politieke participatie timide en terughoudend zijn lijken hier alle remmen los. Aan de grapjes is te zien dat jongeren onderling veel plezier hebben.

In beide gesprekken tijdens deze ontmoeting vindt democratisch leren plaats. De kijkers leren van het gesprek tussen Holwijn en de minister hoe beleidsbeslissingen precies tot stand komen en wat de gedachtegang van bewindsvoerders was achter bepaalde maatregelen die in coronatijd zijn ingesteld. In het tweede gesprek in de comments oefenen jongeren met het formuleren van hun eigen standpunt in relatie tot deze maatregelen en zien ze hoe leeftijdsgenoten hier over denken.

Holwijn speelt in deze ontmoeting als sleutelfiguur een belangrijke rol in het bij elkaar brengen van het perspectief van de jongeren en van de minister. We zien dat in deze ontmoeting een begin wordt gemaakt met het tot stand brengen van linking sociaal kapitaal. Holwijn zorgt voor een sfeer van wederzijds respect door de input van de kijkers serieus te nemen en hun kritische vragen aan de minister te stellen, maar tegelijkertijd niet in te gaan op aanvallende of beledigende comments aan het adres van de minister. Ook de minister laat zien dat hij respect heeft voor de kijkers van Holwijn door regelmatig te benoemen dat hij de vragen goed vindt en door er serieus op in te gaan. We zien ook dat in deze ontmoeting een begin wordt gemaakt met het vaststellen van gedeelde sociale normen, wanneer Holwijn De Jonge aanspreekt op zijn gebruik van het woord allochtoon, dat voor de kijkers een negatieve lading en associatie met stigmatisering heeft, zoals uit de comments valt op te maken. Samen bereiken ze de overeenstemming om de term om die reden niet meer te gebruiken, en op zoek te gaan naar taal die wel inclusief en verbindend is.

Dit gedeelte van het gesprek laat zien dat voor de totstandkoming van linking sociaal kapitaal erkenning nodig is van de geleefde ervaringen en kennis van jongeren als relevant in een politieke context. Het begrip 'epistemic justice' helpt om dit duidelijk te maken.

Dit begrip komt voort uit de wetenschappelijke traditie van feminisme en postkoloniaal denken (Fricker, 2007; Medina, 2012). Er is sprake van 'epistemic justice' wanneer de kennis van mensen die weinig institutionele macht hebben omdat ze binnen de institutionele politiek ondervertegenwoordigd zijn toch serieus wordt genomen in de politieke arena. Vaak is echter sprake van het tegenovergestelde, van epistemic injustice, wanneer de ervaringen, perspectieven en kennis van mensen die een minderheidsidentiteit hebben of gemarginaliseerd zijn niet wordt gehoord of niet goed wordt geïnterpreteerd. Wanneer mensen niet worden geloofd of geen recht van spreken hebben vanwege bepaalde kenmerken van hun identiteit is er sprake van epistemic injustice, maar ook wanneer mensen geen gebruik kunnen maken van algemeen geaccepteerde taal of concepten om hun ervaringen onder woorden te brengen. Bijvoorbeeld tot enkele jaren geleden werden in Nederland ervaringen van racisme niet breed erkend als belangrijke oorzaak van gevoelens van uitsluiting omdat er een dominante opvatting overheerste dat Nederlanders doorgaans 'kleurenblind' zijn en heel tolerant jegens verschillen. Het is moeilijk om politieke participatie vorm te geven vanuit geleefde ervaringen van racisme wanneer deze ervaringen en de kennis van mensen die dit ondervinden niet herkend worden als relevant. In het gesprek tussen Holwijn en De Jonge komt dit thema ook naar voren. Holwijn vraagt De Jonge expliciet naar het gebrek aan representatie van zwarte mensen in de Nederlandse politiek.

De Jonge bagatelliseert dit probleem in eerste instantie en zegt tegen Holwijn dat hij 'niet zo gevoelig' moet reageren op het gebruik van het woord allochtoon. De Jonge onderbouwt zijn mening door te stellen dat hij zelf met een 'allochtone' vrouw getrouwd is, 'allochtone' kinderen heeft en in een heel diverse wijk woont, en dat hij vooral gefocust is op wat mensen met diverse achtergronden met elkaar verbindt. Holwijn laat hem in het gesprek echter niet voorbij gaan aan de ervaringen van racisme en uitsluiting waar veel jongeren van kleur de term allochtoon mee associëren. De Jonge erkent uiteindelijk het belang van die ervaringen en gaat er mee akkoord om het woord allochtoon niet langer te gebruiken.

Omdat het ook hier maar om een eenmalige ontmoeting gaat is er te weinig tijd om na het verkennen van gedeelde sociale normen vervolgens ook gemeenschappelijke doelstellingen te formuleren. Holwijn geeft wel aan dat er veel jongeren zijn die goede ideeën hebben over hoe de coronamaatregelen verbeterd zouden kunnen worden en dat ze hier graag meer invloed op zouden willen hebben. De Jonge gaat hier serieus op in, maar het wordt uit het gesprek niet duidelijk of de uitnodiging om met ideeën te komen ook daadwerkelijk is opgevolgd en heeft geleid tot directe input van jongeren in het beleidsproces rondom de coronamaatregelen.

4. Conclusie en aanbevelingen

.....
In hoeverre zijn praktijken van formele en informele politieke participatie van en voor jongeren in Amsterdam effectief om participatieve ongelijkheid op institutioneel niveau te adresseren?
.....

.....
En in hoeverre zien we daarbij vormen van 'linking sociaal kapitaal' ontstaan die machtsverschillen tussen jongeren en de lokale overheid kunnen overbruggen?
.....

We hebben drie typen relaties van linking sociaal kapitaal onderscheiden:

In het **eerste** geval is er geen relatie, maar ervaren jongeren vooral afstand tot de overheid. Jongeren vertrouwen het systeem van formele, institutionele politiek niet omdat ze zich niet door politici, beleidsmakers en ambtenaren gerepresenteerd voelen of omdat ze bepaald beleid als onrechtvaardig en oneerlijk ervaren. Daarom willen ze niet meedoen aan de politiek. Tegelijkertijd probeert de overheid regelmatig jongeren te betrekken op manieren die niet aansluiten bij hun belevingswereld, waardoor jongeren niet op komen dagen bij activiteiten van politieke participatie. Of jongerenparticipatie wordt vooral symbolisch ingezet, waardoor activiteiten er niet toe leiden dat jongeren zich gehoord voelen of daadwerkelijke invloed ervaren. Deze politiek zonder participatie, of participatie zonder jongeren, zijn we relatief vaak tegen gekomen, terwijl representanten van de overheid en sleutelfiguren deze mismatch graag zouden willen doorbreken.

In het **tweede** geval zien we een formele relatie tussen jongeren en overheid, waarbij jongeren worden uitgenodigd door de overheid om input te geven op beleid (in participatietrajecten, inspraakavonden, politieke debatten of jongerenraden). Deze praktijken van politieke participatie die door de overheid worden geïnitieerd kunnen betekenisvol en leerzaam zijn voor jongeren, omdat ze kennis kunnen opdoen van het politieke systeem, hun talenten kunnen ontwikkelen en andere jongeren kunnen ontmoeten die ook politiek en maatschappelijk geïnteresseerd zijn. Tegelijkertijd zien we dat deze praktijken vaak leiden tot 'adulthood': het beeld van volwassenen over h^oe jongeren moeten participeren overheerst. Zonder goede, structurele begeleiding lukt het jongeren vaak niet om zich aan de volwassen standaard aan te passen die overheerst in institutionele settings. Ze raken dan teleurgesteld, of haken af wanneer een activiteit te lang duurt, of te veel

inzet vraagt die niet past bij hun belevingswereld. We hebben met name veel jongeren van kleur, en praktisch opgeleide jongeren gezien die zich niet thuis voelen bij de vorm en de setting van activiteiten voor jongerenparticipatie die door de overheid worden geïnitieerd. Wanneer jongeren niet vanaf het begin voldoende informatie, middelen en begeleiding krijgen, lukt het vaak niet om écht politieke invloed te realiseren. Linking sociaal kapitaal komt daarmee niet of nauwelijks tot stand.

Het **derde** type relatie is informeel en komt vanuit de jongeren zelf. Hier zijn de jongeren aan zet en zij hebben de controle over de relatie met de overheid. Jongeren bepalen zelf de agenda en de setting van de activiteit, onder begeleiding van sleutelfiguren die ze vertrouwen en die bekend zijn met hun leefwereld. In verschillende praktijken hebben we het begin gezien van 'youth-adult partnerships', waarin jongeren en volwassenen gezamenlijke beslissingen nemen en plannen maken om hun leefomgeving te verbeteren, bepaalde issues op de agenda te zetten of hun gemeenschap te versterken. In deze praktijken was sprake van natuurlijk mentorschap in de relatie die jongeren met volwassen begeleiders aangingen, en ervaren jongeren ruimte om hun eigen verhaal te vertellen in een vorm die bij hen paste.

De ontmoetingen tussen representanten van de overheid en jongeren waren echter vaak te kort om echt tot linking sociaal kapitaal te komen. Er was wel sprake van wederzijds respect en vertrouwen, maar niet altijd sprake van wederzijds leren, omdat representanten van de overheid niet terugkoppelden wat zij deden met de input van jongeren. Ook was er onvoldoende tijd om samen met jongeren gedeelde doelstellingen te formuleren waar jongeren én representanten van de overheid gedurende een langere periode aan kunnen werken. Toch beschouwen we deze praktijken als 'zaadjes van hoop' waar steviger relaties van linking sociaal kapitaal uit zouden kunnen groeien.

In het onderzoek zijn we weinig (effectieve) vormen van linking sociaal kapitaal van jongeren in de drie Amsterdamse stadsdelen tegengekomen. Jongeren moeten zich in praktijken van politieke participatie verhouden tot een krachtenspel dat zich buiten hun controle ontwikkelt. In veel formele ontmoetingen zien we dat aanwezige politici, bestuurders of beleidsmakers veel ruimte innemen

en daardoor de invloed van jongeren beperken. Politici en ambtenaren bepalen hoe de ontmoeting verloopt en jongeren voelen dat en reageren daar teleurgesteld op. Sleutelfiguren die de ontmoeting faciliteren zien weinig mogelijkheden om deze dynamiek te veranderen. Sommige sleutelfiguren beschermen de jongeren zelfs, door ze actief weg te houden bij dit type ontmoetingen. In de ontmoetingen waarin jongeren zich wel thuis en vertrouwd voelen spelen sleutelfiguren een belangrijke rol. Zij doen een bewuste stap naar achter om jongeren de ruimte te geven hun verhaal te doen. Daarnaast voorzien ze jongeren van de juiste begeleiding en het netwerk om hun invloed te vergroten. Deze sleutelfiguren kunnen een belangrijke schakel vormen in de relatie tussen jongeren en de overheid.

Aanbevelingen voor representanten van de overheid:

- **Zorg dat van te voren duidelijk is** wat een activiteiten van politieke jongerenparticipatie voor jongeren zelf zal opleveren. Vraag jongeren wat zij voor het delen van informatie terug verwachten van de betrokken instellingen of representanten van de overheid. Maak duidelijk wat het doel van de bijeenkomst is, wat het vervolg gaat zijn en wie hier verantwoordelijkheid voor draagt. Wees ook duidelijk over de verschillende belangen die meespelen en koppel terug wat er gebeurt met de input van jongeren. Jongeren willen politici en bestuurders niet alleen persoonlijk leren kennen, maar willen weten wat zij vanuit hun functie voor hen kunnen betekenen, en hoe zij verantwoordelijkheid zullen nemen voor het adresseren van de belangen van jongeren.
- **Maak contact met sleutelfiguren** die de beoogde doelgroep al in beeld hebben en betrek hen in de voorbereiding van een activiteit. Nodig jongeren uit via hen en spreek met hen af op een locatie waar deze jongeren vaker samenkomen. Bijvoorbeeld een sportfaciliteit, op school, werk, een jongerencentrum of gemeenschappelijke (woon)ruimte. Kies bij voorkeur een moderator die dichtbij de belevingswereld van de doelgroep staat.
- **Erken de verhalen van jongeren** en stel oordelen uit, om zodoende samen te verkennen waar een mening of overtuiging vandaan komt, ook als die extreem of onaangepast lijkt te zijn. Wees je ervan

bewust dat het machtsverschil tussen jongeren en representanten van de overheid groot is, en wat dit machtsverschil kan doen met het (zelf)vertrouwen van jongeren in de relatie die zij met volwassenen aangaan in praktijken van politieke participatie. Als jongeren in een vroeg stadium het gevoel krijgen dat ze 'fout' zitten of niet genoeg weten kunnen ze snel afhaken. Jongeren hebben tijd en ruimte nodig om te leren en te experimenteren.

- **Denk samen met jongeren** voorafgaand na over de vorm van interactie tijdens de activiteit. Een podium, spotlights, microfoons, cameracrew, of staand moeten pitchen draagt mogelijk bij aan een gevoel van onveiligheid voor jongeren die het al spannend vinden om zichzelf te uiten. Kies interactievormen die de drempel verlagen om te spreken en ruimte toelaten voor humor en persoonlijke verhalen. Vermijd moeilijke woorden (jargon) en blij zoveel mogelijk in het hier- en nu: richt je op de afgelopen maand, week en de buurt waarin jongeren zelf wonen.
- **Zorg dat je als bestuurder/politicus/beleidsmaker van te voren controleert of de onderwerpen** die je wilt bespreken, ook onderwerpen zijn die jongeren aanspreken. Bijvoorbeeld door voorgesprekjes te voeren met de doelgroep van de activiteit of van te voren al eens langs te gaan op straat/in het jongerencentrum voor een open gesprek. Ga eerst naar jongeren toe, in hun eigen omgeving, en laat hen bepalen wat er gebeurt. Of bereid je voor op een ontmoeting met jongeren door je in te lezen over hun leefwereld.
- **Luister naar en leer** van sleutelfiguren die goed zijn in het vertalen van ervaringen van jongeren in de wijk naar beleidsplannen. Zij verdienen meer erkenning, steun en ruimte om hun vakmanschap op het gebied van politieke jongerenparticipatie door te ontwikkelen.

Aanbevelingen voor sleutelfiguren:

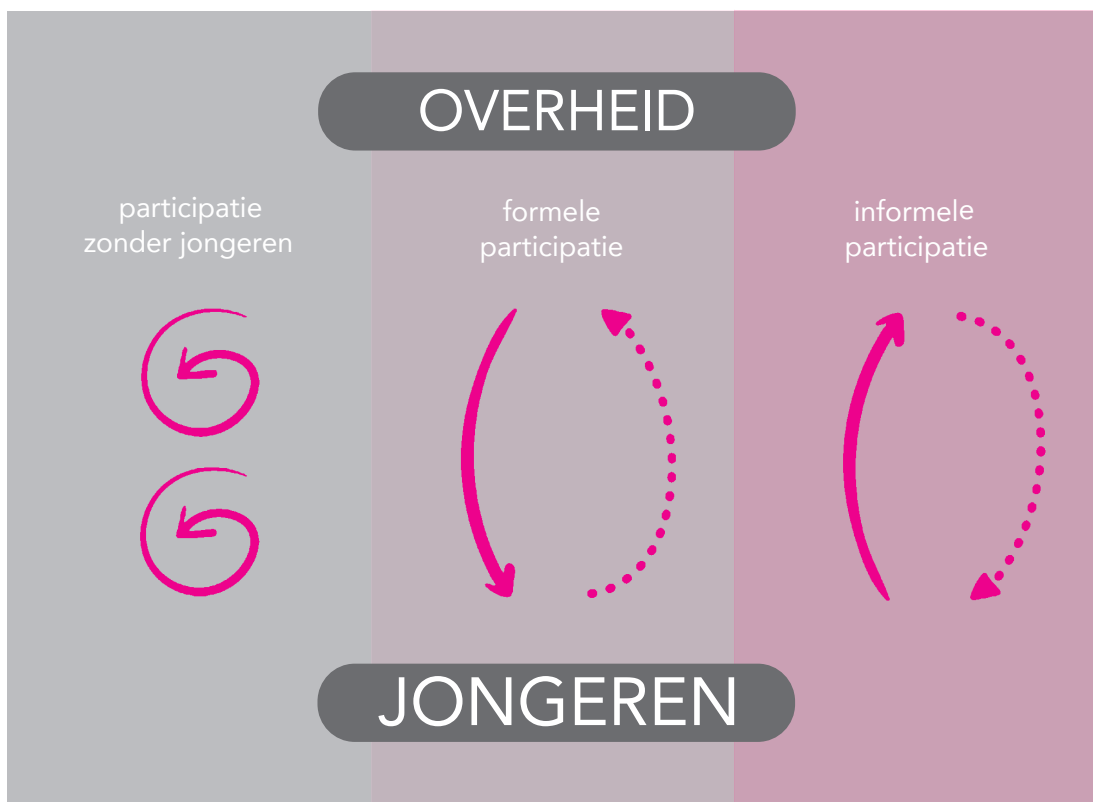
- **Een ruimte waarin jongeren zich veilig en vertrouwd voelen** draagt bij aan een eerste prille interesse in politiek thema's bij jongeren die zich hier (nog) niet veel mee bezighouden. Bied bij activiteiten/bijeenkomsten de mogelijkheid om individueel na te praten met jongeren. Dit geeft informatie over

hoe ze denken over politieke thema's, wat goed ging en wat een volgende keer anders kan.

- **Zorg voor zo min mogelijk restricties** voor wat jongeren wel/niet mogen vragen en hoe ze dit doen. Jongeren kunnen zich dan uiten op een manier die voor hen prettig en vertrouwd is. Zorg wel voor een bepaalde structuur waarbinnen het gesprek plaatsvindt, zodat jongeren weten waar ze aan toe zijn en elkaar kunnen aanspreken als men zich niet aan het format houdt. Geef jongeren hierbij zelf verantwoordelijkheid en benoem dat ook.
- **Bied ruimte voor het eigenaarschap** van jongeren en stel je verwachtingen over impact bij. Het is belangrijker dat jongeren eerst een positieve ervaring opdoen met participatie, dan dat de impact van de activiteit meteen heel groot is. Geef jongeren eerst ruimte om na te denken over hoe ze willen participeren voordat ze doelen opstellen. Zelfgekozen vormen van expressie zijn hierin belangrijk.

Jongeren vinden het soms lastig om meteen concrete acties of oplossingen voor een ervaren probleem te formuleren. Maak vervolgens een verbeelding of visualisatie van wat jongeren aan het eind van een traject graag zouden zien. Dit kun je uitsplitsen in een persoonlijk doel, een doel voor de groep, en een doel dat voor de buitenwereld (samenleving) geldt.

- **Creëer mogelijkheden** voor het smeden van coalities tussen jongeren. Op dit moment is er nog vooral aandacht voor individuele, maatschappelijke participatie van jongeren. Wanneer jongeren zien dat ze niet de enige zijn die bepaalde problemen ervaren, kunnen ze zich bewust worden van gedeelde belangen. Dit draagt bij aan hun maatschappelijk en politiek handelen. Help hen om in kaart te brengen wie invloed heeft op de onderwerpen die zij graag op de agenda zouden willen zetten, en hoe zij diegenen zouden kunnen bereiken. Zo kun je samen met hen werken aan collectieve belangenbehartiging.

Figuur 5: Typen relaties van linking sociaal kapitaal

Referenties

- Ahmed, S. (2007). A phenomenology of whiteness. *Feminist Theory*, 8(2), 149–167. <https://doi.org/10.1177/1464700107078139>
- Anderson, M. R. (2010). Community psychology, political efficacy, and trust. *Political Psychology*, 31(1), 59-84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2009.00734.x>
- Andrews, M. (2014). *Narrative imagination and everyday life*. Explorations in Narrative Psych.
- Bates, E. A., McCann, J. J., Kaye, L. K., & Taylor, J. C. (2017). "Beyond words": a researcher's guide to using photo elicitation in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 14(4), 459-481. <https://doi.org/10.1080/14780887.2017.1359352>
- Bell, J. (2010). Understanding adulthood: A key to developing positive youth-adult relationships. In M. Adams, W. J. Blumenfeld, C. Castaneda, H. W. Hackman, M. L. Peters, & X. Zúñiga (Eds.), *Readings for diversity and social justice* (2nd ed., pp. 540–546). Routledge.
- Bertrand, M., Brooks, M. D., & Domínguez, A. D. (2020). Challenging Adulthood: Centering Youth as Educational Decision Makers. *Urban Education*. <https://doi.org/10.1177/0042085920959135>
- Biesta, G.J.J. and Lawy, R. (2006) From teaching citizenship to learning democracy: overcoming individualism in research, policy and practice. *Cambridge Journal of Education*, 36(1), 63-79. <https://doi.org/10.1080/03057640500490981>
- Biesta, G., Lawy, R., & Kelly, N. (2009). Understanding young people's citizenship learning in everyday life: The role of contexts, relationships and dispositions. *Education, Citizenship and Social Justice*, 4(1), 5-24. <https://doi.org/10.1177/1746197908099374>
- Brabander, R. D., Kaulingfreks, F., & Ham, M. (2022). *Sociaal Weerwerk*. Uitgeverij van Gennep.
- Brady, B., Chaskin, R. J., & McGregor, C. (2020). Promoting civic and political engagement among marginalized urban youth in three cities: Strategies and challenges. *Children and Youth Services Review*, 116. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105184>
- Conner, J. O., Ober, C. N., & Brown, A. S. (2016). The Politics of Paternalism: Adult and Youth Perspectives on Youth Voice in Public Policy. *Teachers College Record*, 118(8), 1-48. <https://doi.org/10.1177/016146811611800805>
- Coppock, A., & Green, D. P. (2016). Is voting habit forming? New evidence from experiments and regression discontinuities. *American Journal of Political Science*, 60(4), 1044-1062. <https://doi.org/10.1111/ajps.12210>
- Crouzé, R. (2022). *Democratic education beyond schooling: Exploring informal and non-formal democratic learning of urban youth*. [Proefschrift, Vrije Universiteit Brussel]. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://researchportal.vub.be/en/publications/democratic-education-beyond-schooling-exploring-informal-and-non-formal-democratic-learning-of-urban-youth>
- Deleeck, H. (1977). *Ongelijkheden in de welvaartsstaat: opstellen over sociaal beleid: tweede bundel*. Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel.
- Derks, A. (2004). Are the underprivileged really that economically 'leftist'? Attitudes towards economic redistribution and the welfare state in Flanders. *European Journal of Political Research*, 43(4), 509-521. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2004.00163.x>
- Eden, K., and Roker, D. (2002a). "...Doing something": Young People as Social Actors. National Youth Agency.
- Eden, K., and Roker, D. (2002b). Understanding Citizenship: What Can We Learn from Young People Involved in Social Action and Campaigning?, paper presented at the ESRC Conference on Youth Citizenship and Social Change, Keele University.

- Ellis, B. H., & Abdi, S. (2017). Building community resilience to violent extremism through genuine partnerships. *American Psychologist*, 72(3), 289. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/amp0000065>
- Farthing, R. (2010). The politics of youthful antipolitics: Representing the "issue" of youth participation in politics. *Journal of Youth Studies*, 13(2), 181–195. <https://doi.org/10.1080/13676260903233696>
- Feringa, D. (2013). *Burgerschap als ambacht: Jongerenraden in Nederland*. [Proefschrift, Universiteit van Amsterdam]. Uitgeverij Eburon. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van https://www.researchgate.net/profile/Dana-Feringa/publication/359921406_Burgerschap_als_ambacht_Jongerenraden_in_Nederland_proefschrift/links/62569ee45eed656b7413ee9d/Burgerschap-als-ambacht-Jongerenraden-in-Nederland-proefschrift.pdf
- Fricke, M. (2007). *Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198237907.001.0001>
- Gaventa, J. (2006). Finding the spaces for change: A power analysis. *IDS Bulletin*, 37(6), 23–33. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2006.tb00320.x>
- Grootaert, C., Narayan, D., Nyhan Jones, V., & Woolcock, M. (2004). *Measuring social capital: An integrated questionnaire*. World bank working paper; nr. 18. World Bank Publications.
- Hartmann, J., & Trnka, S. (1985). *Democratic Youth Participation in Society – a Concept Revisited*. Uppsala University Press.
- Hooghe, M., & Marien, S. (2013). A comparative analysis of the relation between political trust and forms of political participation in Europe. *European Societies*, 15(1), 131-152. <https://doi.org/10.1080/14616696.2012.692807>
- Jarrett, R. L., Sullivan, P. J., & Watkins, N. D. (2005). Developing social capital through participation in organized youth programs: Qualitative insights from three programs. *Journal of Community Psychology*, 33(1), 41–55. <https://doi.org/10.1002/jcop.20038>
- Kaulingfreks, F. (2017). *Straatpolitiek: Op zoek naar nieuw engagement*. Uitgeverij Boom.
- Kovacheva, S. (2000). *Keys to youth participation in Eastern Europe*. Council of Europe.
- McQuarrie, M., & Marwell, N. P. (2009). The missing organizational dimension in urban sociology. *City & Community*, 8(3), 247-268.
- Medina, J. (2012). *The epistemology of resistance: Gender and racial oppression, epistemic injustice, and the social imaginations*. Oxford University Press.
- Meredith, M. (2009). Persistence in political participation. *Quarterly Journal of Political Science*, 4(3), 187- <http://dx.doi.org/10.1561/100.00009015>
- Nieuwelink, H., Dekker, P., & ten Dam, G. (2019). Compensating or reproducing? Students from different educational tracks and the role of school in experiencing democratic citizenship. *Cambridge Journal of Education*, 49(3), 275-292. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2018.1529738>
- Parsons, T. (1952). The superego and the theory of social systems. *Psychiatry*, 15(1), 15-25. <https://doi.org/10.1080/00332747.1952.11022854>
- Percy-Smith, B., McMahon, G., & Thomas, N. (2019). Recognition, inclusion and democracy: learning from action research with young people. *Educational Action Research*, 27(3), 347-361. <https://doi.org/10.1080/09650792.2019.1577149>
- Putnam, R. D., Feldstein, L., & Cohen, D. J. (2004). *Better together: Restoring the American community*. Simon and Schuster.
- Poortinga, W. (2012). Community resilience and health: The role of bonding, bridging, and linking aspects of social capital. *Health & place*, 18(2), 286-295. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2011.09.017>
- Rekker, R. (2022). Young trendsetters: How young voters fuel electoral volatility. *Electoral Studies*, 75, 102425. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102425>
- ROB, (2019). Jong geleerd, oud gedaan: Pleidooi voor experimenten met het verlagen van de kiesgerechtigde leeftijd. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2019/06/24/jong-geleerd-oud-gedaan>
- Rosalina, Z., Zweegman, S., Bouwmeester, S., & Kaulingfreks, F. (2021). "Zei ik echt: de witte kamer?" *Amsterdamse jongeren en verkiezingen*. Hogeschool Inholland. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van: <https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/zei-ik-echt-de-witte-kamer>
- Steenvoorden, E. (2023). Woorden zeggen meer dan cijfers: Uiteenlopende bekentenissen van (gebrek aan) politiek vertrouwen onder sociale groepen in Nederland. Universiteit van Amsterdam. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/documenten/rapporten/2023/02/09/woorden-zeggen-meer-dan-cijfers---politiek-vertrouwen>
- Szreter, S. (2002). The state of social capital: Bringing back in power, politics, and history. *Theory and Society*, 31(5), 573–621. <https://www.jstor.org/stable/3108542>
- Szreter, S., & Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International journal of epidemiology*, 33(4), 650-667. <https://doi.org/10.1093/ije/dyh013>
- Taft, J. K., & Gordon, H. R. (2013). Youth activists, youth councils, and constrained democracy. *Education, Citizenship and Social Justice*, 8(1), 87–100. <https://doi.org/10.1177/1746197913475765>
- Van Deth, J. W. (2014). A conceptual map of political participation. *Acta politica*, 49, 349-367.
- Van Regenmortel, T. (2008). Zwanger van empowerment. Een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg. Fontys Hogeschool. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van https://www.canonsociaalwerk.eu/2002_special/zwanger%20van%20empowerment.pdf
- Vermeulen, F., Kaulingfreks, F., & Redan, S. (2022). Lage lokale betrokkenheid en grote ongelijkheid. Universiteit van Amsterdam en Hogeschool Inholland. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://openresearch.amsterdam.nl/page/91442/rapport-lage-betrokkenheid-en-grote-ongelijkheid>
- Vermeulen, F., Hartevelde, E., & Michon, L. (2020). Opkomst in Amsterdamse buurten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Gemeente Amsterdam. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/opkomst-amsterdamse-buurten-gemeenteraadsverkiezingen-2018>
- Vermeulen, F., Laméris, J., & Minkoff, D. (2016). Welcome to the neighbourhood: The spatial dimensions of legitimacy for voluntary leisure organisations. *Urban Studies*, 53(11), 2253-2272. <https://doi.org/10.1177/0042098015590771>
- Vermeulen, F., Tillie, J., & van de Walle, R. (2012). Different effects of ethnic diversity on social capital: Density of foundations and leisure associations in Amsterdam neighbourhoods. *Urban Studies*, 49(2), 337-352. <https://doi.org/10.1177/0042098011403016>
- Wissink, L. (2021). 'We hebben niet de middelen om onszelf 100% te geven' De zoektocht van thuisloze- en ongedocumenteerde jongeren en hun ondersteuners naar ruimte voor empowerment binnen een politiek-maatschappelijke context die marginaliseert. Hogeschool Inholland. Geraadpleegd op 17 oktober 2023, van <https://www.inholland.nl/onderzoek/publicaties/we-hebben-niet-de-middelen-om-onszelf-100-te-geven>
- Zeldin, S., Christens, B. D., & Powers, J. L. (2013). The Psychology and Practice of Youth-Adult Partnership: Bridging Generations for Youth Development and Community Change. *American Journal of Community Psychology*, 51(3–4), 385–397. <https://doi.org/10.1007/s10464-012-9558-y>

inholland
hogeschool

